

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ПРОФЕСІЙНА САМОВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ЇЇ ЗМІНИ ЗА
ОСТАННІ 40 РОКІВ
ПОЧАЙ ГРЕТА ТІБОРІВНА

Студент(ка) II-го курсу
Освітня програма: Початкова освіта
Спеціальність: 013 Початкова освіта
Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри
Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Чичук Антоніна

Петрівна

доктор педагогічних наук, професор

Консультант:

Греба Ілдіко

Золтанівна

доктор філософії, ст.викладач

Завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти:

Біда Олена

Анатоліївна

(доктор педагогічних наук, професор)

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

**Кваліфікаційна робота
ПРОФЕСІЙНА САМОВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ЇЇ ЗМІНИ ЗА ОСТАННІ 40
РОКІВ
Рівень вищої освіти: магістр**

Виконавець: студент(ка) II-го курсу

Почай Грета Тіборівна

освітня програма: Початкова освіта

спеціальність 013 Початкова освіта

Науковий керівник: Чичук Антоніна Петрівна

доктор педагогічних наук, професор

Консультант: Греба Ілдіко Золтанівна

доктор філософії, ст.викладач

Рецензент: Поллої Каталін Дезидерівна

доктор філософії, доцент

Берегове
2025

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

**Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés
Tanszék**

**A PÁLYAVÁLASZTÁS IRÁNTI ÉRDEKLŐDÉS VÁLTOZÁSAI AZ
ELMÚLT 40 ÉVBEN**
Mgiszteri dolgozat

Készítette: Pocsai Gréta

II. évfolyamos tanító

szakos hallgató

Témavezető: Csicsuk Antonina

a pedagógiai tudományok doktora, professzor

Konzulens: Greba Ildikó

PhD, adjunktus

Recenzens: Pallay Katalin

PhD, docens

Зміст

Вступ	6
I. Основи та теоретичні підходи професійної орієнтації та вибору професії	8
1.1. <i>Поняття та значення профорієнтації та вибору професії.....</i>	<i>10</i>
1.2. <i>Теорії професійної орієнтації.....</i>	<i>13</i>
II. Роль сім'ї та школи у профорієнтації.....	24
2.1. <i>Роль вчителя та школи у профорієнтації.....</i>	<i>26</i>
2.2. <i>Роль сім'ї у виборі професії.....</i>	<i>33</i>
2.3. <i>Важливість свідомого вибору професії</i>	<i>35</i>
III. Аналіз профорієнтації крізь призму трьох поколінь	40
3.1 <i>Гіпотези, завдання та методи дослідження</i>	<i>40</i>
3.2 <i>Дослідження профорієнтації в початковій школі.....</i>	<i>42</i>
3.3 <i>Вивчення батьківських уподобань методом анкетування</i>	<i>46</i>
3.4 <i>Дослідження поглядів студентів шляхом анкетування</i>	<i>59</i>
3.4 <i>Висновки отриманих даних.....</i>	<i>74</i>
Висновок	79
Резюме	81
Використана література.....	83
Додаток.....	87

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	6
I. A pályaaorientáció és pályaválasztás alapjai és elméleti megközelítései	8
1.1. <i>A pályaaorientáció és pályaválasztás fogalma, és jelentősége</i>	<i>10</i>
1.2. <i>Pályaválasztás elméletek.....</i>	<i>13</i>
II. A család és az iskola szerepe a pályaválasztás során	24
2.1. <i>A pedagógus, és az iskola feladatai, és szerepe a pályaválasztás terén (módszerek, lehetőségek).....</i>	<i>26</i>
2.2. <i>A család szerepe a pályaválasztásban</i>	<i>33</i>
2.3. <i>Az önismeret fontossága a pályaválasztás során</i>	<i>35</i>
III. Pályaaorientációs kutatás három generáció szemszögéből	40
3.1. <i>Kutatási hipotézisek, célok és módszerek.....</i>	<i>40</i>
3.2. <i>Általános iskolába alsó osztályaiban kérdőív által végzett kutatás</i>	<i>42</i>
3.3. <i>Szülők körében végzett kérdőíves kutatás</i>	<i>46</i>
3.4. <i>Főiskolások körébe végzett kérdőíves kutatás</i>	<i>59</i>
3.5. <i>Következtetések a kapott adatok alapján:</i>	<i>74</i>
Összegzés	79
Резюме	81
Felhasznált irodalom:	83
Melléklet	87

BEVEZETÉS

„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömét, megízlelje az alkotás izgalmát, és megtalálja a munkát, amit szeretni fog.”

(Szent-Györgyi Albert)

A ma embere már egy felgyorsult világban él, ahol minden pillanatban döntéseket kell hoznia, és az egyik legfontosabb döntés az életünk során, hogy kik akarunk lenni, és mit akarunk csinálni. Szent-Györgyi Albert gondolatai tökéletesen tükrözik azt a célt, amit az oktatásnak el kell érnie a megfelelő pályaaorientáció érdekében, vagyis, hogy olyan alapvető készségeket és képességeket alakítson ki, amely végigkíséri az embert az élete során.

A pályaválasztás nem csupán egy egyszerű döntés a fiatalok életében, hanem egy komplex folyamat, amit rengeteg tényező befolyásolhat, mint például az egyén önismerete, a család támogatása és az iskolai környezet. Nem túlzás azt állítani, hogy a pályaválasztás életünk egyik legnagyobb hatású döntése, hiszen nagyban meghatározza, hogy a későbbi életünk során mennyire érezzük majd magunkat elégedettnek, sikeresnek és kiteljesedettnek a választott szakmában.

Az elmúlt negyven év jelentős változásokat hozott a pályaaorientáció folyamatában. A társadalmi, és gazdasági változások, az oktatási rendszerek átalakulása, illetve a munkaerőpiaci igények, és elvárások mind-mind óriási hatással voltak arra, hogy a fiatalok hogyan és milyen szempontokat figyelembe véve hozzák meg életük egyik legfontosabb döntését. Nagy szerepet játszik ebben a technológia fejlődése, amely új szakmák megjelenését idézte elő, de egyes szakmák háttérbeszorulást is.

Diplomadolgozatomban célom bemutatni a pályaválasztás változásait az elmúlt negyven évben, különböző szempontokat figyelembe véve. Az első fejezetben áttekintem a pályaaorientáció és pályaválasztás fogalmait, jelentőségét, valamint az ezekkel kapcsolatos elméleti megközelítéseket. Ez a fejezet azt a célt szolgálja, hogy megfelelő elméleti háttért biztosítson a pályaválasztási döntések mögötti folyamatok megértésére, különböző szakembere elméletei segítségével. A második fejezetben részletesen foglalkozom az iskola, a család és az önismeret fontosságával a pályaválasztási döntések meghozatala során. Ez magában foglalja a pedagógusok és az iskolai környezet által nyújtott módszerek és lehetőségek elemzését, valamint a család illetve a testvérek támogató szerepét. Külön

figyelmet fordítok az önismeret fontosságára, hiszen ez az egyik kulcstényező a sikeres pályaválasztásban.

A harmadik fejezetben kutatásaim folyamatát és eredményeit mutatom be, amelyeket három különböző generáció körében végeztem. Az általános iskolások, a szülők és a főiskolások körében végzett kérdőíves vizsgálatok betekintést nyújtanak a pályaválasztással kapcsolatos elképzelések és motivációk változásába az idő múlásával. A kutatásom elején hipotéziseket fogalmaztam meg annak érdekében, hogy jobban megértssem a pályaválasztást befolyásoló legfontosabb tényezőket. Feltételeztem, hogy a magasabb végzettségű szülők nagyobb valószínűséggel ösztönzik gyermekeiket felsőfokú tanulmányokra, valamint hogy a szülők szakmája hatással van a gyermekeik által elképzelt hivatásra. Vizsgálni kívántam továbbá, hogy a főiskolások pályaválasztását inkább személyes érdeklődésük, mint a munkaerőpiaci lehetőségek vagy a szülői elvárások befolyásolják, illetve hogy a szülők támogatják-e gyermekeik karrierdöntéseit.

A dolgozatom célja nem csupán a pályaválasztás és a pályaaorientáció elméleti hátterének bemutatása, hanem kutatás által megfigyelni, és megérteni, hogy hogyan, és miként változott ez a folyamat az évek során. Mivel leendő pedagógusként fontosnak tartom, hogy a következő nemzedék is megtalálja a helyét a világban, olyan munkája legyen, amiben ki tud teljesedni, szereti, és minden nap élvezettel végzi.

I. A PÁLYAORIENTÁCIÓ ÉS PÁLYAVÁLASZTÁS ALAPJAI ÉS ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEI

Számos pszichológus szerint, mint például Hegel vagy Marx az embert a céltudatos munkavégzése, és tevékenysége elemeli ki az élőlények közül. Ez a tevékenység minden korszakban jelen volt az ember életében, így a pályorientáció, és a pályaválasztás fontos és egyben meghatározó szerepet játszik az egyének életében.

A megfelelő szakirány kiválasztása nemcsak a személyes elégedettség, hanem szélesebb körben a társadalom és a gazdaság fejlődését is befolyásolja. Ez egy nagyon komplex feladat, ami során több dolgot is figyelembe kell venni, mint például az egyén céljait, adottságait, és érdekeit.

A XX. századtól kezdve a munkavégzés alapvető változásokon ment keresztül, amely új jelentéssel ruházta fel ezt a fogalmat. A szakmai élet ma már nem csupán a megélhetés biztosításának eszköze, hanem kulcsszerepet játszik az egyén társadalmi helyzetének alakulásában. Emellett lehetőséget kínál az önmegvalósításra és a személyiség kibontakoztatására. A munka örömforrássá és kreatív tevékenységgé válhat, különösen akkor, ha nem csupán kötelességként tekintünk rá, hanem olyan hivatásként, amely teret enged az egyéni kreativitás kibontakozásának.

Napjainkban egyre nagyobb hangsúly helyeződik a munkavégzés során megélt flow-élményre is, amely a boldogság fogalmával és a hatékonyság növelésének lehetőségével fonódik össze. Ha a munkával kapcsolatos élmények összhangban állnak az egyén igényével, létrejöhet a flow állapota, amelyben a tevékenység önmagában válik élvezetessé, és a teljes odaadás érzése járja át az egyént (Csíkszentmihályi, 1997).

Noha a pályaválasztás kérdése csak az elmúlt évszázadban került előtérbe, mára már általánosan elfogadott, hogy ezek a döntések alapvetően befolyásolják az egyén életét és jövőjét.

Az iskolaválasztás során meghozott első döntések, valamint a későbbi szakmai továbbképzések és pályamódosítások alapvetően befolyásolják az egyén munkaerőpiaci helyzetét, karrierjének sikerességét és általános jólétét. A pályaválasztás nem csupán az egyén életére van hatással, hanem közvetetten formálhatja a család jövőjét is, meghatározva a gyermekek lehetőségeit és életpályáját is.

Az egyén, a társadalom és a gazdaság szempontjából is kiemelkedően fontos, hogy mindenki megtalálja a számára megfelelő szerepet a munka világában. Az érdeklődéshez, képességekhez és adottságokhoz igazodó megfelelő foglalkozás kiválasztása alapot adhat a

sikeres és kiegyensúlyozott életpályához. Ebben a folyamatban kiemelt szerepet játszik a mindenki számára elérhető, szakszerűen kidolgozott és intézményesített pályaeorientáció, amely segíti az egyént a megalapozott döntések meghozatalában (Hegyi-Halmos, 2018).

Míg a múlt század elején a fiataloknak viszonylag korlátozott lehetőségeik voltak a szakmák és hivatások terén, és az egyszer megszerzett szaktudás egész életük során megfelelt a munkaerőpiac igényeinek, mára ez már teljesen megváltozott. Napjainkban jelentős változás következett be: ma már több ezer különféle foglalkozás áll rendelkezésre, és az ifjúkorban megszerzett tudás gyorsan elavulhat, így rendszeres megújításra és továbbképzésre van szükség az ember élete során.

Azok számára, akik a múlt század végén születtek, szinte elképzelhetetlen, hogy egész aktív életüket egyetlen munkahelyen vagy foglalkoztatási területen töltsék. A modern munkaerőpiacon arra is fel kell készülniük, hogy a pályák folyamatosan változnak: új szakmák jelennek meg, míg mások eltűnnek vagy gyökeresen átalakulnak (Kispálné, 2014).

A pályaeorientáció és a pályatanácsadás létrejötte nagyban segíti ezt a folyamatot, a kettő között pedig kölcsönös kapcsolat figyelhető meg. Míg a pályaeorientáció az egyén átfogó támogatását jelenti, amely az egyén és környezete folyamatos kapcsolatában nyilvánul meg, addig a pályatanácsadás szakmai segítséget nyújt az egyén pályaválasztásához és karrierfejlődéséhez (Mangné Kardos, Kovács, 2020).

Völgyesy szerint a XVIII. század végén Franciaországban az ipari forradalom és a francia forradalom által kiváltott gazdasági és társadalmi változások következtében a munkáról alkotott felfogás gyökeresen megváltozott. A munkavégzés öröme került előtérbe, amely az elkészült termékekben öltött testet. Ez szorosan összekapcsolódott magával a munkatevékenység örömével, amelyet ma önmegvalósításként értelmezünk.

A termelési folyamatban már nemcsak az ember fizikuma, hanem személyes tulajdonságai, képességei és értelmi fejlődése is központi szerepet kapott, előrevetítve azt a folyamatot, amelyet ma pályaválasztásnak nevezünk, és amely az egyéni adottságok, készségek és alkalmasság különbözőségeire épül (Völgyesy, 2009).

Az egyéni életpálya sikeres kialakításához elengedhetetlenek a megfelelő tudás és készségek, vagyis az úgynevezett életpálya-építési kompetenciák. Ezek a kompetenciák két fő területet foglalnak magukban: az önismereti elemeket, például az érdeklődést, képességeket, készségeket, értékeket és a munkamódot, valamint a környezeti elemeket, mint a foglalkozások, pályák, munkaerőpiac és a képzési rendszer ismereteit (Borbély-Pecze, Gyöngyösi és Juhász, 2013).

Az önismeret az emberi személyiség fejlődésének folyamata során alakul ki, amelyben az önismeret mélyülése, az énkép formálódása és az önmegvalósításra való törekvés egymást kölcsönösen erősítik. Ez a fejlődés támogatja, hogy tudatosítsuk életünk különböző területein elért eredményeinket, értékeljük saját cselekvéseinket, és a másokkal való interakcióink alapján formáljuk önmagunkat. Az énkép kialakítása magában foglalja azt is, hogyan képzeljük el jövőnket, és milyen lehetőségeket tartunk elérendő vagy éppen elkerülendő ideáloknak.

Az énkép fejlődése mindig az ember és a környezet közötti folyamatos kölcsönhatásban bontakozik ki. Az ember személyisége akkor válik harmonikussá, ha olyan tevékenységeket végez, amelyeket vagy saját maga választott, vagy amelyeket tőle elvárnak, de szívesen teljesít, miközben pozitív kapcsolatot tart fenn környezetével. Az önmeghatározás, azaz önmagunkról alkotott kép meghatározza szakmai fejlődésünk irányait is, ezáltal formálva preferenciáinkat, érdeklődési területeinket és értékrendünket (Budavári-Takács és Kasik, 2013).

A fejezetem célja, hogy átfogó képet alkossak a pályaválasztás és pályaaorientáció elméleti háttéréről, amiben nagy hangsúlyt fektetek a modellekre, és elméletekre is.

1.1.A pályaaorientáció és pályaválasztás fogalma, és jelentősége

A pályaaorientáció kifejezést gyakran használják, azonban tartalmát sokszor összemoszák más, pályaválasztáshoz vagy munkakereséshez kapcsolódó fogalmakkal. Meghatározás szerint a pályaaorientáció egy segítő jellegű tanácsadási folyamat, amelynek célja, hogy az egyén igényeihez igazodva átfogó és pontos információt biztosítson.

A pályaaorientáció a hazai szakmai közegben egyértelműen körvonalazott elméletként és gyakorlatként van jelen, amely ma is dinamikusan fejlődik. Ha azonban közelebbről vizsgáljuk, kiderül, hogy számos különböző nézet és megközelítés létezik róla. Egyesek a pályaválasztással azonosítják, vagy összemoszák a szakmai orientáció fogalmával. Bizonyos szempontból igazuk van, hiszen mindkét kifejezés magában foglalja a „pálya” és az „orientáció” elemeket.

A pályaaorientációt gyakran értelmezik a szolgáltatások széles körének részeként, más esetekben pedig személyiségfejlesztő módszerek alkalmazására, iskolai programokra, illetve olyan készségek és ismeretek átadására vonatkozik, amelyeket a fiataloknak el kell sajátítaniuk. Abban viszont mindenki egyetért, hogy a pályaaorientáció az ismeretek

megszerzésére irányuló folyamat, amely segíti a fiatalokat a világban való eligazodásban és a tudatos karriertervezésben (Völgyesy, 1976).

A pályaaorientáció alapvető célja, hogy támogassa a tanulókat a karrierjükhöz kapcsolódó döntéshozatalban, elősegítve, hogy pontos és reális képet kapjanak a társadalmi környezetükről, választási lehetőségeikről, a munkaerőpiac elvárásairól, valamint saját személyiségük jellemzőiről. Az egyik legfontosabb feladat, hogy a diákok megtanuljanak céltudatosan gondolkodni, és képesek legyenek megtervezni saját pályájukat.

A hatékony pályaaorientáció hozzájárul a tanulók sikeres döntéseinek meghozatalához, ami nemcsak az egyén, hanem a munkaerőpiac hatékonyságát és a gazdaság versenyképességét is növeli (Budavári-Takács, Bárdos, 2024).

A pályaaorientáció fogalmát számos szakember definiálta különböző szempontok alapján, tükrözve a témakör komplexitását és többrétű jellegét. Míg egyes megközelítések a pályaaorientációt az egyéni igényekhez igazított tanácsadási folyamattal azonosítják, mások hangsúlyozzák a társadalmi, gazdasági és munkaerőpiaci környezet szerepét.

Szilágyi Klára és Völgyesy Pál meghatározása szerint a pályaaorientáció: *„A tanuló egyéni igényeinek figyelembevételével segíti a megfelelő pálya kiválasztását, kiterjedt információnyújtás révén”* (Szilágyi – Völgyesy, 1996: 59). Az egyének számára a sikeres döntésekhez elengedhetetlen a pályákról szóló ismeretek, a munkaerőpiaci információk, valamint az önismeret megléte.

Emellett Szilágyi Klára 2003-ban kiadott *A munka-pályatanácsadás, mint professzió* című munkájában így is meghatározza a pályaválasztás fogalmát: *„A különböző pályák megismertetése, a tanulók önismeretre nevelése, a szülőkkel való rendszeres kapcsolat mind a helyes döntés előkészítését szolgálja... A sikeres vagy szerencsés pályaválasztás pedig azt jelenti, hogy a társadalom számára hasznos, az egyén számára pedig értékes önmegvalósításra ad lehetőséget a kiválasztott pálya, illetve szakma.”* (Szilágyi, 2003).

Kenderfi Miklós szerint: *„A változtatáshoz szükséges információ kezelését is e folyamatban kell elsajátítani, tehát a pályaaorientációhoz kapcsolhatjuk az információszerzés szükségességének felismerését és az információhoz jutás módjainak megtanulását.”* (Kenderfi, 2011: 5).

Budavári-Takács Ildikó és Bárdos Kinga megfogalmazása szerint: *„A pályaaorientáció alatt azon tevékenységek és folyamatok összességét értjük, amelyek célja, hogy segítse a tanulókat a pályájukkal kapcsolatos döntéshozatalban és a tudatos karriertervezésben. Ez magában foglalja a tanulók önismeretének fejlesztését, a*

munkaerőpiaci információk átadását, a különböző pályák és szakmák bemutatását és a továbbtanulási lehetőségek megismerését” (Budavári-Takács, Bárdos, 2024: 73).

A pályaaorientáció során előkészítjük és megalapozzuk a pályával kapcsolatos döntéseket, miközben támogatást nyújtunk a gyakori pályaváltásokra való felkészülésben is. Ez a tevékenység nem korlátozódik csupán az iskolai évekhez, hanem az aktív élet bármely szakaszában jelentőséggel bírhat (Suhajda, 2017).

A huszadik század végétől kezdve egyre inkább háttérbe szorult az a felfogás, amely a pályaválasztást egyetlen, végleges döntésként kezelte. Ezt a szemléletet fokozatosan egy új megközelítés váltotta fel, amely a karrierépítést egy folyamatos döntési folyamatként értelmezi (Szilágyi, 2004).

A pályatanácsadás és pályaaorientációs tevékenység fejlődése szorosan összekapcsolódik az elmúlt másfél évszázadban bekövetkezett társadalmi változásokkal. Az ipari forradalom hatására gyors ütemben átalakult a társadalmi munkamegosztás, és ennek következtében új szakmák, szakterületek és foglalkozások jöttek létre. Az átlagemberek számára egyre nehezebbé vált ezen új szakmák megismerése és követése, ami a 20. század elején a pályákkal kapcsolatos információigények megjelenéséhez vezetett. Ez az igény alapozta meg azt, amit ma pályatanácsadásnak és pályaaorientációs tevékenységnek nevezünk.

A mai világban a társadalmi, munkaerőpiaci, tudományos és technológiai fejlődés rendkívüli sebességgel zajlik, ami folyamatos alkalmazkodást követel meg az emberektől. Az egyre változó környezet miatt már gyermekkoruktól kezdve fontos, hogy felkészítsük őket az ismétlődő pályaválasztási döntések kezelésére, valamint a tudatos és rugalmas karriertervezésre. Ezáltal képesek lesznek hatékonyan reagálni az új lehetőségekre és kihívásokra, miközben szakmai fejlődésüket hosszú távon is biztosítani tudják (Dr.Kenderfi, 2011).

A rendszerváltozás után a pályaválasztási tanácsadás mellett megjelent a pályaaorientáció fogalma, amely rugalmasabb és átfogóbb megközelítést kínál. Ez a szemlélet nem csupán a konkrét választásra helyezi a hangsúlyt, hanem az életpálya tudatos tervezésére, a pályákkal kapcsolatos információk átadására, valamint az egyének irányítására és támogatására. A pályaaorientáció folyamatként tekint a pályaválasztásra, amely során az egyénnek több döntést kell meghoznia különböző élethelyzetekben.

A pályaaorientáció egy pedagógiai fejlesztési folyamat, amely arra törekszik, hogy az egyén képes legyen megérteni, elfogadni és hatékonyan kezelni életútjának változásait. Ehhez nélkülözhetetlen egy jól működő támogató rendszer, amely megfelelő információkkal

és útmutatással segíti őt karrierje tudatos tervezésében és alakításában (Borbély-Pecze, 2013).

1.2.Pályaválasztás elméletek

A pályaválasztás kérdése már hosszú ideje foglalkoztatja a szakembereket, akik számos elméletet dolgoztak ki annak érdekében, hogy jobban megértsék és támogassák az egyéni döntéshozatalt a karrierépítés során. Ezek az elméletek egyrészt az egyéni képességekre, készségekre és érdeklődési területekre összpontosítanak, másrészt figyelembe veszik a társadalmi és gazdasági tényezők hatását is.

A pályaválasztás folyamata nem csupán egy válasz a munkaerőpiac kihívásaira, hanem egyben az önismeret és a személyiségfejlődés útja is. Az ember szakmai életútját jelentősen befolyásolják ezek a döntések, hiszen nemcsak a megélhetést biztosítják, hanem az egyéni kiteljesedés és szakmai sikeresség szempontjából is meghatározó szerepet játszanak (Super, 1980; Holland, 1997).

Tajtiné Lesó Györgyi

Tajtiné Lesó Györgyi a Pályaoris ötlettár című művében kifejti, hogy az iskolai pályaorientáció nem tekinthető egy egyszeri, végleges pályaválasztási döntésnek, amelyet az általános vagy középiskola lezárásakor hoznak meg. Ehelyett folyamatosan zajló, aktív és releváns információk gyűjtésére és tapasztalatok megszerzésére van szükség, amelyet egy jól megtervezett, pedagógiai folyamatba kell ágyazni.

A pályaorientáció – a pedagógiai folyamatokhoz hasonlóan – lényeges elemeként foglalja magába a tervezést, a folyamatok tudatos kialakítását, valamint az egyéni igények figyelembevételét. Ennek keretében kiemelt jelentőséggel bír:

- az önismeret fejlesztése (öndefiníció),
- a különböző pályák és szakmák mélyebb tartalmi megismerése, valamint az elérési utak áttekintése,
- a munkaerőpiaci lehetőségek feltárása.

Az öndefiníció az önmagunkról alkotott kép megfogalmazását jelenti, amely kiemelt szerepet játszik a pályaorientációs folyamatban. Ebben a folyamatban a pedagógus elengedhetetlenül fontos szerepet tölt be. Az önmagunkról alkotott kép a társas kapcsolatok révén formálódik, hiszen kapcsolataink során különféle szerepeket próbálhatunk ki,

viselkedési mintákat tapasztalhatunk meg, és különböző helyzeteket élhetünk át (Tajtiné Lesó, 2021).

Az önismeret fejlődését tovább támogathatja a szerepjáték, amely lehetőséget ad arra, hogy a gyermek sokféle tevékenységet és szerepet kipróbáljon, akár iskolai, akár iskolán kívüli környezetben. Később ezek az élmények átültethetők olyan szerepekbe, amelyek egy adott pályához vagy foglalkozáshoz kapcsolódnak. Például Magyarországon az Iskolai Közösségi Szolgálat vagy szakmai gyakorlatok lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy a fiatalok saját magukat teszteljék egy adott szakmában vagy szerepben. Ezekben a helyzetekben a pályaszerepek kiemelt jelentőséggel bírnak, valamint azok a felnőttek, akik ezeket a szerepeket hitelesen közvetítik (Tajtiné Lesó, 2021).

Frank Parsons

A pályaaalkalmasság klasszikus elmélete Frank Parsons nevéhez kötődik, akit a pályaválasztási tanácsadás úttörőjeként tartanak számon. Az ipari forradalom és a munkamegosztás térnyerésével a pályaválasztás kérdése egyre nagyobb jelentőséget kapott. Parsons 1909-ben megjelent, *Choosing a Vocation* című kézikönyvében hangsúlyozta, hogy a sikeres pályaválasztás kulcsa az egyéni képességek és személyiségjegyek összehangolása a szakmai követelményekkel (Hegyi-Halmos, 2018).

Hangsúlyozta, hogy a pálya kiválasztása tudatos és racionális döntési folyamat, amely három tényezőn alapul:

- az önismereten
- a foglalkozási ágak követelményeinek ismeretén
- az egyén és a pálya viszonyának vizsgálatán

Parsons elmélete szerint az egyén nem csupán egyetlen szakmához illeszkedhet, hanem több rokon területen is megállhatja a helyét. Ennek támogatására kidolgozta a trait and factor theory elméletét, amely teszt diagnosztikai eszközök segítségével lehetővé teszi az egyén tulajdonságainak mérését és összevetését a különböző pályák jellemzőivel. Azonban a kritikusok rámutattak arra, hogy az elmélet nem veszi kellően figyelembe sem az egyéni képességek változását, sem a pályák folyamatos fejlődését. Emellett a pályaelemzések gyakran túl általánosak, ami csökkenti az előrejelzések pontosságát (Szilágyi, 1993).

A klasszikus pályaaalkalmasság-megközelítés kezdetben a munkahelyi és iskolai kiválasztásban nyújtott segítséget, azonban napjainkban elsősorban a munkahelyi alkalmasság-vizsgálatokban alkalmazzák. Ezeket a vizsgálatokat a munkáltatók főként a

toborzás és kiválasztás során használják annak érdekében, hogy előzetesen felmérjék a jelentkezők viselkedését, magatartását és szakmai alkalmasságát a különböző munkakörökben.

Míg korábban a vizsgálatok középpontjában az állt, hogy a megfelelő személy kerüljön a megfelelő pozícióba, ma már inkább a dolgozók várható reakcióinak előrejelzése dominál. Ez különösen fontos olyan helyzetekben, mint a döntéshozatal, konfliktuskezelés, stresszhelyzetek vagy vezetői feladatok ellátása (Hegyi-Halmos, 2018).

Anne Roe

Anne Roe 1957-ben kidolgozott motivációs elmélete jelentős hatással volt a pályaválasztásról alkotott szakmai megközelítésekre. Kutatásai alapján arra a következtetésre jutott, hogy az egyén pályaválasztási döntései szoros összefüggésben állnak a szülői nevelési stílussal. A gyermekkorban szerzett tapasztalatok, valamint a szükségletek kielégítésének módja meghatározó szerepet játszik az érdeklődési kör, a képességek és a hozzáállás fejlődésében. Roe szerint a családi háttér és a gyermekkorban kapott figyelem, törődés és szeretet alapvetően befolyásolja, hogy az egyén milyen szakmai utat választ, és milyen motivációk vezérlik karrierje építése során (Roe, 1947, idézi Ritoók, 1986).

Roe elmélete során hat nevelési stílust azonosított:

- Túláságos óvás: A szülő a gyermek minden igényét kielégíti, de túlóvó magatartásával akadályozza a tapasztalatszerzést és önállóságot.
- Túlkövetelés: A szülő a gyermek szükségleteit a teljesítmény fokozása érdekében elégíti ki, a cél a tökéletes eredmény elérése.
- Szeretetteljes elfogadás: A gyermek igényeit méltányosan elégítik ki, miközben önállóságra nevelik és bátorítják meleg családi légkörben.
- Alkalmi elfogadás: A törődés nem következetes, a gyermekkel való kapcsolatot a szülők elfoglaltsága vagy távolléte határozza meg.
- Visszautasítás: A fiziológiai szükségleteket kielégítik, de szeretet és törődés nélkül, meleg családi légkör hiányában.
- Elhanyagolás: A gyermek fiziológiai szükségleteit sem elégítik ki teljesen, de elutasítást sem tapasztal (Roe, 1957, idézi Szilágyi, 1993).

Roe kétdimenziós rendszert dolgozott ki, amelyben a pályákat horizontálisan nyolc csoportba osztotta – például szolgálati, üzleti, technológiai, művészi és szórakoztató ágazatok –, míg vertikálisan hat szintre sorolta őket a szakképzetlentől a szakmai irányítóig.

Bár elmélete nem minden esetben bizonyult teljesen igazolhatónak, fontos alapokat nyújtott a pályaválasztási magatartás és a szülői nevelés közötti összefüggések feltárásában (Roe, 1957, idézi Szilágyi, 1993).

Roe kutatásai később több kritikát kaptak, különösen a modell statikus szemlélete és a pályaelemzések korlátozott differenciáltsága miatt. Ennek ellenére a nevelési stílusok és a pályaválasztás közötti kapcsolat bizonyos mértékig igazolható, bár az összefüggések túlzott leegyszerűsítése nem ad teljes képet a pályadöntések komplexitásáról (Szilágyi, 1993).

John L. Holland

John L. Holland 1959 és 1964 között fejlesztette ki tipológiai megközelítését, amelynek célja az volt, hogy előre jelezze az egyén szakmai viselkedését meghatározó tényezőket. Holland úgy vélte, hogy a pályaválasztás nem csupán egy döntési folyamat, hanem a személyiség kifejeződésének egyik módja is. Az egyén igyekszik olyan munkakörnyezetet választani, amely összhangban van saját jellemzőivel és készségeivel, így biztosítva, hogy szakmai fejlődése és személyisége harmonikusan alakuljon (Szilágyi, 2005).

Holland úgy vélte, hogy az egyes személyiségtípusok a pályaválasztás során olyan környezetet keresnek, amely megfelel az igényeiknek. Céljuk a környezettel való nagyobb összhang elérése, amely sikerhez és elégedettséghez vezethet. Empirikus kutatásai alapján hat különböző környezetmodellt és ezekhez kapcsolódóan hat személyiségmodellt írt le:

- **Realista:** Gyakorlatias, kedveli a fizikai és ügyességet igénylő feladatokat, valamint a szerszámokkal való munkát. Motorikus szakmai környezetben érzi jól magát, ahol mozgásos tevékenységek dominálnak.
- **Intellektuális (kutató):** Az elméletek és tudományos tevékenységek vonzzák, eredeti és kreatív megoldásokat keres. Kerüli az erősen szabályozott helyzeteket, és introvertált jellemvonásokkal rendelkezik. Az intellektuális szakmai környezet ideális számára.
- **Művészi:** Kreativitásra és önkifejezésre törekszik, érzékeny a szabályozásra és korlátozásokra. Az esztétikai értékeket hangsúlyozó környezetben érzi jól magát.
- **Szociális:** Emberközpontú, jól kommunikál, másokon segíteni örömet jelent számára. A segítő-támogató környezetben találja meg a helyét, ahol interperszonális kapcsolatok dominálnak.

- Vállalkozó: Energikus, jó vezetői és meggyőzőképessége van. A teljesítményközpontú, aktív környezetben érzi magát otthon, ahol elegancia és státusz fontos szerepet kap.
- Konvencionális: Szabálykövető, szereti a pontosan strukturált, átlátható helyzeteket. Nem kedveli a bizonytalanságot és konfliktusokat, a jól szabályozott környezet ideális számára (Spokane – Cruz-Guet 2005).

John L. Holland elmélete szerint az egyén személyiségstruktúrája alapvetően meghatározza pályaválasztási döntéseit, mivel olyan munkakörnyezetet keres, amely lehetőséget biztosít képességeinek és adottságainak kibontakoztatására. Véleménye szerint a karrierút kiválasztásában kulcsszerepet játszik az önismeret, a pályák és foglalkozások ismerete, valamint a közvetlen társadalmi környezet, amely magában foglalja a családot, barátokat, társadalmi normákat és gazdasági tényezőket. Ezek együttesen befolyásolják az egyén szakmai fejlődését és döntéseit (Szilágyi, 1993; Ritoók, 1986).

Holland kidolgozott egy értékelési rendszert, amelynek célja, hogy segítsen az egyéneknek felismerni, melyik személyiségtípus áll hozzájuk a legközelebb. Az eljárás során az egyén különböző kérdések megválaszolásával kap egy kódot, amely a személyiségének és érdeklődési körének megfelelő szakmák azonosítását támogatja.

Bár Holland elmélete szerint az emberek ritkán sorolhatók be kizárólag egyetlen személyiségtípusba, a kutatások igazolták, hogy a modell alapvetően jól működik, és hasznos iránymutatást nyújthat a pályaválasztásban. Az elmélet segít abban, hogy az egyének olyan munkakörnyezetet találjanak, amely megfelel személyiségjegyeiknek és képességeiknek, ezáltal növelve a szakmai elégedettséget és a hosszú távú sikerességet.

Eli Ginzberg

A modern pályalélektan kezdetét Eli Ginzberg 1951-es tanulmánya jelenti, amely a pályaválasztási döntések folyamatára helyezte a hangsúlyt (Szilágyi, 2005).

Ginzberg úgy vélte, hogy a pályaválasztás az előpubertás korban indul, és a szakmai munka kezdetéig tart. A folyamatot három fejlődési szakaszra bontotta:

- Fantázia időszak: A serdülők képzelet vezérelte érdeklődése jellemző, még nem játszanak szerepet a képességek és a realitás.
- Próbaválasztás időszaka: A fiatalok elkezdik egyeztetni érdeklődésüket képességeikkel, felismerik a különböző szakmák nyújtotta lehetőségeket és értékeket.

- Realisztikus időszak: A döntéseket már valóságalapú információk vezérlik, a vágyak és lehetőségek között kompromisszumot kötve.

Ginzberg kezdetben azt vallotta, hogy a pályaválasztás visszafordíthatatlan döntés, amely meghatározza az egyén szakmai életútját. Később azonban módosította álláspontját, és felismerte, hogy a pályaválasztás egy egész életen át tartó, folyamatos folyamat része. Elismerte, hogy az emberek szakmai pályafutásuk során változó igényeik és körülményeik hatására új karrierlehetőségeket kereshetnek, alkalmazkodva a fejlődő munkaerőpiaci kihívásokhoz (Ginzberg 1951, idézi Szilágyi 1993).

Donald E. Super

Donald E. Super dolgozta ki a pályaválasztás legátfogóbb fejlődépszichológiai modelljét, amely az egyén teljes életpályáját vizsgálja. Az elmélete a klasszikus alkalmasság pszichológiát ötvözte a fejlődéslélektani megközelítéssel, és arra a következtetésre jutott, hogy a pályaválasztás nem egyszeri döntés, hanem egy folyamatos, egész életen át tartó folyamat. 1953-ban megfogalmazott téziseiben részletesen kifejtette ennek lépéseit és összefüggéseit tézisei a következők voltak:

- Az emberek képességeikben, érdeklődésükben és személyiségjegyeikben különböznek.
- Az emberek többféle pályára is alkalmasak, de minden pálya más képességeket igényel.
- A pályaválasztás és szakmai beilleszkedés folyamatosan változik az élet során.
- Az életpálya különböző stádiumokra osztható: növekedés, felfedezés, konszolidáció, fenntartás és hanyatlás.
- A pályafutást a szociális-gazdasági háttér, személyiségjegyek és szakmai lehetőségek befolyásolják.
- A fejlődés a képességek és az önismeret fejlesztésével irányítható.
- A szakmai fejlődés alapja az öndefiníció, azaz az önmagunkról kialakított kép.
- A munkával való elégedettség attól függ, hogy a választott pálya mennyire illeszkedik az egyén adottságaihoz és önmegvalósítási igényeihez.

Super modellje hangsúlyozza, hogy a szakmai döntések nem véglegesek, hanem folyamatosan alakulnak az egyén változó igényei és lehetőségei mentén. Az életpálya fejlődésének legfontosabb elemei a tervezés, döntéshozatal és az önmegvalósítás folyamata (Super 1953, idézi Szilágyi 1993: 38).

Heinz Ries

A döntéselméleti modellek közül Ries 1970-es megközelítése említésre méltó, amely a pályaválasztást racionális döntési folyamatként értelmezte. Véleménye szerint a fiatal a pályaválasztással próbálja megszüntetni azt az átmeneti állapotot, amikor már nem tekintik gyerekeknek, de még nem tartják felnőtteknek sem. A folyamat első lépése egy nem világos helyzet kialakulása, amely megoldást igényel. Ehhez több lehetőséget megvizsgálnak, információkat gyűjtenek róluk, majd az alternatívákat értékelik. Végül egy összegző elemzés után kiválasztják a legmegfelelőbb lehetőséget, ezzel lezárva a döntési folyamatot (Hegyi-Halmos, 2018).

A pályaválasztás során a fiatalok célállapotot fogalmazznak meg, rangsorolják preferált szakmáikat, és információkat gyűjtenek a szükséges képzésekről és foglalkozásokról. Ez az ismételt értékelés addig tart, míg elegendő adat birtokában megtudják hozni döntésüket. Ries hangsúlyozta a szociális kapcsolatok szerepét, és a pályaválasztást egyfajta szerepválasztásként értelmezte, amelynek célja a szociális közegbe való beilleszkedés (Ries, idézi Zakar, 1988).

Martin Kohli

A szociológiai, szocioökonómiai és szociálpszichológiai elméletek általában statikus megközelítést alkalmaznak a pályaválasztás vizsgálatában, elsősorban strukturális tényezőkre összpontosítva. Noha ezek az elméletek fontos összefüggéseket tárnak fel, gyakran kevesebb figyelmet fordítanak az egyén aktív szerepére és személyiségfejlődési lehetőségeire a karrierút során.

Mivel a pályaválasztás számos egyéni és társadalmi tényező hatására alakul, ezek az elméletek olykor leegyszerűsített módon mutatják be a folyamatot, figyelmen kívül hagyva annak dinamikus és változó természetét. Ezért önmagukban nem képesek teljes körűen leírni a pályaaorientáció és szakmai fejlődés komplexitását, ami szükségessé teszi más, rugalmasabb megközelítések alkalmazását a pályaválasztás kutatásában és támogatásában (Szilágyi, 2005).

Martin Kohli és munkatársai 1973-ban új alapokra helyezték a pályaválasztás elméleti vizsgálatát, amelyben összegezték a korábbi kutatások eredményeit, miközben a hiányosságokra is reflektáltak. Kohli életút-szemléletű elmélete egyesíti a döntéselméleti megközelítéseket Ginzberg és Super kutatásaival, ugyanakkor figyelembe veszi a szakmai szocializáció hatásait is (Zakar, 1988).

Kohli szerint az „életpálya” az egymást követő élettörténeti pozíciók sorozataként értelmezhető, amelyben az egyéni aktivitás meghatározó szerepet tölt be. Az objektív életpálya az egyén által betöltött pozíciók időbeli sorrendjét jelöli, míg a szubjektív életpálya az adott pozíciókhoz kapcsolódó egyéni élményeket, döntéseket és értelmezéseket foglalja magában. Ez az elmélet átfogóbb képet nyújt a pályaválasztás folyamatáról, figyelembe véve annak dinamikus és folyamatosan változó természetét (Szilágyi, 1993).

Kohli megközelítése szerint a pályaválasztás különböző karrierutak közötti döntési folyamatként értelmezhető, amelyben az egyén számára mindig adott a választás lehetősége. Úgy véli, hogy bár bizonyos társadalmi normák előre meghatározzák a pályaválasztási tendenciákat, az egyéni életút mégis a személyes értelmezésen és annak alakításán keresztül formálódik.

Elmélete hangsúlyozza, hogy a pályaválasztás egyaránt társadalmi struktúrák által irányított és egyéni döntésekre épülő folyamat. Noha Kohli életút-konceptiója jelentős újításokat hozott, gyakran kritikával illetik amiatt, hogy kevésbé veszi figyelembe a személyiségjegyek és az egyéni képességek szerepét a karrierút kialakulásában (Szilágyi, 2004).

Pierre Bourdieu

Pierre Bourdieu társadalmi tőke fogalma kiemelkedően fontos a pályaválasztás szempontjából, mivel a társadalmi kapcsolatokban rejlő erőforrások jelentős hatást gyakorolhatnak az egyén szakmai döntéseire.

Bourdieu megközelítése szerint a társadalmi tőke az egyén által mozgósítható kapcsolati hálók és erőforrások összessége, amelyeket a közösséghez való tartozás révén szerez meg. Ennek nagysága elsősorban attól függ, mennyire széles és hatékony a kapcsolati hálója, valamint hogy milyen emberekkel áll kapcsolatban. Emellett az is kulcsfontosságú tényező, hogy az egyén milyen stratégiákat alkalmaz a kapcsolatok fenntartására, legyen az tudatos vagy ösztönös törekvés. Mindezek meghatározó szerepet játszhatnak a szakmai életút alakulásában és a karrierépítésben (Szilágyi, 2004).

A társadalmi tőke kiemelkedő fontossággal bír a pályaválasztás folyamatában, mivel a fiatalok karrierrel kapcsolatos döntéseit jelentősen befolyásolják a társadalmi környezetükben lévő kapcsolatok. A család, a barátok és a különböző szakmákban dolgozó személyek mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén milyen információkhoz fér hozzá, és milyen szakmai lehetőségeket lát vonzóknak.

Bourdieu elmélete alapján a társadalmi tőke nemcsak elősegíti a szakmai fejlődést, hanem irányt is szab neki, mivel a kapcsolati háló jelentős mértékben alakítja az egyén karrierterveit. Az egyén által fenntartott társas kapcsolatok és az ezekből nyert erőforrások meghatározóak lehetnek a szakmai lehetőségek és az előrelépési irányok szempontjából (Zakar, 1988).

A társadalmi tőke dinamikus jelenség, amely folyamatosan fejleszthető és bővíthető a kapcsolatok tudatos építésével és ápolásával. Ez különösen meghatározó a pályaválasztás során, hiszen a fiatalok gyakran lépnek kapcsolatba különféle intézményekkel, szakemberekkel és közösségekkel, amelyek támogatják őket szakmai döntéseikben.

A karrierrel kapcsolatos választások gyakran a társadalmi tőke hatékony kihasználására épülnek, például amikor egy ismerős révén jutnak álláslehetőséghez vagy hasznos pályaorientációs információkhoz. Az ilyen kapcsolatok nemcsak szakmai lehetőségeket teremtenek, hanem hozzájárulnak az egyén fejlődéséhez és előre haladásához is.

Bourdieu társadalmi tőke fogalmának alkalmazása a pályaválasztás területén tehát rávilágít arra, hogy a szakmai döntések nem csupán egyéni képességeken vagy érdeklődési körön alapulnak, hanem nagyban függenek az egyén szociális környezetének erőforrásaitól (Szilágyi, 2004).

James S. Coleman

James S. Coleman társadalmi tőke elmélete jelentős szerepet tölt be a pályaorientáció vizsgálatában, mivel rámutat arra, hogy az egyéni döntéshozatalt milyen mértékben befolyásolják a társadalmi kapcsolatok és erőforrások. Coleman szerint a társadalmi tőke az egyének közötti kapcsolati struktúrában jelenik meg, és olyan erőforrásokat biztosít, amelyek elősegítik a cselekvést és támogatják a szakmai fejlődést.

Elméletében három fő formáját különíti el a társadalmi tőkének: a kötelezettségek és elvárások rendszere, amely meghatározza az egyének közötti viszonyokat és kölcsönös segítségnyújtást; az információáramlás, amely lehetővé teszi a tudás és tapasztalat megosztását a kapcsolati hálón belül; valamint a normák és szankciók, amelyek szabályozzák a közösség működését és hatással vannak az egyén szakmai döntéseire. Coleman elmélete hangsúlyozza, hogy a társadalmi tőke nemcsak a szakmai előmenetel szempontjából lényeges, hanem a pályaválasztás folyamatában is meghatározó tényező (Coleman, 1988).

A pályaorientáció szempontjából Coleman elmélete kiemelkedő jelentőséggel bír, mivel a társadalmi tőke kulcsszerepet játszik az információk megszerzésében és a döntéshozatalban. A fiatalok pályaválasztási döntéseit nagymértékben befolyásolhatják a családi és baráti kapcsolatok, valamint az iskolai közösségek, amelyek segítenek eligazodni a karrierlehetőségek között.

Az információáramlás révén a társadalmi tőke lehetővé teszi, hogy a fiatalok széles körű ismeretekhez jussanak a különböző szakmák és képzési lehetőségek terén, míg a normák és szankciók rendszere irányadó szerepet tölt be a döntési folyamatban. Ezek a tényezők együttesen hozzájárulnak a sikeres pályaorientációhoz és a tudatos karrierépítéshez (Szilágyi, 2005).

Coleman elmélete alapján a társadalmi tőke nem csupán az egyéni döntéshozatal folyamatában kap szerepet, hanem a közösségi szintű cselekvések előmozdításában is jelentős tényező. A pályaorientáció során a társadalmi tőke tudatos alkalmazása lehetővé teszi, hogy a fiatalok olyan szakmai utat válasszanak, amely összhangban áll képességeikkel és érdeklődési körükkel, miközben figyelembe veszik a társadalmi elvárásokat és normákat. Ezáltal nemcsak egyéni karrierútjukat építhetik tudatosan, hanem hosszú távon hozzájárulhatnak közösségi és társadalmi szinten is a gazdasági és szakmai fejlődéshez (Zakar, 1988).

Összefoglalva a pályaválasztás elméleteinek sokszínűsége és mélysége megmutatja, hogy ez a terület mennyire összetett, mégis központi szerepet játszik az egyéni életpályák és társadalmi folyamatok megértésében. Tajtiné Lesó Györgyi „Pályaoris ötlettár” című műve, valamint az olyan klasszikus szerzők munkái, mint Frank Parsons, Anne Roe, John L. Holland, Eli Ginzberg, Donald E. Super, Heinz Ries, Martin Kohli, Pierre Bourdieu és James S. Coleman, eltérő nézőpontokat és módszereket kínálnak a pályaválasztás megközelítésére.

A klasszikus modellek, például Parsons pályaalkalmassági elmélete és Roe motivációs megközelítése, kiemelik az egyéni képességek, személyiségjegyek és motivációk szerepét. Holland és Super pszichodinamikai és fejlődéslélektani megközelítései az egész életpályát és annak változásait vizsgálják. Ries és Kohli statikus elméletei mellett Coleman és Bourdieu társadalmi tőkére vonatkozó koncepciói hangsúlyozzák a kapcsolatok és szociális környezet döntő jelentőségét.

Ezek az elméletek együttesen azt mutatják, hogy a pályaválasztás nem csupán egyéni döntési folyamat, hanem szociális, gazdasági és pszichológiai tényezők összefüggéseinek komplex rendszere. Az elméletek áttekintésével átfogó képet kapunk arról, hogyan járulnak

hozzá a különböző elméletek az iskolai pályaorientáció gyakorlatának fejlesztéséhez és a pályaválasztási folyamat mélyebb megértéséhez.

II. A CSALÁD ÉS AZ ISKOLA SZEREPE A PÁLYAVÁLASZTÁS SORÁN

Életutunk során folyamatosan fejlődünk és válunk azzá, akik vagyunk. Velünk született adottságaink nem korlátoznak minket egyetlen pálya vagy hivatás elsajátítására; egy átlagos képességekkel rendelkező gyermek többféle munkakörben és számos rokon szakmában is sikeres szakemberré válhat. Fontos megérteni, hogy a pályaválasztás nem egy egyszeri döntés, hanem egy hosszabb folyamat, amely az egyéni pályafejlődést tükrözi. Kiemelkedő szerepet játszik ebben a tájékoztatás és a tanácsadás, amelyek hozzásegítenek az információk megszerzéséhez, feldolgozásához és a döntéshozatalba való integrálásához.

A mai munkaerőpiac rendkívül dinamikus: egy-egy évtized alatt foglalkozások tűnhetnek el vagy alakulhatnak át, miközben új szakmák és munkakörök jönnek létre. Az a korábbi minta, amikor az iskoláskorban választott szakma egész életpályát biztosított, mára lényegében megszűnt. Emiatt a modern oktatás egyik legfontosabb feladata a munkavállalói rugalmasság és az előre nem látható élethelyzetek kezelésére képes személyiségek fejlesztése lett (Hajagos, 2002).

Az eredményes pályaválasztás számos pozitív hatás összessége, egy rendkívül komplex folyamat eredménye. A gazdasági és technológiai fejlődés felgyorsulása, valamint a folyamatosan változó munkaerőpiac egyrészt a leginkább megfelelő, személyre szabott pálya megtalálását igényli, másrészt felkészítést az esetleges pályaváltásra. A pályatanácsadás hatékonysága érdekében fontos, hogy a felkészítés minél korábban elkezdődjön (Hegyi-Halmos, 2015).

Az új megközelítések értelmében a pályaaorientációt ma már nem csupán „*vocational orientation*”-ként (szakmai orientáció), hanem „*lifelong guidance*”-ként (élethosszig tartó tanácsadás) értelmezik, amely az egész életpályát támogató tanácsadást jelenti. Magyarul életpálya-tanácsadásnak nevezik, amely az univerzalitás és a kompetencia elveit foglalja magában (Borbély-Pecze, 2010:7).

A *lifelong guidance* koncepció egyre népszerűbb a magyar szakirodalomban is, olyan tevékenységek összességét jelenti, amelyek bármely életkorban segítik az állampolgárokat képességeik, kompetenciáik és érdeklődési körük feltárásában. Lehetővé teszi, hogy az egyének átgondolt oktatási, képzési és foglalkozási döntéseket hozzanak, valamint hogy képesek legyenek menedzselni saját életútjukat a tanulás, munka és más területeken, ahol ezek a készségek és kompetenciák alkalmazhatók (Jackson, 2013:13).

A fiatalok sikeres és egyénre szabott pályaválasztásához ma már számos tényezőt kell figyelembe venni, amelyekhez közvetlen környezetük nem mindig rendelkezik megfelelő ismeretekkel. Ilyen például a társadalmi folyamatok alakulása és a munkaerőpiac jövőbeni tendenciái. Ezért egyre nagyobb szükség van arra, hogy a pályaválasztást szakemberek segítsék, nem csupán információk megosztásával, hanem a szükséges készségek fejlesztésével és gyakorlati tapasztalatok biztosításával is.

A tudatos és jól átgondolt pályaválasztás nemcsak az egyén számára kulcsfontosságú, hanem a család és a társadalom szempontjából is jelentős szerepet tölt be. Egy elhamarkodott vagy rosszul megalapozott döntés késleltetheti a fiatal munkába állását, ami hosszú távon befolyásolhatja szakmai fejlődését, lelki állapotát és életvezetését. Ezért elengedhetetlen, hogy megfelelő támogatás álljon rendelkezésre a pályaválasztási folyamat során.

Életkortól és helyzettől függően az egyén számos kihívással szembesülhet, amelyek megoldása csak akkor lehetséges, ha a hozzá kapcsolódó humán szolgáltatások középpontjában az ember áll. A pályaválasztási tanácsadás célja, hogy támogassa a tanácskérőt saját életútjának megtervezésében és építésében. Ez a folyamat nem merülhet ki kérdőívek vagy tesztek kitöltésében, hanem magában kell foglalnia a reális önismeret, az érdeklődési körök és a képességek feltárását, majd ezek szintetizálását, és közös gondolkodást a tanácskérővel, szülővel vagy pedagógussal (Szilágyi, 2004).

A szakirodalom szerint a pályaválasztás a középfokú beiskolázással kapcsolatos döntéssel azonosítható, amely jelentős hatással van a tanulóra. Ez a döntés szoros kapcsolatban áll a pályaválasztási érettség fogalmával, amely Kincses (1975) szerint a tanulási folyamat eredményeként alakulhat ki, azonban 14 éves kor előtt nem. Völgyesy (2012) úgy véli, hogy gyermekkorban „a pálya még egy eléggé nehezen felfogható absztrakció”.

A pályaválasztási döntést a szülők és a gyermekek közösen hozzák meg, egy hosszabb folyamat eredményeként. Ennek végére a család határoz arról, hogy melyik intézményt válasszák, hogy a gyermek és a szülők elképzelései is teljesüljenek. A döntést nemcsak az iskolák kínálata, hanem több más tényező is befolyásolja, például:

- A gyermek érdeklődése, amely ebben az életkorban – 14 évesen, a középfokú pályaválasztás idején – még gyakran bizonytalan és kiforratlan.
- A gyermek képességei és felkészültsége, amelyet az általános iskolában elért tanulmányi eredmények tükröznek.

- A szülők aspirációi, amelyek nemcsak azt mutatják, hogy mit szeretnének elérni gyermekük számára, hanem azt is, hogy milyen erőfeszítéseket hajlandók tenni ezen célok megvalósítása érdekében.

Ezek a tényezők a döntési folyamatban nem egyenrangúak. A szülők elképzelései általában meghatározóak, bár ezeket korlátozhatja a gyermek képessége és felkészültsége. A közös döntéshozatal során azonban a szülők igyekeznek figyelembe venni a gyermek érdeklődését is (Listók, 1998).

A pályaválasztás folyamatában az elérhető szakmák jelentős szerepet játszanak, hiszen nagyban befolyásolják az egyén döntését. Kulcsfontosságú, hogy a választás előtt megfelelő tájékozottsággal rendelkezzen a különböző szakmai lehetőségekről, valamint tisztában legyen saját képességeivel és lehetőségeivel.

A pályák ismeretének mennyisége és minősége, illetve a kialakult szakmai kép hatással van a döntés megalapozottságára. Mivel a képzési rendszerek és a kínált szakmai programok folyamatosan változnak, elengedhetetlen, hogy az egyén naprakész információkkal rendelkezzen a képzések céljáról, tartalmáról és minőségéről. Csak így hozható meg egy tudatos és hosszú távon is előnyös pályaválasztási döntés (Suhajda, 2017).

Egyes kutatások rámutatnak, hogy a serdülők sokszor homályos képet alkotnak az egyes szakmákról és az ezekhez szükséges feltételekről. Napjainkban a televízió és az internet a legnagyobb hatással van a fiatalokra. Az internet olyan lehetőségeket kínál, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak: hozzáférést biztosít a felvételi eljárásokkal és a munkavállalással kapcsolatos információkhoz, jelentősen megkönnyítve a döntések meghozatalát. Ezen kívül az írott sajtó, a pályaismertető folyóiratok és az álláshirdetések is hasznos információkkal szolgálnak arról, hogy mely szakmák a legkeresettebbek. Az adatok elemzése és feldolgozása azonban nem könnyű feladat, ezért a gyakorlati tapasztalatok és a támogató személyek segítsége nagyban hozzájárulhat a folyamat hatékonyságához (Suhajda, 2017: 12–14).

2.1.A pedagógus, és az iskola feladatai, és szerepe a pályaválasztás terén (módszerek, lehetőségek)

A kisgyermek fejlődését számos tudatos és ösztönös hatás befolyásolja, amelyek közül több meghatározó szerepet játszik a későbbi pályaválasztás előkészítésében és a felnőttkori karrierút kialakításában. Éppen ezért nemcsak a közvetlen pályaválasztási döntések, hanem

a korai gyermekévek során szerzett tapasztalatok és hatások is alapvetően hozzájárulnak a szakmai irány megtalálásához és az életpálya sikeres megvalósításához.

Csirszka János szerint a gyermek fejlődésére már korai életkorban jelentős hatást gyakorol a családi környezet, míg később az iskola, majd serdülőkorban a baráti kapcsolatok és az olvasmányok formálják a személyiséget és a pályaválasztási döntéseket.

Serdülőkorban a fiatalok fokozatosan tudatosabban kezdenek érdeklődni önmaguk és környezetük iránt, miközben egyre nagyobb szerepet kap az önálló pályakeresés. Ifjúkorban kialakul saját képük önmagukról és az elérhető szakmai lehetőségekről, amelyet az önkontroll, a cselekvőképesség és a tárgyilagosság határoz meg. Ebben az időszakban erőteljesen megjelenik a vágy, hogy jó felnőtté és sikeres szakemberré váljanak, személyiségfejlődésük pedig egyre inkább a társadalmilag hasznos önmegvalósítás irányába terelődik.

A pályaválasztás sikerét vagy kudarcát számos belső és külső tényező befolyásolja:

- Belső tényezők: gazdasági és társadalmi hatások, hajlamok, igények, önismeret.
- Külső tényezők: pályák követelményei, képzési lehetőségek, gazdasági és társadalmi hatások (Suhajda, 2017: 12).

Az iskola, mint a formális nevelés legfontosabb intézménye, kiemelt szerepet játszik a pályaválasztási folyamatban. A pályaválasztás időszaka jellemzően az ifjúkorra tehető, amikor a személyiségfejlődés olyan szintet ér el, hogy a fiatalok képesek felelősségteljes döntéseket hozni. Az iskola nemcsak felkészítő szerepet tölt be, hanem aktívan befolyásolja a diákok pályaválasztási döntéseit. Ennek hatása két fő területre osztható: egyrészt az intézmény hírneve és megítélése, másrészt az oktatási színvonal és az általa közvetített értékek jelentős mértékben irányítják a diákokat.

Az iskolai pedagógusok szerepe kiemelkedő jelentőségű a tanulók pályaaorientációjában, hiszen nemcsak oktatási feladatokat látnak el, hanem támogatják a diákokat abban is, hogy megalapozott és tudatos döntéseket hozzanak saját jövőjükéről. A pedagógusok iránymutatása segíthet abban, hogy a tanulók felismerjék érdeklődési területeiket, képességeiket és lehetőségeiket, miközben átfogó képet kapnak a lehetséges szakmai utakról. Ezáltal nemcsak az egyéni fejlődésüket, hanem hosszú távon a sikeres pályaválasztást is támogatják (Rakaczkíné, 2009).

Minden fiatalnak szüksége van iránymutatásra már kisiskolás korától kezdve, amely később, a munkaerőpiacra való belépés után is segíti őt. Az egész szakmai élet során

elengedhetetlen egy támogató rendszer, amelyhez bizalommal fordulhatnak, például munkahelyváltás vagy pályaváltás esetén (Hegyi-Halmos, 2015).

Az iskolai pályaorientáció legfontosabb célja, hogy a fiatalok olyan készségekre és tudásra tegyenek szert, amelyek segítségével képesek lesznek tudatosan alakítani életpályájukat, alkalmazkodni a változó körülményekhez, és hatékonyan menedzselni szakmai fejlődésüket. A megfelelő felkészülés révén elérhetik, hogy pályaválasztási döntéseik megalapozottak legyenek, és szükség esetén rugalmasan tudjanak pályakorrekciót végrehajtani.

A sikeres karrierépítéshez elengedhetetlen a szükséges kompetenciák fejlesztése, amelyeket Sultana életpálya-építési kompetenciáknak (career management skills) nevez. Ezek az alábbiak:

- a szakmai pályák és a munka világában való tájékozódáshoz, az álláskereséshez szükséges készségek;
 - az önismeret folyamatos fejlesztése és az öndefiníció időszakos felülvizsgálata;
 - a tanulási utak és képzési lehetőségek átfogó ismerete;
 - a társadalmi és gazdasági folyamatok, valamint a képzési és munkaerőpiac változásaira vonatkozó információk megszerzésének képessége;
- a döntéshozatal előkészítéséhez és a döntések következményeinek kezeléséhez szükséges készségek (Sultana, 2011).

Az életút-támogató pályaorientáció nemcsak az életpálya-építési kompetenciák fejlesztésére összpontosít, hanem magában foglalja az információszolgáltatást és a pályatanácsadást is. Ez a sokrétű támogatási rendszer minden egyén életében eltérő mértékben és szinten van jelen, mivel a pályaorientáció iránti igény nagyban függ az életkortól, az iskolai végzettségtől, valamint a társadalmi és szociális helyzettől.

Ennek ellenére kiemelten fontos, hogy ezek a szolgáltatások mindenki számára hozzáférhetőek legyenek, hiszen a tudatos pályaválasztás és karriertervezés nemcsak az egyéni fejlődést segíti elő, hanem hosszú távon a társadalmi és gazdasági sikerességhez is hozzájárul (Hegyi-Halmos, 2018).

A közoktatás kiemelt szerepet tölt be abban, hogy a fiatalok elsajátítsák az életkoruknak megfelelő pályaépítési készségeket, fejlesszék önismeretüket, és hozzáférjenek a számukra releváns pályaorientációs információkhoz. Ha az iskolai oktatás során megszerzik ezeket az ismereteket és képességeket, később nagyobb önállósággal

hozhatnak döntéseket saját karrierjükkel kapcsolatban, és kisebb valószínűséggel lesz szükségük külső tanácsadói segítségre.

A pályatanácsadás ugyanakkor speciálisan képzett szakemberek támogatását igényli, mivel a pedagógusok többsége nem rendelkezik az ehhez szükséges szaktudással. Ezért fontos, hogy a diákok hozzáférjenek professzionális pályaaorientációs szolgáltatásokhoz, amelyek segítenek számukra a tudatos döntéshozatalban és a hosszú távú karriertervezésben (Borbély-Pecze, 2013a).

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy az iskolákban többféleképpen valósítható meg a pályaaorientációs tevékenység. Lehet önálló tantárgyként oktatni, integrálható más tantárgyakba vagy szélesebb műveltségi területekbe, illetve különféle tanórán kívüli programok keretében is megjelenhet. Ilyen lehet például szakkörök szervezése, amely során a diákok mélyebben megismerkedhetnek bizonyos szakmákkal, vagy munkahelyi gyakorlatok, amelyek gyakorlati tapasztalatokkal segítik a pályaválasztási döntéseiket. Ez a sokrétű megközelítés biztosítja, hogy a tanulók változatos módokon kapjanak segítséget a tudatos karriertervezéshez (Hegyi-Halmos, 2018).

A pályaaorientáció a nemzeti köznevelési törvény egyik kiemelt fejlesztési területeként szerepel, amelynek megvalósítása jelentős feladatokat ró a pedagógusokra. A pedagógusoknak elengedhetetlenül fontos, hogy megfelelő tudással és eszköztárral rendelkezzenek az önismeret fejlesztése, a pálya- és szakmaismeret területén. Falus Iván szerint azonban a tanítók többsége nem rendelkezik átfogó módszertani ismeretekkel; általában azokat a bevált módszereket alkalmazzák, amelyeket már ismernek, függetlenül attól, hogy esetleg léteznének hatékonyabb megközelítések is (Hegyi-Halmos, 2015).

Az iskolai pályaaorientáció módszertanát több szempont alapján lehet megközelíteni:

- A pályaaorientációs tevékenység formája,
- Tartalmi elemek alapján történő megközelítés.

Az iskolai pályaaorientáció módszerei több szempontból közelíthetők meg, például a tevékenység formája és tartalma alapján. Szilágyi Klára (1996) szerint a pedagógus és diákok közös tevékenységei lehetnek:

- Felvilágosítás, amely leggyakrabban előadások formájában történik osztályfőnöki órán, szülői értekezleten vagy pályaaorientációs napon. Az előadó lehet tanár, szakértő, volt diák vagy szülő.
- Filmvetítés, amely színesíti az előadást vagy önálló feldolgozást is lehetővé tesz beszélgetéssel kiegészítve.

- Látogatások szervezése munkahelyekre, oktatási intézményekbe vagy állásbörzékre, ahol a diákok tapasztalatot szerezhhetnek a mindennapi munkáról, a képzési lehetőségekről és a munkakörnyezetről.

- Csoportos foglalkozások, amelyek hosszabb, tematikus programok önismeret, pályaismeret vagy álláskeresési technikák témáiban, tapasztalati tanulásra alapozva.

- Csoportos beszélgetések, ahol a diákok megoszthatják véleményüket és tapasztalataikat tanári koordinációval, egyéni véleménynyilvánítási kényszer nélkül.

Az egyéni tanácsadás speciális képzettséget igényel, ezért ez általában iskolapszichológus vagy pályatanácsadó feladata (Szilágyi, 1996).

Az általános iskolai pályaaorientáció kulcsfontosságú szerepet tölt be a tanulók későbbi döntéseinek előkészítésében, különösen a középiskolai tanulmányok és a karrierút megtervezése szempontjából. Az általános iskolás korosztály (6–14 évesek) a növekedési szakaszon belül a fantázia fázisában van, amely során a gyermek önmagáról alkotott képe és érdeklődése folyamatosan fejlődik.

Ez az időszak kiemelkedő jelentőségű, mivel ekkor kezd kibontakozni a gyermek önismerete, készségei és képességei, miközben egyre nagyobb kíváncsisággal fordul a külvilág felé. Super elmélete szerint ebben az életkorban meghatározóak a személyes tapasztalatok és élmények, amelyek hosszú távon befolyásolják a gyermek szakmai irányultságát és pályaválasztási preferenciáit.

Az iskolai környezet jelentős szerepet játszik a tanulók látókörének kiszélesítésében, miközben a teljesítményközpontú atmoszféra elősegíti az önreflexiót, amely elengedhetetlen a tudatos és reális pályaválasztási döntések meghozatalához.

Az általános iskolai pályaaorientáció egyik legfontosabb célkitűzése az önismeret fejlesztése, amelynek révén a diákok fokozatosan felismerhetik saját képességeiket, erősségeiket, fejlesztendő területeiket és érdeklődési köreiket. Az önismeret elmélyítése segít abban, hogy a tanulók reális képet alkossanak jövőbeli lehetőségeikről, és jól megalapozott döntéseket hozzanak, amelyek hosszú távon támogathatják szakmai fejlődésüket. Az iskola ezért nemcsak tudásközvetítő intézményként működik, hanem olyan térként is, amely tudatosan támogatja a tanulók pályaaorientációs fejlődését.

A pályaaorientáció egyik kiemelt célja, hogy a tanulók megismerkedjenek a munka világával, beleértve a különböző szakmák és foglalkozások bemutatását, valamint a munkaerőpiaci trendek ismertetését. Ez a folyamat segít abban, hogy a diákok tisztában

legyenek azokkal a készségekkel és ismeretekkel, amelyek elengedhetetlenek a jövőbeli karrierjük szempontjából.

Már fiatal korban lehetőséget kapnak arra, hogy megértsék, milyen lépések szükségesek céljaik eléréséhez, és milyen erőfeszítéseket kell tenniük a siker érdekében. Az ilyen irányú tájékoztatás hozzájárul ahhoz, hogy tudatos döntéseket hozzanak a szakmai jövőjükéről, és felkészülten lépjenek be a munkaerőpiacra.

A korai pályaorientáció nemcsak a tanulók fejlődését segíti, hanem előmozdítja a szülők és pedagógusok együttműködését is, akik támogató közegként kulcsszerepet játszanak ebben a folyamatban. Az iránymutatás és a közös gondolkodás révén a diákok már fiatal korban megalapozott elképzeléseket alakíthatnak ki jövőjükéről, és tapasztalatokat szerezhetnek a pályatervezés terén.

Ezáltal magabiztosabban léphetnek be a középiskolai évekbe, hiszen jobban megértik saját érdeklődési területeiket és lehetőségeiket, ami hosszú távon hozzájárul tudatos karrierépítésükhöz (Csástyu és mtsai, 2023).

Az általános iskolai pályaorientáció során számos módszer alkalmazható, amelyek támogatják a tanulókat abban, hogy megalapozzák jövőbeli karrierjük irányát. Az interaktív tanulási technikák, például a projektalapú tanulás, lehetőséget biztosítanak arra, hogy a diákok csoportmunkában dolgozzanak fel különféle szakmákat és foglalkozásokat. Ezek a megközelítések elősegítik az aktív részvételt, növelik az érdeklődést és hozzájárulnak a gyakorlati tapasztalatok megszerzéséhez.

Emellett a képesség- és érdeklődésmérések szintén kiemelt jelentőségűek, hiszen segítenek a tanulóknak mélyebben megismerni önmagukat, felismerni erősségeiket és fejlesztendő területeiket. Ezek az eszközök hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok tudatosabban válasszanak szakmát, és felkészülten lépjenek a következő oktatási szakaszba. A megfelelő pályaorientációs módszerek révén a fiatalok időben megalapozhatják saját szakmai fejlődésüket.

A szakemberek meghívása az iskolába, valamint a munkahelyi látogatások szervezése kiváló lehetőséget biztosít a tanulók számára, hogy közvetlen tapasztalatot szerezzenek a munka világáról. Ezek az élmények nemcsak növelik a diákok motivációját, hanem segítenek nekik abban is, hogy valós képet alkossanak a különböző szakmákról és karrierlehetőségekről.

Ugyanígy hasznosak lehetnek a pályaválasztási napok, amelyeket az általános iskolás korosztály igényeihez igazítva érdemes megszervezni. Ezek a rendezvények lehetőséget nyújtanak arra, hogy a tanulók szakemberek segítségével ismerjék meg a munkaerőpiaci

lehetőségeket, illetve különböző szakmák gyakorlati oldalát. A pályorientáció ezen komplex megközelítése biztosítja, hogy már fiatal korban tudatosan készüljenek a jövőbeli karrierjükre, és megalapozott döntéseket hozzanak szakmai fejlődésük érdekében (Budavári-Takács, 2024).

Az általános iskolai pályorientáció számos szempontból pozitív hatással van a tanulókra, különösen abban az időszakban, amikor elkezdenek tudatosabban érdeklődni jövőbeli karrierjük iránt. A korai pályorientáció segít növelni a diákok motivációját, mivel amikor felismerik, hogy az iskolai tananyag hogyan kapcsolódik későbbi szakmai lehetőségeikhez, nagyobb elkötelezettséggel fordulnak a tanulás felé.

Ez a folyamat különösen fontos serdülőkorban, amikor a fiatalok egyre többet foglalkoznak saját jövőjük megtervezésével, és célirányosan keresik azokat az információkat és lehetőségeket, amelyek segíthetik őket szakmai fejlődésükben. A megfelelő pályorientációs támogatás hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók tudatosan építsék fel karrierjük alapjait, és magabiztosan lépjenek tovább tanulmányaik következő szakaszába.

A pályorientáció másik fontos hatása a továbbtanulási tervek megalapozása. Azok a diákok, akik tisztában vannak képességeikkel, érdeklődési területeikkel és kompetenciáikkal, könnyebben hoznak megalapozott döntést a középiskolai irány kiválasztásában. Ez a tudatosság csökkenti a későbbi pályamódosítások szükségességét, miközben elősegíti a diákok sikeres továbbtanulását.

Ezen túlmenően, a pályorientáció során szerzett pozitív visszajelzések és élmények jelentősen növelik a tanulók önbizalmát. Amikor felismerik saját erősségeiket és meglátják, hogy képesek lehetnek elérni céljaikat, nagyobb magabiztossággal vágnak neki tanulmányaiknak és későbbi karrierjüknek. Ezek a tapasztalatok hosszú távon is támogatják a diákok fejlődését, hiszen stabilabb önértékeléssel és célorientáltabb hozzáállással közelítik meg életük következő szakaszait (Budavári-Takács, 2024).

A pályorientációs tevékenység fontos eleme a képzési piac alapos ismerete, amelynek követése az irányok és lehetőségek folyamatos változása miatt összetett feladat. A pályaismeret, szakmaismeret és munkaerőpiaci tudás hiánya, valamint a kapcsolódó módszertanok hiánya jelentős problémát okozhat. Mivel a tanárképzés nem minden esetben biztosít megfelelő alapokat ezen ismeretek elsajátításához, a pedagógusok és diákok számára nagy segítséget jelentenek a naprakész, könnyen elérhető adatbázisok. Ezek lehetővé teszik a továbbtanulási és szakképzési lehetőségek, valamint a munkaerőpiac aktuális helyzetének megismerését.

Az online tartalmak kiemelkedő szerepet játszanak a hatékony információátadásban és fejlesztésben. Emellett a készség- és pályaismeret-fejlesztő tananyagok, tanári segédletek és önismereti kérdőívek – hagyományos formában vagy digitálisan – szintén hatékony eszközök az iskolai pályaeorientáció támogatásában (Borbély-Pecze – Gyöngyösi – Juhász, 2013).

2.2.A család szerepe a pályaválasztásban

Az ember társadalmi szerepei közül a „szakma” szerepe kiemelkedő jelentőségű, mivel az énkép és identitástudat szorosan összekapcsolódik vele. Ez az intellektuális tevékenység hozzájárul a személyiség formálódásához. A gimnáziumot sok család a pályaválasztás elodázásának tekinti, kivéve azokat, akik határozott továbbtanulási célokkal küldik oda gyermeküket.

A pályaválasztás az élet bármely szakaszában megtörténhet, legyen szó a szakmáját választó kamaszról vagy a munkahelyet váltó felnőttéről. A munkavállalás folyamatos változásai növelik a pályamódosítások számát, és az ezek során hozott döntések minősége kiemelten fontos egyéni és társadalmi szempontból. A pályaválasztás komplex folyamat, amely egyeseknek könnyű, másoknak nehézséget okoz, így sokan szaktanácsadó segítségét veszik igénybe (Olteanu, 2019).

A fiatalok pályaválasztási dilemmáikat először általában családtagjaikkal vitatják meg. A szülők, nagyszülők és idősebb testvérek munkakörei révén sok információhoz jutnak azokról a szakmákról, amelyeket ezek a családtagok jelenleg végeznek vagy korábban gyakoroltak. A család számos jellemzője meghatározó szerepet játszik a fiatalok pályaválasztásában, például a gazdasági helyzet, a társadalmi státusz, az etnikai hovatartozás, a családi értékek és normák rendszere, valamint a családi kapcsolatok. Emellett a szülők iskolázottsági szintje is jelentős mértékben befolyásolhatja a fiatal döntéseit (Lannert, 1998).

Számos kutatás igazolta, hogy a családi háttér jelentős hatással van az egyéni pályafejlődésre és pályaválasztásra. Ugyanakkor kevesebb figyelem irányult arra, hogy a családi dinamika hogyan befolyásolja a döntési folyamatot. Kinnier és munkatársai vizsgálták a családi hálózat és a pályaválasztási bizonytalanság közötti kapcsolatot, kiemelve az önelkülönítés két dimenzióját: a generációk közötti fúziót és az egyéni jelleg kialakulását, valamint a generációk közötti háromszögelést. Eredményeik szerint határozottabb

pályaválasztási döntéseket hoztak azok, akik individuálisabbak voltak és kevésbé érintettek a családi háromszögelésben (Olteanu, 2015).

A családok, különösen a szülők, jelentős hatást gyakorolnak a serdülő gyermek karrierfejlődésére. A szülő és gyermek közötti karriercélok egyezése pozitív hatással van, míg a diszkrepancia negatív következményekkel járhat. A szülői támogatás, figyelem és kommunikáció alapvető szerepet játszik a célok kitűzésében, stratégiák kialakításában, valamint a tervek megvalósításában.

A családi struktúra (például a szülők végzettsége, szocioökonómiai státusza) és a kapcsolatok közelsége, valamint a konkrét támogatás és pályával kapcsolatos családi elvárások is befolyásolják a fiatal pályafejlődését. A szülők aktív részvétele, mint például a tervezés és információszerzés, lényeges a pályafejlődés támogatásában.

A család nemcsak interakció szintjén, hanem mint értékeket, normákat és szerepeket közvetítő közeg is meghatározó tényező. A megfelelő technikák alkalmazásával érzelmileg integrált és támogató helyzeteket teremthetünk a fiatalok számára, segítve őket karrierjük alakításában (Kissné, 2015).

A testvérek gyakran figyelmen kívül maradnak, mint életre szóló társas támogatást nyújtó személyek. A felnőtt testvérek jelentős támaszt és gondviselést biztosíthatnak egymásnak, függetlenül a család többi tagjától, biztonságot és szeretetet nyújtva.

A testvéri kapcsolatok hatással lehetnek a pályára, mivel folyamatos változás és visszahatás jellemzi őket. A Palladino Schultheiss tanulmány négy dimenzióban vizsgálta a szociális támaszt: érzelmi, szociális integráció, önbecsülési és információs támasz. A legfontosabb testvér minden dimenzióban erős hatást gyakorolt, míg a többi testvér csak az érzelmi támaszban volt jelentős. Az érzelmi támaszt bátorításként és közelségként azonosították, míg a szociális integrációt a közös megbeszélések, hasonló érdeklődési kör és baráti kapcsolatok jellemezték. Az önbecsülési támasz azt jelentette, hogy a testvér bizalmat tanúsított a másik döntései és képességei iránt. Az információs támasz pedig szakmai tanácsokkal, munkahelyi információkkal vagy tapasztalatokkal segítette a döntési folyamatokat (Olteanu, 2019).

Palladino Schultheiss és munkatársai arra jutottak, hogy a testvéri szociális támaszrendszer jelentős hatással van az egyének pályaeorientációjára és pályaválasztására. Ez a hatás pozitív mintakép esetén abban nyilvánul meg, hogy a résztvevők mennyire tekintenek fel testvéreikre, illetve mennyire szeretnék hozzájuk hasonlóvá válni. Negatív mintakép akkor jelenik meg, ha a testvér rossz példát mutat, amit a résztvevő el akar kerülni, vagy ha túlszárnyalni kívánja testvére aspirációit.

A személyiséget és az ideológiát a testvér által képviselt személyiségjegyek, például türelem és megértés, valamint az életvezetési elképzelések, például a család közelségének fontossága határozzák meg. Ezek különösen akkor bizonyultak meghatározónak, ha a résztvevő testvérét kiemelkedő fontosságú személynek tekintette. A kutatók kölcsönösen fordított kapcsolatot azonosítottak, amely egyaránt igaz a legfontosabb testvérré és a többi testvérré.

A résztvevők beszámolói szerint a testvéri kapcsolat leginkább pályafejlődésük átmeneti időszakában volt fontos. Ezek az átmenetek magukban foglalják például a gimnáziumba való belépést vagy távozást, pályaváltást, főiskolára jelentkezést vagy tanulmányok folytatását, illetve kihívást jelentő kurzusok elvégzését (Olteanu, 2015).

Ahogy az idő múlik, a szülői és tanári hatások mellett egyre nagyobb jelentőséget kapnak a barátok és csoporttársak befolyásai. Ezek a hatások ugyanolyan erősek lehetnek, mint a családé vagy a környezeté. A kortárs csoporthoz való tartozás élménye biztonságot nyújthat a tizenévesek számára, hiszen hasonló problémákkal néznek szembe, és közösen haladnak előre, nem pedig egyedül. A beszélgetések során gyakran fedezhetnek fel olyan pályákat, amelyekről korábban nem hallottak, így a kortárs csoportok kulcsszerepet töltenek be az iskolai továbbtanulás és a pályaválasztás folyamatában (Rakaczkiné, 2009).

2.3. Az önismeret fontossága a pályaválasztás során

Az önismeret kiemelkedő jelentőséggel bír a pályaválasztás során, mivel a tiszta önazonosság és az egészséges énkép alapja a jó döntések meghozatalának. Ha az egyén önértékelése pontatlan vagy zavaros, az könnyen hibás pályaválasztáshoz vezethet, amely hosszú távon nehézségeket, akár kedvezőtlen élethelyzeteket is okozhat. Az önismeret révén viszont lehetőség nyílik arra, hogy valaki reális képet alkosson saját képességeiről, érdeklődési területeiről és céljairól, ezáltal megtalálva a számára megfelelő irányt és szakmát (Mező, 2015).

Az önismeret alapvető fontosságú, hiszen „az embernek áttekintése van a saját személyisége összetevőiről, hatáiról és lehetőségeiről, betekintése van viselkedésének rugóiba, hátterébe, motívumrendszerébe, helyesen ítéli meg az emberi kapcsolatokban játszott szerepeit, hatásait” (Keményné, 1989:15). Ennek segítségével az egyén tisztábban láthatja saját képességeit, tudását és érdeklődési területeit, valamint meghatározhatja céljait és azt, hogyan kezeli a kihívásokat, például a stresszt és a kudarokat.

Mélyebb szinten az önismeret magában foglalja az életünket befolyásoló tényezők – érzelmek, motivációk és személyes viszonyulások – tudatosítását is. Ennek segítségével az egyén nagyobb önbizalommal navigálhat saját életútján, és megalapozottabb döntéseket hozhat a karrierjével és személyes fejlődésével kapcsolatban.

Továbbá az önismeret befolyásolja az ember társas kapcsolatait, hiszen számos szerepben kell megfelelnie az elvárásoknak, például gyermekként, szülőként, munkatársként vagy barátként. Ezek a szerepek formálják, hogyan viszonyul másokhoz, és miként érvényesíti saját személyiségét a különböző helyzetekben. Az önismeret tehát nemcsak a belső fejlődés alapja, hanem a környezettel való kapcsolódás szempontjából is meghatározó. (Keményné, 1989).

„Az önismeret a szó köznapi értelmében az önmagunkról való tudást jelöli, azt, hogy ismerjük képességeinket, adottságainkat, vágyainkat, céljainkat, tudatában vagyunk személyiségünk pozitívumainak, de korlátjainak, hiányosságainak is” (Tókos, 2005).

A reális önkép kialakítása alapvető fontosságú, különösen a pályaválasztás folyamatában, mivel segít az egyénnek felismerni azokat a készségeket és tulajdonságokat, amelyek szükségesek a sikeres szakmai élethez. A pályaválasztás egy adott időpontra koncentrálódó, egyedi döntés, amelyet alapos és tudatos mérlegelés előz meg.

Ezért elengedhetetlen, hogy a tanuló vagy pályaválasztó tisztában legyen saját képességeivel, érdeklődési területeivel, lehetőségeivel és korlátaival, valamint azok hátterével. Emellett fontos, hogy megismerje a választott szakma elvárásait és követelményeit, hogy a döntése megalapozott és hosszú távon is sikeres lehessen (Szilágyi, 2004).

Rendelkezünk egyfajta áttekintéssel saját személyiségünk összetevőiről, határainról és lehetőségeiről, valamint képesek vagyunk megérteni viselkedésünk hátterét és motivációit. Bár mindenkinek van bizonyos szintű tapasztalata és tudása önmagáról, a mélyebb önismeret ennél többet jelent: magában foglalja a személyiségünk megnyilvánulásai, tettei és szavai közötti összefüggések felismerését is. Az önismeret, az énídeál (eszménykép) és az önmegvalósítás iránti törekvés kölcsönösen támogatják a személyiség egységének és fejlődésének kialakulását. Ez a folyamat része annak, ahogyan az ember tudatos személyiséggé válik, amely során a tudatosság és az öntudat fejlődése alapvető szerepet játszik. Fontos megjegyezni, hogy az öntudat önmagában nem azonos az önismerettel, de annak előfeltétele (Szilágyi, 2012).

Az önismeret a különböző tevékenységek során fokozatosan alakul ki, melynek forrásai közé tartozik:

- saját élményeink tudatosítása
- a környezetünk és más emberek magatartásunkra adott visszajelzéseinek objektív elemzése
- az élet különböző területein elért teljesítményeink értékelése

Az önismeret egyik fontos területe a lehetséges énképek vizsgálata, amely azt tükrözi, hogyan gondolkodunk saját jövőnkéről és lehetőségeinkről. Ezek az énképek magukban foglalják azokat az ideális állapotokat, amelyek elérésére törekszünk – például a sikeres, elismert vagy szeretett én –, ugyanakkor kifejezésre juttatják azokat a negatív énképeket is, amelyektől tartunk, mint például a magányos vagy sikertelen én.

Az egyén gyakran tudattalanul megszemélyesíti félelmeit, és részletesen kidolgozza azokat a jövőbeli énképeket, amelyek ezeket a bizonytalanságokat tükrözik. A lehetséges énképek tudatos vizsgálata segíthet abban, hogy az ember felismerje saját belső motivációit, és célzottan alakítsa életútját a számára kívánatos irányba (V. Komlósi - Nagy, 2003).

Az életút során rendkívül fontos, hogy az egyén olyan szakmát válasszon, amely összhangban áll érdeklődési körével, és gazdag, inspiráló tartalommal tölti meg mindennapjait. Egy ilyen döntés elősegítheti a munkával való pozitív érzelmi kapcsolat kialakulását, amely nemcsak elégedettséget, hanem hosszú távú motivációt és elkötelezettséget is eredményezhet.

Az örömmel végzett munka jelentősen hozzájárulhat az egyén személyes fejlődéséhez és sikeréhez, mivel az elégedettség és az önmegvalósítás érzése közvetlen hatással van az életminőségre. Az a szemlélet, hogy az ember szeresse azt, amit csinál, nemcsak vágyott állapot, hanem alapvető feltétele is a szakmai és személyes boldogulásnak. Egy jól megválasztott pálya nem csupán a siker kulcsa, hanem az egyéni kiteljesedés és hosszú távú elégedettség alapja is (Hegyi-Halmos, 2015).

A pályaorientáció folyamatának egyik lényeges kiindulópontja az érdeklődés feltérképezése, amelyben a személyiségnek meghatározó szerepe van. Csirszka meghatározása szerint *„az érdeklődésen a személyiség érzelmekkel telített tartalmi irányulását értjük, amely szubjektív értékekkel látja el a tárgyat, amire irányul. Olyan fénycsóvának lehet tekinteni, amely a valóság kisebb-nagyobb részére, tárgyaira esik, és azokat megvilágítja, köztük és a személyiség között bizonyos kapcsolatot létesít”* (Csirszka, 1966., idézi: Szilágyi, 2004).

Az érdeklődés egy tudatos választási folyamat eredménye, amely során az egyén kiválaszt egy adott tárgyat, személyt vagy tevékenységet, amelyet értékesnek tart. Az ilyen

vonzalom idővel egy tartós kapcsolattá alakulhat, amelynek célja a mélyebb megismerés és elköteleződés.

Ez a kötődés fokozatosan megszilárdulhat, és az érdeklődés hosszú távon is meghatározó szerepet tölthet be az egyén életében, különösen a pályaválasztási döntéseiben. Azok a területek, amelyek iránt valaki kitartó érdeklődést mutat, gyakran meghatározzák szakmai irányultságát és karrierjének alakulását (Szilágyi, 2004).

Ez a megközelítés rávilágít arra, hogy az érdeklődés felkeltése a pályaválasztás egyik kulcseleme, amely alapjaiban határozhatja meg az egyén jövőbeli döntéseit és irányultságát.

A képességek témakörében kiemelt jelentőséggel bír a tehetség és annak gondozása, amelyben az iskola alapvető szerepet tölt be. A tehetség meghatározásában gyakran hivatkoznak Mönks többtényezős tehetségmodelljére, amely az átlagon felüli intellektuális képességek mellett a motorikus, szociális és művészi készségeket is a különleges képességek körébe sorolja.

Mönks megközelítése rámutat arra, hogy nem csupán a kiemelkedő IQ-val rendelkező egyének számítanak tehetségesnek, hanem azok is, akik más területeken mutatnak rendkívüli képességeket. Emellett hangsúlyozza, hogy a tehetség kibontakozásához elengedhetetlen az egyén akarata és kreativitása, valamint kiemeli a családot, az iskola és a tehetséges kortársak támogató szerepét a fejlődés folyamatában. Az ilyen környezet segíthet a tehetség felismerésében és fejlesztésében, hozzájárulva az egyéni és társadalmi sikerességhez (Kiss–Balogh, 2004).

Czeizel Endre szerint a tehetség négy fő összetevőből áll: átlagon felüli általános intellektuális képességek, átlagon felüli speciális képességek, kreativitás és feladat iránti elkötelezettség.

- Általános képességek közé tartozik például a jó memória, a magas szintű elvont gondolkodás és a nyelvi készségek, amelyek széleskörű intellektuális alapot biztosítanak.
- Speciális képességek teszik egyedivé a tehetséget, például zenei, nyelvi vagy logikai területeken megnyilvánulva.
- Kreativitás és motiváció nélkül a tehetség kevésbé tud kibontakozni, hiszen ezek hajtóerőt biztosítanak a fejlődéshez és az új megoldások kereséséhez.
- Érdeklődés, kitartás és versenyszellem fejlesztése szintén kulcsfontosságú a tehetség kibontakoztatásában, mivel ezek támogatják az egyén folyamatos fejlődését és kiemelkedő teljesítményét.

Czeizel megközelítése rámutat arra, hogy a tehetség nem csupán adottság, hanem tudatos fejlesztést igénylő folyamat, amelyben az egyén akarata és a támogató közeg kulcsszerepet játszik (Hegyi-Halmos, 2015).

A tehetség felismerése és fejlesztése komplex és sokoldalú feladat, amely jelentős kihívás elé állítja mind az iskolát, mind a pedagógusokat. E feladatok megvalósítása nélkülözhetetlen a tehetséges diákok támogatásában és képességeik teljes kibontakoztatásában (Kiss–Balogh, 2004).

A pályaaorientációs tevékenység célja a tanulók érdeklődésének, képességeinek, értékeinek és munkamódjának feltárása, ám alkalmazásukat korlátozhatja a pedagógusok módszertani felkészültsége, valamint az iskolai tanórai keretek merevsége. Az önismereti fejlesztés mégis alapvető része a tanulók megismerésének, amelyre a pedagógusok pszichológiai és pedagógiai ismeretei nyújtanak alapot.

Az önértékelő kérdőívek az egyik leghatékonyabb módszer a tanulók önismeretének fejlesztésére, hiszen segítenek felismerni saját erősségeiket és fejlesztendő területeiket. Ezek az eszközök elérhetők papíralapon és online formában is, így könnyen hozzáférhetők és alkalmazhatók.

A kérdőívek kiértékelése általában nem igényel szakértői segítséget, mivel a diákok maguk is képesek elemezni az eredményeket az értékelési kulcs alapján. Az önértékelő módszerek mellett az érdeklődés tisztázását különböző egyéni és kiscsoportos gyakorlatok is támogathatják, amelyek interaktív módon segítik a tanulók személyes fejlődését és pályaválasztási döntéseiket. Az ilyen önismereti eszközök alkalmazása hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók tudatosabban építsék karrierjüket és hatékonyabban navigáljanak szakmai útjukon (Szilágyi, 1996; Kenderfi, 2011).

Minden ember sajátos képességekkel és személyiségjegyekkel rendelkezik, amelyek meghatározzák, milyen munkakörnyezetben és módszerekkel érzi magát a legproduktívabbnak. A különböző foglalkozások eltérő készségeket és jellemvonásokat igényelnek, ezért a pályaaorientáció egyik alapvető célja, hogy segítse az egyént ezek feltérképezésében.

Az egyén stabil személyiségjegyeinek és munkavégzési preferenciáinak összevetése a választható pályák követelményeivel és jellemzőivel elengedhetetlen ahhoz, hogy megalapozott döntést hozhasson. Ez a tudatos összehangolás lehetővé teszi, hogy az egyén olyan karrierutat válasszon, amely nemcsak a képességeihez és érdeklődéséhez illeszkedik, hanem hosszú távon is kielégítő és motiváló számára (Kenderfi, 2011).

III. PÁLYAORIENTÁCIÓS KUTATÁS HÁROM GENERÁCIÓ SZEMSZÖGÉBŐL

A pályaválasztás az emberi élet egyik legmeghatározóbb és legtöbb kihívást jelentő döntése, amely nem csupán az egyén jövőjét, hanem szélesebb társadalmi összefüggéseket is érint. Az elmúlt évtizedekben a munkaerőpiac dinamikus átalakulásával párhuzamosan a pályaválasztási folyamatok is jelentős változásokon mentek keresztül, új perspektívákat és kihívásokat állítva a különböző generációk elé. Jelen fejezetem célja, hogy mélyebb betekintést nyújtson a pályaválasztás iránti érdeklődés és preferenciák változásába három generáció az általános iskolások, az ők szülei, valamint főiskolai hallgatók körében.

Kutatásunk három generációt ölel fel, melyek eltérő tapasztalatokkal és elvárásokkal néznek szembe a pályaválasztás során. Az általános iskolás diákok még álmaik és elképzeléseik formálódási szakaszában járnak, míg szüleik gyakran a saját életútjuk tapasztalataiból kiindulva nyújtanak iránymutatást. Ezzel szemben a főiskolai hallgatók már közelebb állnak ahhoz, hogy konkrét karrierlehetőségek közül válasszanak, és ennek során reflektálnak korábbi döntéseikre és tapasztalataikra. E generációk vizsgálata lehetőséget ad arra, hogy átfogó képet kapjunk a pályáorientáció folyamatáról, valamint az azt befolyásoló tényezőkről.

E fejezet célja, hogy feltárja a pályaválasztási preferenciák és döntési mechanizmusok hasonlóságait és különbségeit a három generáció között, miközben kitér a társadalmi, gazdasági és oktatási környezet hatásaira is.

3.1. Kutatási hipotézisek, célok és módszerek

A kutatás kezdetén megfogalmaztunk néhány hipotézist és célt, amelyek iránymutatásként szolgáltak a vizsgálat elvégzése során. Ezek az előzetesen meghatározott irányelvek különösen fontos szerepet játszottak abban, kutatásunk jól felépített és következetes legyen. Ennek köszönhetően már az adatgyűjtést, és az elemzést úgy alakítottuk ki, hogy azok pontosan igazodjanak a kitűzött céljainkhoz. Így nemcsak az egyes tényezők hatását vizsgáltuk, hanem azt is, hogy kapcsolódnak egymáshoz, hogy teljesebb képet kapjunk arról, hogy milyen folyamatok tudják befolyásolni a pályaválasztást az emberek életében. A kutatáshoz négy hipotézist, és öt kutatási célt fogalmaztunk meg, amik a következők:

A kutatás hipotézisei:

H1: A magasabb végzettségű szülők nagyobb valószínűséggel ösztönzik gyermekeiket felsőfokú tanulmányokra.

H2: A szülők szakmai ágazata és gyermekeik elképzelt szakmája között szoros kapcsolat figyelhető meg.

H3: A főiskolások pályaválasztási döntéseire nagyobb hatást gyakorolnak a személyes érdeklődés, mint a munkaerőpiaci kilátások vagy a szülői elvárások

H4: A szülők támogatják a gyermekeik pályaválasztási elképzeléseit.

A kutatás célja:

A kutatásunk céljaként a következőket foglalmaztuk meg:

C1: Felmérni az alsós gyerekek elképzeléseit a jövőbeli pályaválasztásról, és megvizsgálni, hogy ezek hogyan befolyásolhatók a szülői példák által.

C2: Feltárni, milyen elvárásokkal és értékekkel rendelkeznek a szülők gyermekeik pályaválasztását illetően.

C3: Megtudni, hogyan látják a főiskolások saját pályaválasztási folyamataikat, és milyen tényezők játszottak ebben szerepet (pl. anyagi helyzet, szociális háló).

C4: Feltárni, hogy a szülők mennyire támogatják gyermekeik eltérő elképzeléseit a pályaválasztás során.

C5: Feltárni, hogy a főiskolások pályaválasztásában milyen szerepet játszottak a szülők és a munkaerőpiaci kilátások.

A kutatás módszere:

Kutatásom módszereként a kérdőíves felmérést választottam, amely lehetőséget biztosított arra, hogy széles körben tudjak adatokat gyűjteni a pályaválasztás témájában.

A felmérésem során három korcsoportot szólítottam meg:

- Alsó tagozatos tanulók (3-4. osztályosok), akik még csak ismerkednek különböző foglalkozásokkal és pályákkal. Az alsós tanulók megkérdezését azért tartottam fontosnak, mert ők tükrözi azt, hogy minnyire fontos már ilyen korban elkezdni a pályaaorientációs foglalkozásokat.
- Szülők, akik az egyik legfontosabb tényezőként szerepelnek a fiatalok pályaválasztási folyamata során. Ők azok, akik közvetlen támogatást nyújtanak és tanácsokkal segítik a gyermekeiket a döntési folyamatban.
- Főiskolánk hallgatói, akik már meghozták pályaválasztási döntésüket, és így visszatekintve értékelhetik annak helyességét, valamint azt, hogy milyen tényezők befolyásolták őket.

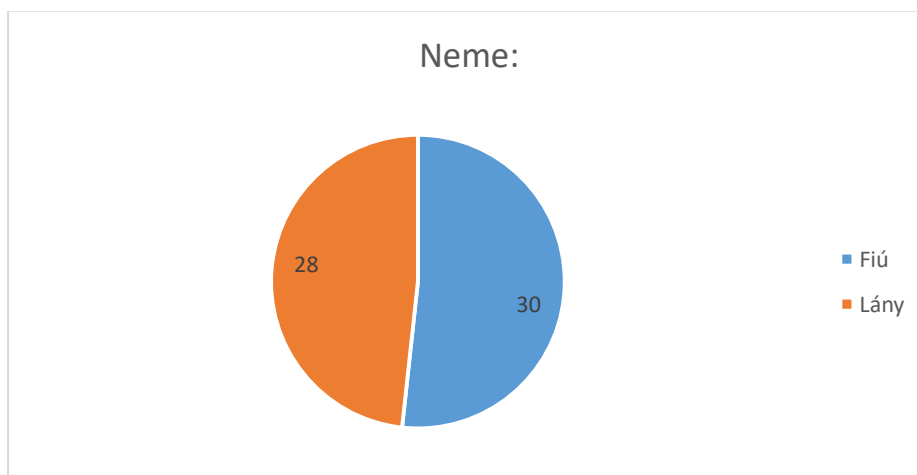
A kutatás teljes mértékben anonim módon történt. A kérdőívek kitöltése önkéntes volt, így a résztvevők saját döntésük alapján járultak hozzá a kutatáshoz. Az adatfeldolgozás során összesen 58 alsó tagozatos tanuló, 58 szülő és 47 főiskolai hallgató válaszait elemeztem, amelyek értékes információkat nyújtottak a kutatásom szempontjából.

A kutatásom során a szülőkre és a 3-4. osztályos diákokra vonatkozó vizsgálatot a Beregszászi Kossuth Lajos Líceumban végeztem, ahol szakmai gyakorlatomat is teljesítettem. Ez lehetőséget biztosított arra, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzek az intézményben, és mélyebben megismerjem a pályaválasztást befolyásoló tényezőket ebben a korosztályban.

A vizsgálat célja nem csupán az volt, hogy feltárjam a pályaválasztás iránti érdeklődés változását három generáció szemszögéből, hanem az is, hogy rávilágítsak azokra a tényezőkre, amelyek a döntéshozatalt befolyásolják. Illetve ezeknek az adatoknak az összehasonlítása lehetőséget nyújt arra is, hogy megfigyeljem a különböző korcsoportok pályaaorientációs folyamatainak változását is.

3.2.Általános iskolába alsó osztályaiban kérdőív által végzett kutatás

A kérdőívemet összesen 58 általános iskolás tanuló töltötte ki, amely lehetőséget biztosított arra, hogy betekintést nyerjek a diákok gondolataiba és preferenciáiba. Az első kérdés a válaszadók nemi eloszlását vizsgálta. Az adatok alapján az 58 válaszadó közül 28 lány és 30 fiú vett részt a felmérésben. Ez azt jelenti, hogy a kitöltők között közel egyenlő arányban szerepeltek fiúk és lányok, ami kiegyensúlyozott képet ad a véleményekről és választásokról. (1. ábra).

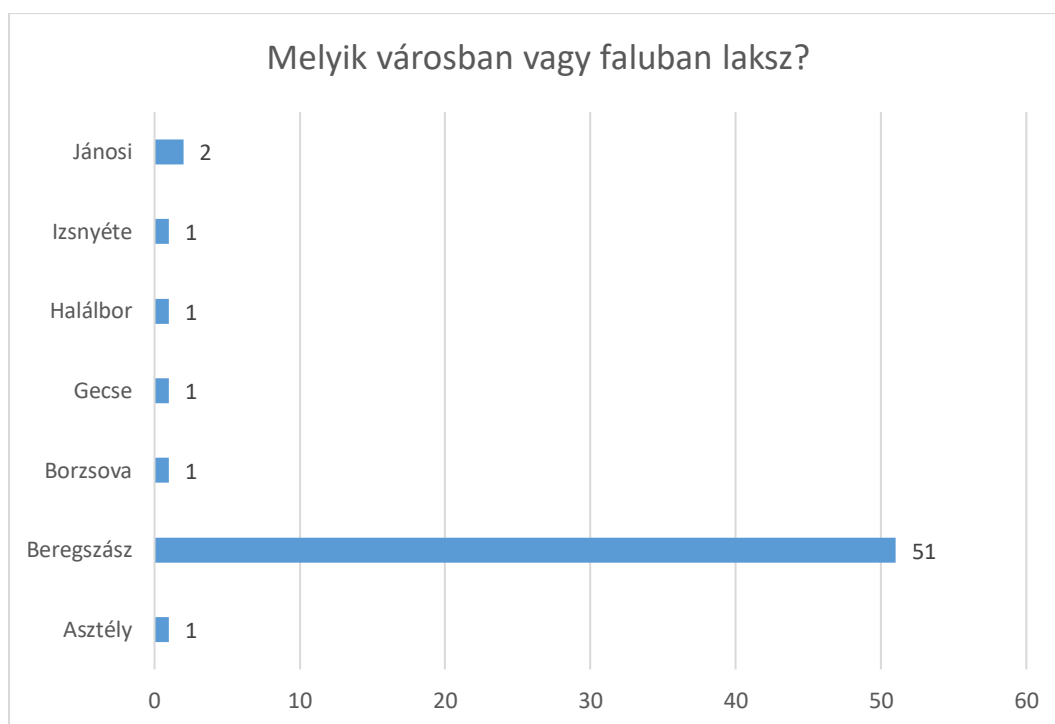
1. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív második kérdése arra irányult, hogy a tanulók melyik településen élnek. Az eredmények alapján látható, hogy a tanulók nagy többsége a városban él, míg néhányan kisebb falvakban laknak.

A válaszok szerint a legtöbb diák, szám szerint 51 fő, Beregszászban él, ami azt mutatja, hogy ez a város a leggyakoribb lakóhely a válaszadók körében. Ezen kívül néhány diák kisebb falvakban él, például Jánosiban, ahol két válaszadó lakik. Izsnyétén, Halálboron, Gecseben, Borzsován és Asztélyban pedig egy-egy diák él.

Az eredményekből jól látszik, hogy a tanulók túlnyomó része Beregszászban lakik, míg egy kisebb részük különböző falvakban él (2. ábra).

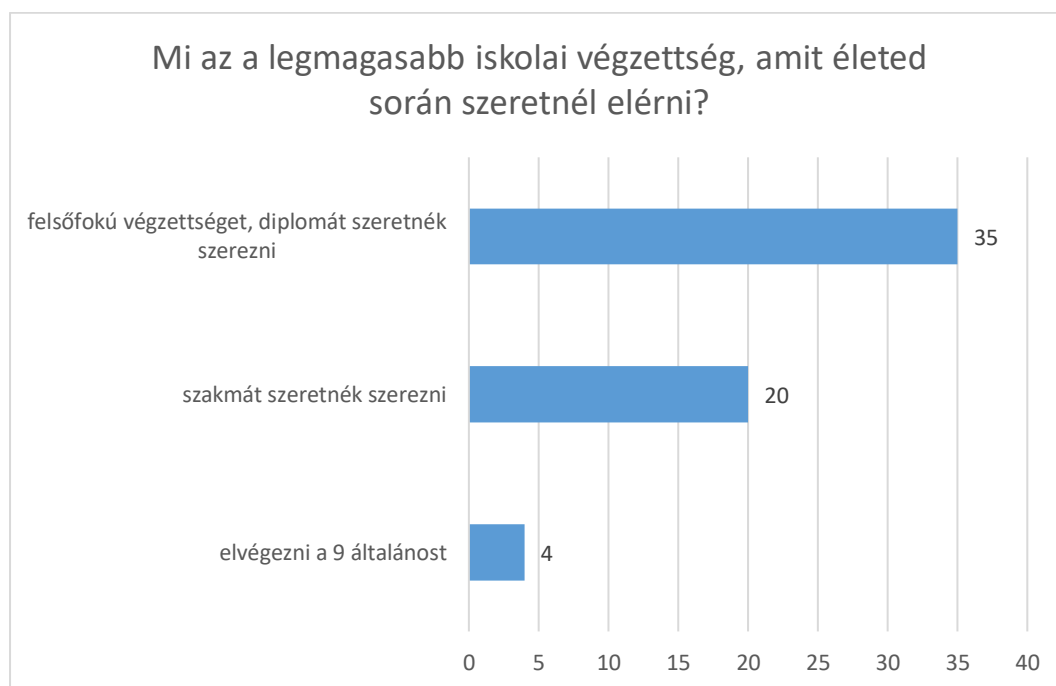
2. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív következő kérdése az volt, hogy a tanulók milyen végzettséget szeretnének megszerezni életük során. Az eredmények érdekes képet mutatnak arról, hogy a diákok hogyan látják a tanulás szerepét a jövőjükben.

A válaszok alapján négy tanuló úgy gondolja, hogy számukra az általános iskola elvégzése elegendő lesz. Húsz diák azt jelölte meg, hogy szakmát szeretne szerezni, a legtöbben, összesen harmincöt, úgy gondolják, hogy a felsőfokú végzettség, azaz egy diploma megszerzése szükséges ahhoz, hogy elérjék céljaikat.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók többsége a hosszabb távú tanulmányokat és a magasabb szintű végzettség megszerzését részesíti előnyben, de emellett sokan inkább a gyorsabb, gyakorlatorientált megoldásokat választják (3. ábra).

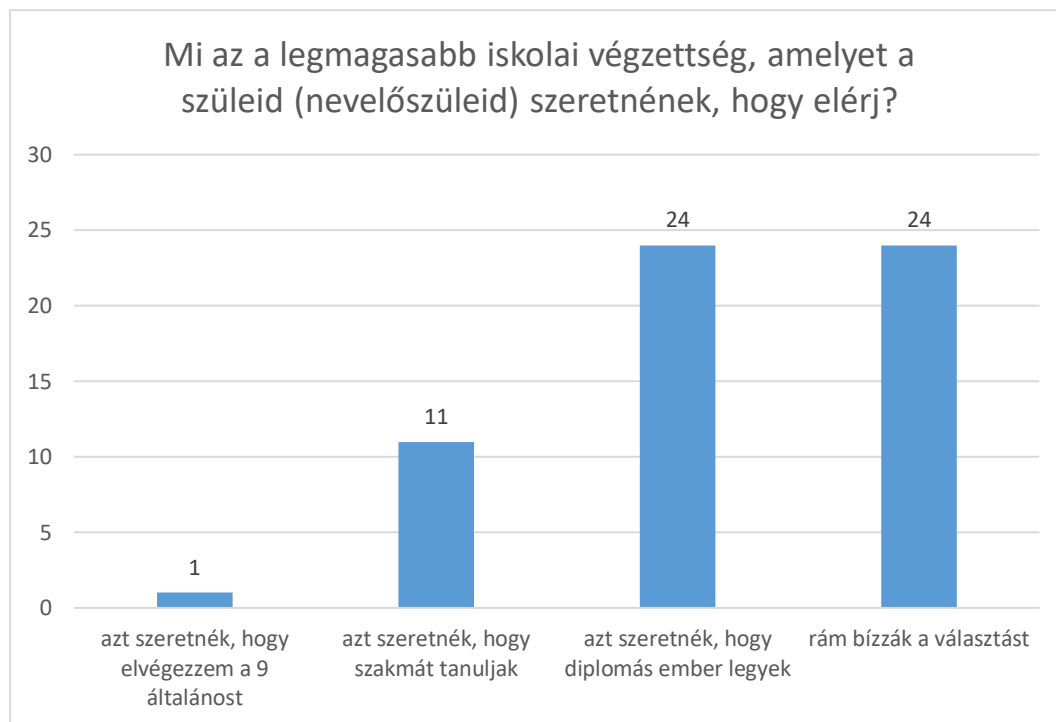
3. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív negyedik kérdése arra vonatkozott, hogy a diákok szerint milyen iskolai végzettséget szeretnének elérni szüleik kívánsága alapján. Ez a kérdés segít megérteni, hogy a tanulók mennyire érzik a családjuk elvárásait, és hogyan határozzák meg jövőbeli tanulmányi terveiket.

Az összegyűjtött válaszok azt mutatják, hogy a tanulók egy kisebb része, mindössze 1 fő szerint az lenne a szülei számára a legideálisabb, hogy általános iskolai végzettséget szerezzen. Ennél nagyobb arányban, vagyis 11 fő jelezte, hogy szüleik azt szeretnék, hogy szakmát tanuljanak. Ugyanakkor 24 tanuló arról számolt be, hogy szüleik elvárása szerint diplomát kellene szerezniük, míg ugyancsak 24 diák úgy vélte, hogy szüleik teljes mértékben rájuk bízák a döntést, és nem állítanak fel konkrét elvárásokat.

A kapott eredmények azt mutatják, hogy a diákok többsége úgy érzi, szüleik komoly elvárásokat támasztanak a tanulmányi terveikkel kapcsolatban, különösen a szakmai végzettség vagy a diploma megszerzése terén. Ugyanakkor jelentős azoknak a száma is, akik úgy vélik, hogy szüleik szabad kezet adnak nekik, és nem befolyásolják a döntésüket (4. ábra).

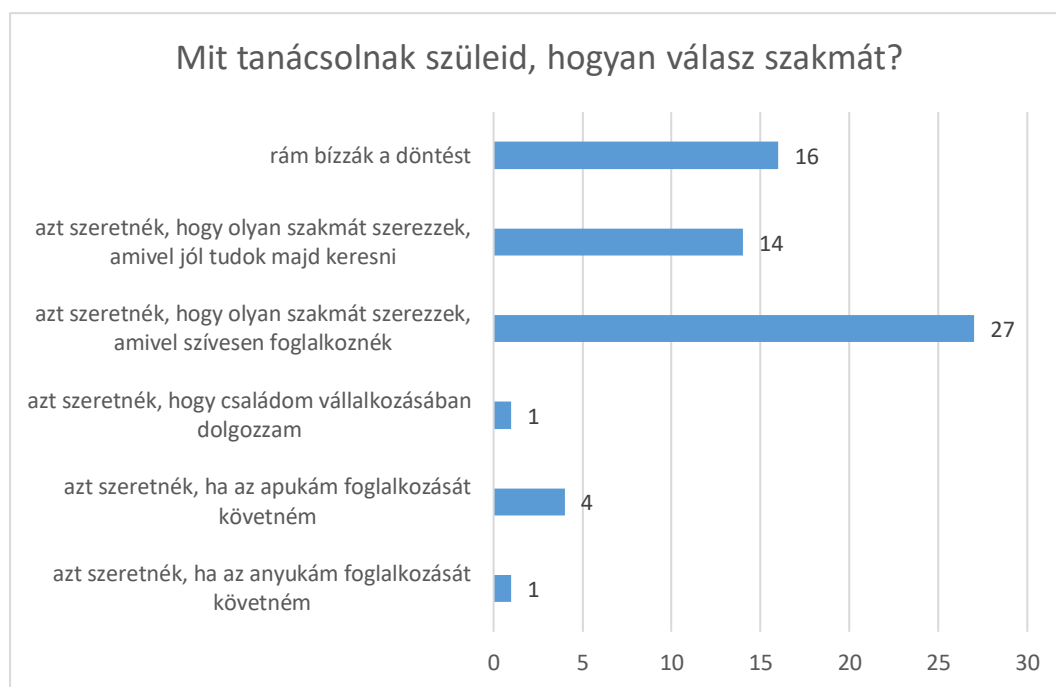
4. ábra

Forrás: Saját kutatás

Az ötödik kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy a diákok szerint milyen útmutatást tanácsot kapnak szüleiktől a jövőbeli szakmájuk kiválasztásával kapcsolatban. A válaszokból kirajzolódik, hogy a tanulók jelentős része, vagyis 16 fő úgy érzi, hogy szülei teljes mértékben rájuk bizzák ezt a döntést, lehetőséget adva számukra a saját érdeklődési körük és preferenciáik alapján történő választásra. Ezzel szemben 14 tanuló válasza arra utal, hogy szülei kifejezetten azt tanácsolják nekik, hogy olyan szakmát válasszanak, amely a jövőben stabil és magas jövedelmet biztosíthat számukra.

Egy másik jelentős csoport, ami 27 főt takar, azok a tanulók alkotják, akik szerint szülei azt szeretnék, hogy olyan szakmát szerezzenek, amelyet később szívesen és örömmel végeznek. Ez arra utalhat, hogy ezekben a családokban a személyes elégedettség és az önmegvalósítás fontos szempontként jelenik meg a pályaválasztás során.

Ugyanakkor egy kisebb csoport, 1 tanuló szerint a szülők azt preferálnák, ha gyermekük a családi vállalkozásban folytatná majd tevékenységét, és így a családi tradíciókat ápolná tovább. Emellett 4 tanuló úgy vélekedik, hogy édesapja foglalkozását kellene követnie, míg 1 diák szerint édesanyja hivatása lenne a megfelelő számára (5. ábra).

5. ábra

Forrás: Saját kutatás

Az utolsó kérdésben azt kérdeztem a tanulóktól, hogy mik szeretnének lenni, ha nagyok lesznek, illetve hol dolgoznának szívesen, hiszen a tanulók jövőbeli terveit vizsgálva érdekes képet kaphatunk arról, hogy milyen szakmák vonzzák leginkább az alsó tagozatos diákokat. A tanulók válaszai alapján a legnépszerűbb szakmák között szerepel a szépségipar, hiszen heten szeretnének fodrászok, körmösök vagy sminkesek lenni. Az egészségügy is sokakat érdekel, ezt hatan említették, míg a művészetek, például a festés, éneklés vagy tánc, öt diákot vonzanak.

A tanári pálya és a sportolói hivatás is népszerű, mindkettőt négyen választották. Több más szakma is előfordul a válaszok között, például sofőr (2 fő), rendőr (2 fő), mérnök (2 fő), jogász (2 fő) és autószerelő (2 fő). Emellett egy-egy diák érdeklődik a szerelés, paleontológia, kereskedelem, informatika, fotózás, felfedezés és a divatipar iránt.

Négy tanuló egyelőre még nem tudja, milyen szakmát választana felnőtt korában, ami teljesen természetes, hiszen az érdeklődésük az idő múlásával változhat. Összességében a válaszokból jól látszik, hogy a gyerekek sokféle területen képzelik el a jövőjüket.

3.3.Szülők körében végzett kérdőíves kutatás

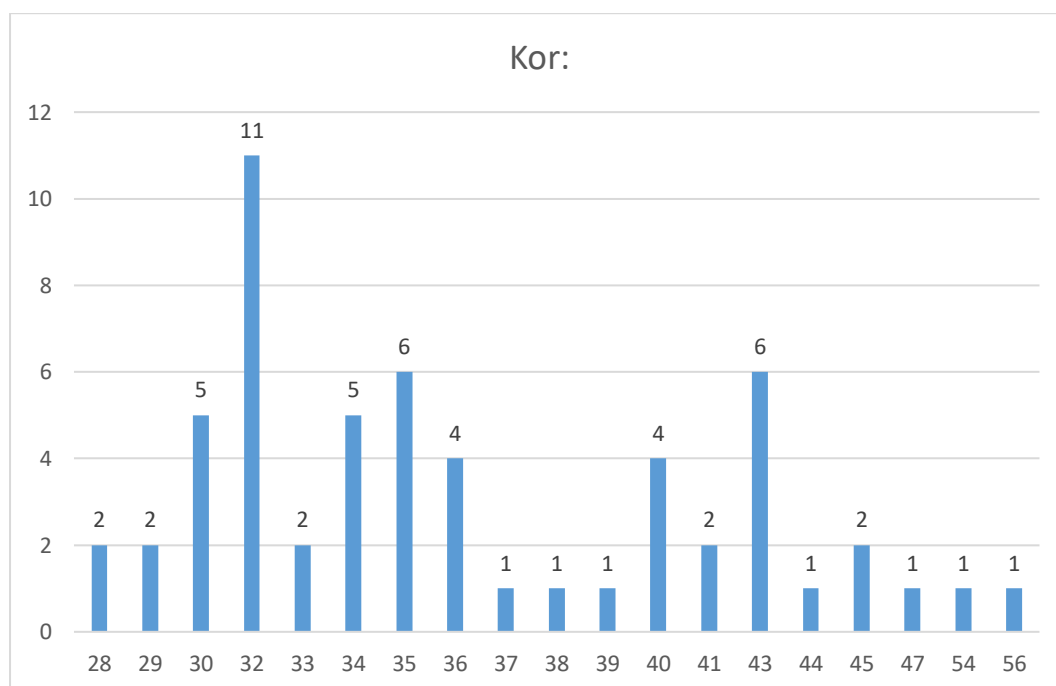
A szülők számára készített kérdőívet összesen 58 szülő töltötte ki, akik azoknak a tanulóknak a szülei, akik az előző felmérésben válaszoltak. Ez lehetőséget adott arra, hogy

jobban megismerjem nem csak a tanulók elképzeléseit a pályaválasztással kapcsolatban, hanem a szülőkét is.

Az első kérdés arra irányult, hogy milyen életkorúak a kérdőívet kitöltő szülők. Az eredmények alapján négyen a húszas éveik végén járnak, ami azt jelzi, hogy vannak viszonylag fiatal szülők is a válaszadók között. A legtöbb szülő, összesen harminchatan, a harmincas éveiben van, ami azt mutatja, hogy a tanulók szüleinek többsége ebben az életkorban van, amikor már több tapasztalatuk van a gyermeknevelésben, de még aktívan dolgoznak és építik karrierjüket.

Tizenhat szülő a negyvenes éveiben jár, ami azt mutatja, hogy sokan már hosszabb ideje a szülői szerepben vannak, és talán stabilabb életkörülményekkel rendelkeznek. Emellett két válaszadó az ötvenes éveiben van.

Összességében a válaszadó szülők többsége a harmincas éveiben jár, de a húszas éveik végén lévő fiatalabb szülőktől kezdve az ötvenes éveikben járó tapasztaltabb szülőkhöz több korosztály is képviselteti magát a felmérésben (6. ábra).

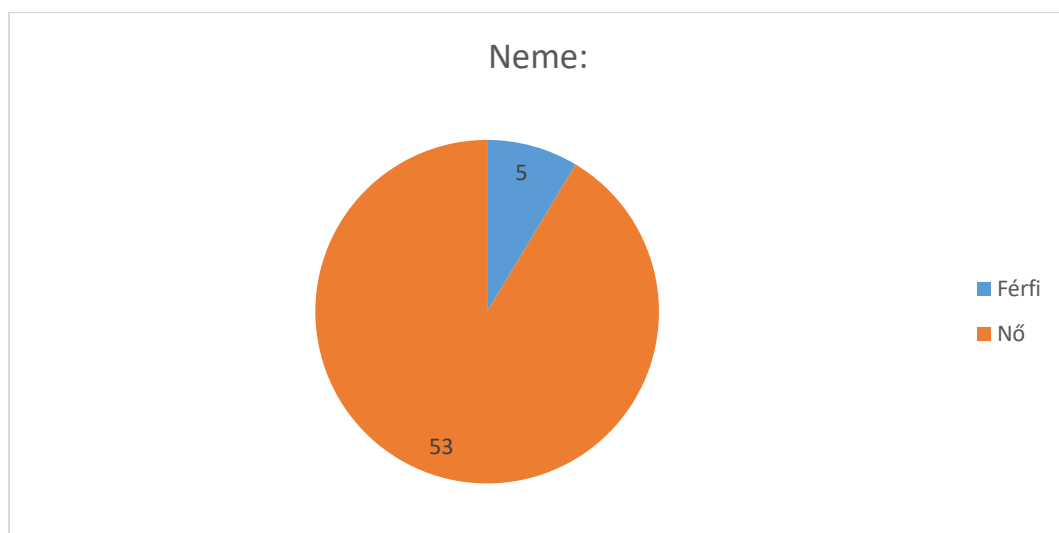

6. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív második kérdése arra irányult, hogy milyen a válaszadó szülők nemi megoszlása. Ez az információ segít megérteni, hogy melyik szülői csoport volt aktívabb a felmérésben, és milyen arányban képviseltetik magukat a férfiak és a nők a válaszadók között.

Az eredmények alapján a kérdőívet kitöltő szülők közül 53 nő és 5 férfi vett részt a felmérésben. Ez azt jelenti, hogy jelentős többségben voltak az anyák, míg az apák kisebb számban válaszoltak a kérdésekre, viszont fontos megjegyezni, hogy bár kevesebb apa válaszolt a kérdőívre, ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy kevésbé vesznek részt a gyermekük oktatásával kapcsolatos kérdésekben (7. ábra).

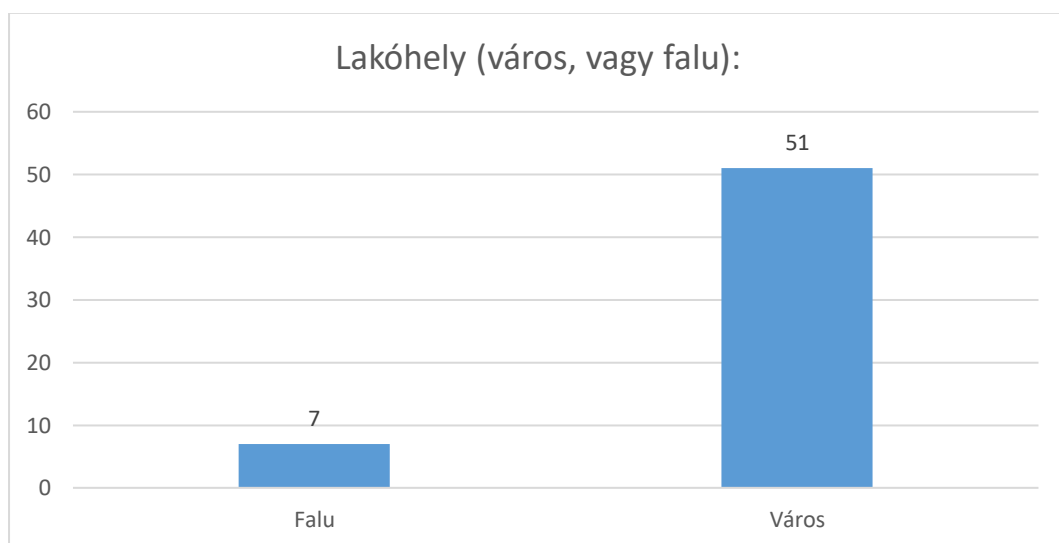

7. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív következő kérdése arra vonatkozott, hogy a válaszadó szülők hol élnek, faluban vagy városban. Az összegyűjtött adatok alapján jól látható, hogy a legtöbben városi környezetben élnek, míg kisebb részük falusi környezetben lakik.

Az eredmények szerint a kérdőívet kitöltő 58 szülő közül 51 városban, ezzel szemben hét szülő faluban él (8. ábra).

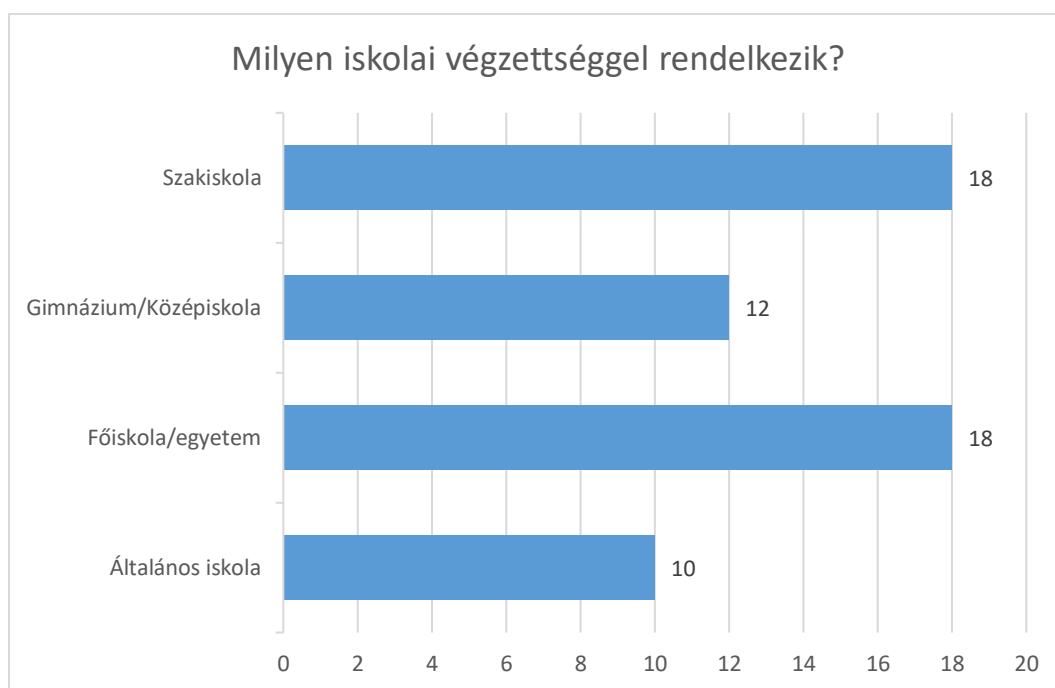

8. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív negyedik kérdése arra vonatkozott, hogy a válaszadó szülők milyen végzettséggel rendelkeznek. Az eredmények szerint 18-an szakiskolát végeztek, 12-en gimnáziumi vagy középiskolai tanulmányokat folytattak, 18-an felsőfokú végzettséget, vagyis főiskolát vagy egyetemet végeztek, míg 10 szülő csak általános iskolát fejezett be.

Ez azt mutatja, hogy a szülők oktatási háttere sokféle, vannak közöttük diplomások, szakmát szerzettek és olyanok is, akik az általános iskolai végzettséggel léptek be a munka világába. A különböző végzettségi szintek hatással lehetnek arra is, hogy milyen elvárásokat támasztanak gyermekeik tanulmányaival kapcsolatban (9. ábra).

9. ábra

Forrás: Saját kutatás

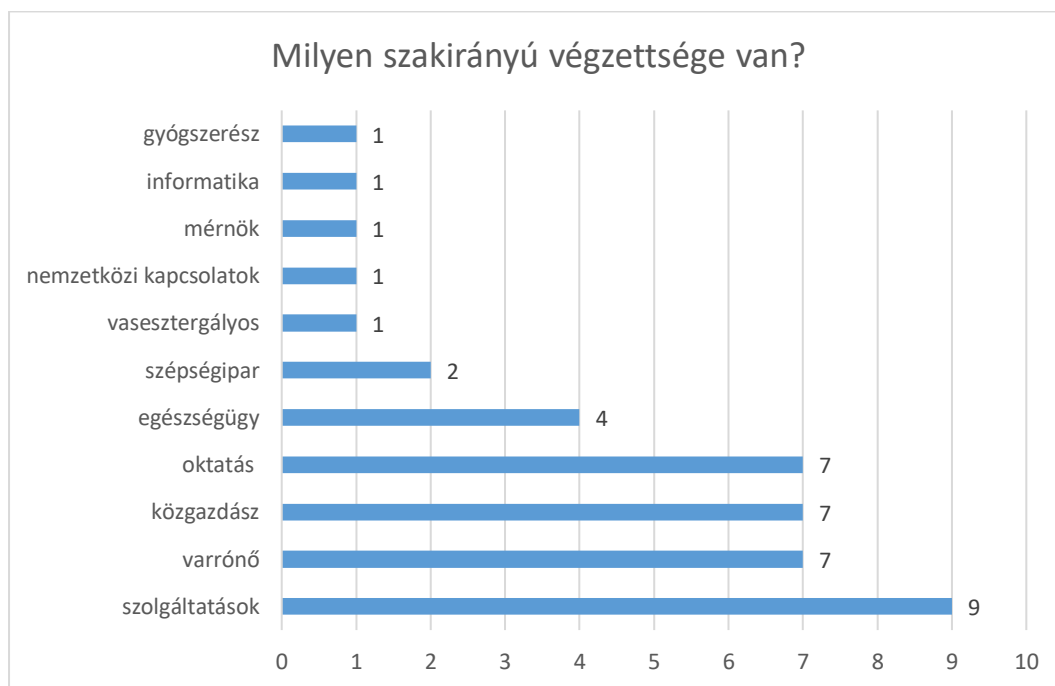
A felmérés következő kérdése arra vonatkozott, hogy a válaszadó szülők milyen szakirányú végzettséggel rendelkeznek. Erre a kérdésre összesen 41 szülő adott választ.

A legtöbben, összesen kilencen, a szolgáltatások területét jelölték meg végzettségük irányaként. Ez arra utal, hogy ők olyan szakmákban dolgoznak, amelyek közvetlenül kapcsolódnak különböző szolgáltatások nyújtásához, például vendéglátás, kereskedelem vagy ügyfélszolgálat.

Hét válaszadó varrónői végzettséggel rendelkezik Ugyancsak heten közgazdászként végeztek, hét szülő az oktatás területén szerzett képesítést, ami magában foglalja a pedagógusokat és óvodapedagógusokat.

Négy válaszadó orvosi végzettséggel rendelkezik, ami azt jelzi, hogy egészségügyi területen dolgoznak, például orvosként vagy ápolóként. Ketten pedig a szépségipart jelölték meg, ami magában foglalhatja a fodrászokat, kozmetikusokat vagy sminkeseket.

Emellett egy-egy válasz érkezett olyan szakmákra, mint vasesztergályos, nemzetközi kapcsolatok, mérnök, informatikus és gyógyszerész. Ezek a válaszok jól tükrözik, hogy a szülők nagyon különböző szakmai háttérrel rendelkeznek (10. ábra).

10. ábra

Forrás: Saját kutatás

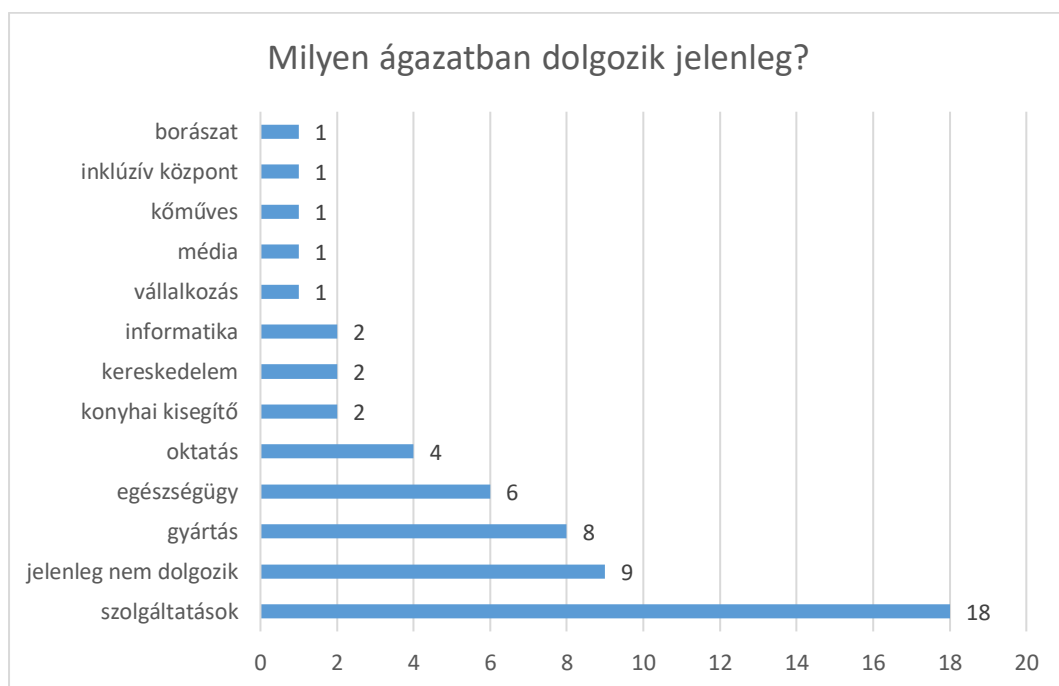
A kérdőív hatodik kérdése az volt, hogy a válaszadó szülők jelenleg milyen ágazatban dolgoznak. Erre a kérdésre összesen 56 szülő adott választ.

A legtöbben, összesen 18-an, a szolgáltatások területén dolgoznak, ami azt jelenti, hogy olyan munkát végeznek, amely közvetlenül kapcsolódik az emberek kiszolgálásához, például vendéglátás vagy ügyfélszolgálat. Kilenc válaszadó pedig jelenleg nem dolgozik.

Nyolc szülő a gyártásban helyezkedett el, ami azt jelenti, hogy például gyárakban, üzemekben vagy kisipari műhelyekben. Hat szülő az egészségügyben dolgozik, ami azt jelzi, hogy egészségügyi szakemberek, például orvosok, ápolók. Négy válaszadó az oktatási ágazatban tevékenykedik, tehát tanárként vagy óvodapedagógusként dolgoznak.

Két szülő konyhai kisegítőként dolgozik. Ugyancsak ketten kereskedelemben, illetve további két válaszadó az informatika területén dolgozik.

Ezen kívül egy-egy válaszadó jelezte, hogy vállalkozóként dolgozik, vagy a médiában, kőművesként, borászatban vagy egy inkluzív központban tevékenykedik. Ez azt mutatja, hogy a válaszadó szülők szakmai háttere rendkívül sokszínű (11. ábra).

11. ábra

Forrás: Saját kutatás

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy a szülők gyermekkorukban milyen szakmát képzeltek el maguknak. Erre a kérdésre összesen 52 válasz érkezett, és jól látható, hogy a válaszadók álmai és elképzelései nagyon változatosak voltak.

A legnépszerűbb választás az egészségügy volt, hiszen 13 szülő úgy nyilatkozott, hogy gyerekként orvosként, ápolóként vagy más egészségügyi szakemberként szerettek volna dolgozni. Kilencen fodrásznak készültek, ami azt mutatja, hogy a szépségipar is vonzó terület volt számukra. Öten pedagógusként képzeltek el magukat, ami azt jelzi, hogy több válaszadó már gyermekkorában is szívesen foglalkozott volna tanítással vagy oktatással.

Négyen állatorvosok szerettek volna lenni, három válaszadó óvónőként képzelte el magát. Ketten régésznek készültek, ugyancsak ketten a kereskedelem területén képzeltek el a jövőjüket, míg két válaszadó jogásznak, és szintén ketten bolti eladónak készültek.

Ezen kívül több egyedi válasz is érkezett, hiszen egy-egy szülő gyermekkorában zenész, virágkötő, varrónő, vállalkozó, sportoló, rendőr, koreográfus, irodaimunkás, focista vagy divattervező szeretett volna lenni.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a szülők gyermekkori álmai nagyon sokféle területet érintettek, és már fiatal korukban sokféle szakma felé érdeklődtek.

A nyolcadik kérdés arra vonatkozott, hogy a szülők mennyire beszélgetnek otthon gyermekeikkel a pályaválasztásról. Ez a téma kiemelt jelentőségű, hiszen a gyermekek jövője szempontjából nagy hatással lehet rájuk, hogy a szüleik milyen támogatást és útmutatást nyújtanak ebben az időszakban.

Az eredmények alapján a válaszadó szülők többsége, összesen 52-en, rendszeresen beszélget a gyermekeivel a pályaválasztásról. Hat szülő viszont úgy nyilatkozott, hogy nem szoktak otthon beszélgetni erről a témáról a gyermekeikkel.

Vagyis az eredmények azt mutatják, hogy a legtöbb családban fontos szerepet kap a pályaválasztásról való beszélgetés, hiszen a szülők segíteni szeretnék gyermekeiket a jövőjükkel kapcsolatos döntések meghozatalában (12. ábra).

12. ábra

Forrás: Saját kutatás

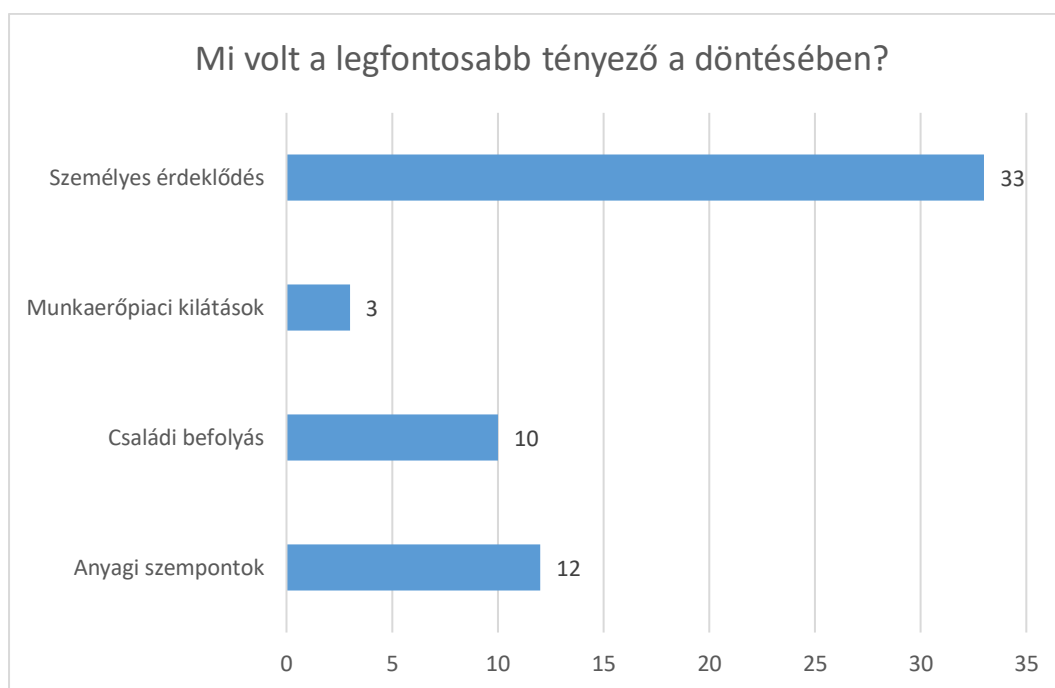
A kérdőív következő kérdése arra irányult, hogy a válaszadó szülők milyen tényezők alapján döntötték el, milyen szakmát szeretnének tanulni. Erre a kérdésre 58 válasz érkezett.

Az eredmények azt mutatják, hogy a legtöbben, összesen 33-an, a személyes érdeklődést tartották a legfontosabbnak. Ez azt jelenti, hogy számukra elsősorban az volt a döntő, hogy milyen terület iránt éreznek vonzalmat, és mi az, amit szívesen csinálnának hosszú távon.

Három válaszadó a munkaerőpiaci kilátásokat tekintette a legfontosabb tényezőnek, vagyis döntésüket elsősorban az befolyásolta, hogy mely szakmákban van a legnagyobb esély stabil állásra és jó elhelyezkedési lehetőségekre.

Tíz szülő azt jelezte, hogy családjuk befolyásolta a döntésüket, vagyis a pályaválasztásukban fontos szerepet játszott az, hogy szüleik vagy más közeli családtagjaik milyen irányba terelték őket. Tizenkét válaszadó pedig az anyagi szempontokat jelölte meg legfontosabb tényezőként.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a pályaválasztást többféle tényező befolyásolhatja. Míg a legtöbben a saját érdeklődésük alapján hoztak döntést, mások számára a családi hatás, a jövőbeni elhelyezkedési esélyek vagy a pénzügyi biztonság volt meghatározó (13. ábra).

13. ábra

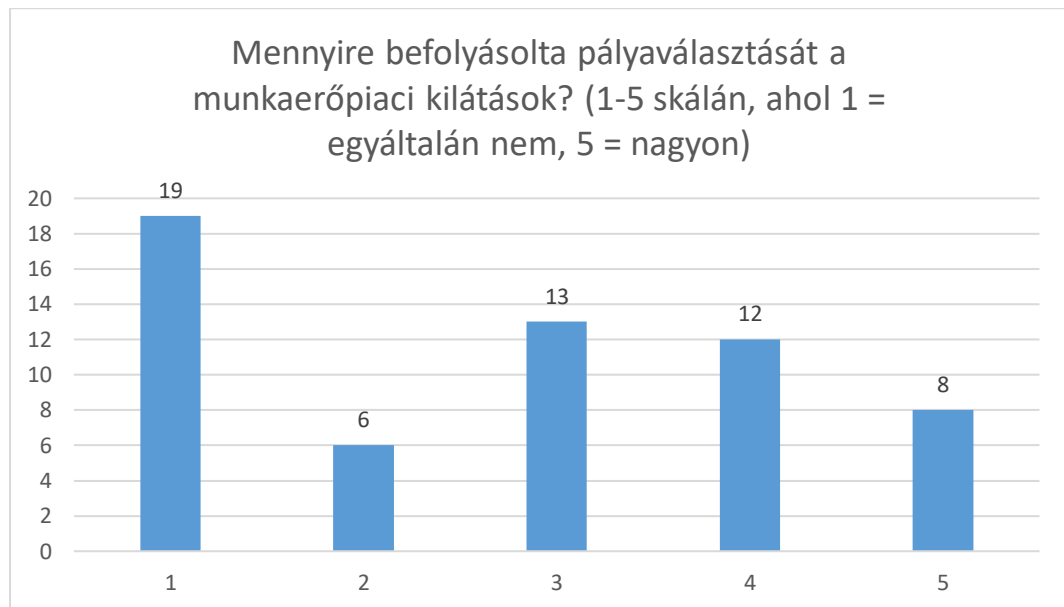
Forrás: Saját kutatás

A tizedik kérdésem arra irányult, hogy a válaszadókat mennyire befolyásolták a munkaerőpiaci kilátások a pályaválasztásuk során egy 1-5-ig terjedő skálán. A kérdésre összesen 58 válasz érkezett, és az eredmények jól mutatják, hogy mennyire eltérő módon hatott ez a tényező a döntésükre.

A legtöbben, összesen 19-en, azt válaszolták, hogy egyáltalán nem befolyásolta őket a munkaerőpiaci helyzet. Hat válaszadó kettést jelölt meg, ami azt mutatja, hogy bár némi hatása volt a munkaerőpiaci kilátásoknak, mégsem volt meghatározó tényező a döntésükben.

Tizenhárom válaszadó hármast választott, ami azt jelenti, hogy semleges hatással volt rájuk a munkaerőpiaci helyzet. Tizenkét szülő négyest jelölt meg, vagyis számukra már jelentős szerepet játszott a munkaerőpiaci helyzet a döntésben.

Nyolc válaszadó az ötös értéket jelölte meg, ami azt mutatja, hogy a pályaválasztásukat nagyon erősen befolyásolták a munkaerőpiaci kilátások. Az eredményekből jól látszik, hogy a válaszadók többsége inkább saját érdeklődésük és személyes céljaik alapján döntött, míg kisebb részük számára volt a munkaerőpiaci helyzet meghatározó tényező (14. ábra).

14. ábra

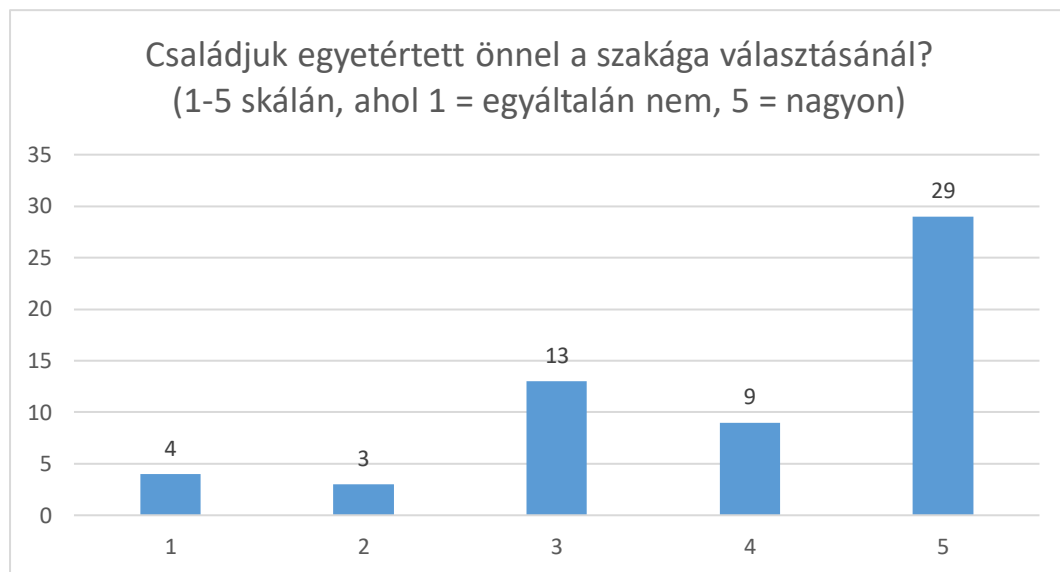
Forrás: Saját kutatás

A következő kérdésben arról érdeklődtem, hogy a válaszadók családja mennyire értett egyet a szakmai választásukkal. Erre összesen 58 válasz érkezett, és az eredmények jól tükrözik, hogy a szülők és családtagok különbözőképpen reagáltak a pályaválasztásra.

Négyen az egyes értéket jelölték meg, ami azt jelenti, hogy a családjuk egyáltalán nem támogatta a választásukat. Három válaszadó kettést választott, ami szintén azt mutatja, hogy a családjuk kevésbé értett egyet a döntésükkel, bár talán nem volt teljes elutasítás részükről.

Tizenhárom válaszadó hármast jelölt meg, vagyis a családjuk semlegesen reagáltak a döntésükre. Kilenc szülő négyest jelölt meg, vagyis nagyrészt egyetértettek gyermekük választásával.

A legtöbben, összesen 29-en, ötöst választottak, ami azt jelenti, hogy a családjuk teljes mértékben elégedett volt a szakmai döntésükkel. Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók többsége pozitív visszajelzést kapott a családjától a pályaválasztással kapcsolatban, míg kisebb részük semleges vagy kevésbé támogató reakciókkal találkozott (15. ábra).

15. ábra

Forrás: Saját kutatás

A tizenkettedik kérdésben azt kérdeztem, hogy a családjaik milyen szakmában szerették volna leginkább látni a kitöltőket, és mennyire próbálták befolyásolni a pályaválasztásukat. Erre a kérdésre összesen 49 válasz érkezett, amelyek alapján jól látszik, hogy a szülők eltérő módon viszonyultak ehhez a döntéshez.

A legtöbben, összesen 25-en, azt válaszolták, hogy a családjuk nem befolyásolta a pályaválasztásukat, vagyis szabadon dönthettek arról, milyen szakmát szeretnének választani. Nyolc válaszadó szerint a családjuk azt szerette volna, hogy egészségügyi vagy orvosi pályára lépjenek.

Három válaszadó tanári pályát jelölt meg, vagyis a családjuk azt szerette volna, hogy pedagógusként dolgozzanak. Két válaszadó szerint a szülők könyvelői karriert képzeltek el nekik, amely stabil és jól fizető szakma lehet.

Ezen kívül egy-egy válaszadó azt jelezte, hogy a családja más területeken látta volna őt szívesen, például vegyészmérnökként, sofőrként, rendőrként, koreográfusként, jogászként, irodai munkásként, gyógyszerészként, fodrásként, építészként, eladóként, cukrászként vagy állatorvosként.

A kérdőív következő kérdése arra irányult, hogy a válaszadó szülők milyen szakmát szeretnének leginkább gyermekük számára. Erre összesen 56 válasz érkezett. A legtöbben, szám szerint 39-en, azt válaszolták, hogy azt szeretnék, ha gyermekük olyan szakmát választana, amelyben igazán ki tud teljesedni, és amiben boldog lehet.

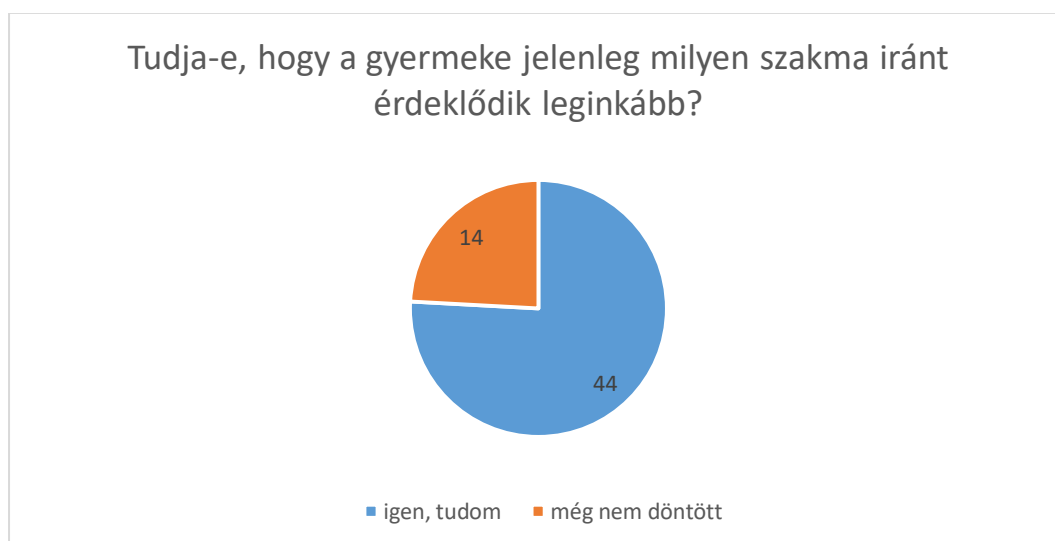
Három válaszadó azt jelölte meg, hogy nem szabják meg a szakmát, de fontos számukra, hogy gyermekük olyan pályát válasszon, amely anyagi szempontból megfelelő, vagyis biztos megélhetést nyújt számára.

Három szülő kifejezetten azt szeretné, ha gyermekük ügyvéd lenne, míg szintén három válaszadó orvosi pályát képzel el számára. Ezen kívül egy-egy szülő szeretné, ha gyermeke vállalkozó, tűzoltó, tanár, informatikus, rendőr, légiutas-kísérő, közgazdász, kereskedő, fogorvos, építész vagy divattervező lenne.

A válaszok azt mutatják, hogy a szülők többsége nem akarja meghatározni gyermekük jövőbeli szakmáját, hanem azt szeretnék, ha olyan területet választanának, amely valóban érdekli őket, és amiben kiteljesedhetnek. Ugyanakkor vannak olyan szülők is, akik konkrét szakmai irányt képzeltek el gyermekük számára, figyelembe véve a pénzügyi stabilitást vagy egy adott szakma előnyeit.

A kérdőívem tizennegyedik kérdése arra irányult, hogy a szülők tisztában vannak-e azzal, milyen szakma iránt érdeklődik gyermekük. Az eredményekből jól látszik, hogy a többség tudja, milyen területek vonzzák a gyermeküket, míg egy kisebb csoport még bizonytalan ebben.

Az összesen 58 válaszadó közül 44 szülő úgy nyilatkozott, hogy tisztában van gyermeke jelenlegi érdeklődési körével, vagyis tudja, milyen szakma felé vonzódik. Ugyanakkor 14 válaszadó jelezte, hogy még nem tudja pontosan, milyen szakmát szeretne választani a gyermeke. A 44 szülő közül, akik tudják gyermekük érdeklődési körét, 26-an meg is nevezték azokat a konkrét szakmákat, amelyeket gyermekük kiszemelt magának (16. ábra).

16. ábra

Forrás: Saját kutatás

A tizenötödik kérdésem azt volt, hogy a szülők mennyire támogatnák gyermeküket, ha az általuk elképzelt ideális szakmától eltérő pályát választana, amire ötvenhét válasz érkezett. Ez a kérdés segít megérteni, mennyire rugalmasan állnak a pályaválasztás kérdéséhez, és milyen mértékben bíznak gyermekük saját döntésében.

Az eredmények alapján a válaszadók többsége, összesen 54 szülő, azt válaszolta, hogy teljes mértékben támogatná gyermekét, ha más szakmát választana, mint amit ők ideálisnak gondolnak. Két válaszadó azt jelezte, hogy ez a szakmától függ, vagyis bizonyos esetekben elfogadnák gyermekük választását, míg más helyzetekben talán aggályaik lennének. Egy válaszadó pedig azt írta, hogy nem tudja, támogatná-e gyermekét, ha eltérő pályát választana.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a szülők nagy többsége támogatja gyermeke önálló döntését a pályaválasztásban, míg néhányan bizonyos feltételekhez kötnék ezt, vagy még nem alakították ki egyértelmű véleményüket (17. ábra).

17. ábra

Forrás: Saját kutatás

A következő kérdésben arról érdeklődtem, hogy a válaszadó szülők pályaválasztási érdeklődése változott-e az évek során. Erre a kérdésre 43 szülő adott választ, és az eredményekből jól látszik, hogy sokan kitartanak eredeti választásuk mellett, míg mások időközben más irányba fordultak volna.

A legtöbb válaszadó, szám szerint 25-en, azt válaszolták, hogy a pályaválasztási érdeklődésük nem változott az évek során. Ez azt mutatja, hogy ők már fiatal korukban

határozott elképzelésekkel rendelkeztek arról, milyen szakmát szeretnének választani, és később is ezen az úton maradtak. Ugyanakkor 18 válaszadó azt nyilatkozta, hogy az érdeklődése időközben megváltozott, és ha most kellene dönteniük, biztosan más szakmát választanának.

Az eredmények azt mutatják, hogy míg sokan ragaszkodtak eredeti pályaválasztási döntésükhöz, mások idővel rájöttek, hogy más szakma jobban megfelelt volna nekik (18. ábra).

18. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy a válaszadó szülők, ha most állnának pályaválasztás előtt, ugyanazt a szakmát választanák-e, amelyben jelenleg dolgoznak.

A válaszadó 52 szülő közül 22-en azt jelezték, hogy újra ugyanazt a szakmát választanák, mint amit jelenleg is végeznek. Ez arra utal, hogy elégedettek a pályájukkal, és azt érzik, hogy jól döntöttek annak idején, mert a szakmájuk megfelel az elvárásaiknak és érdeklődési körüknek.

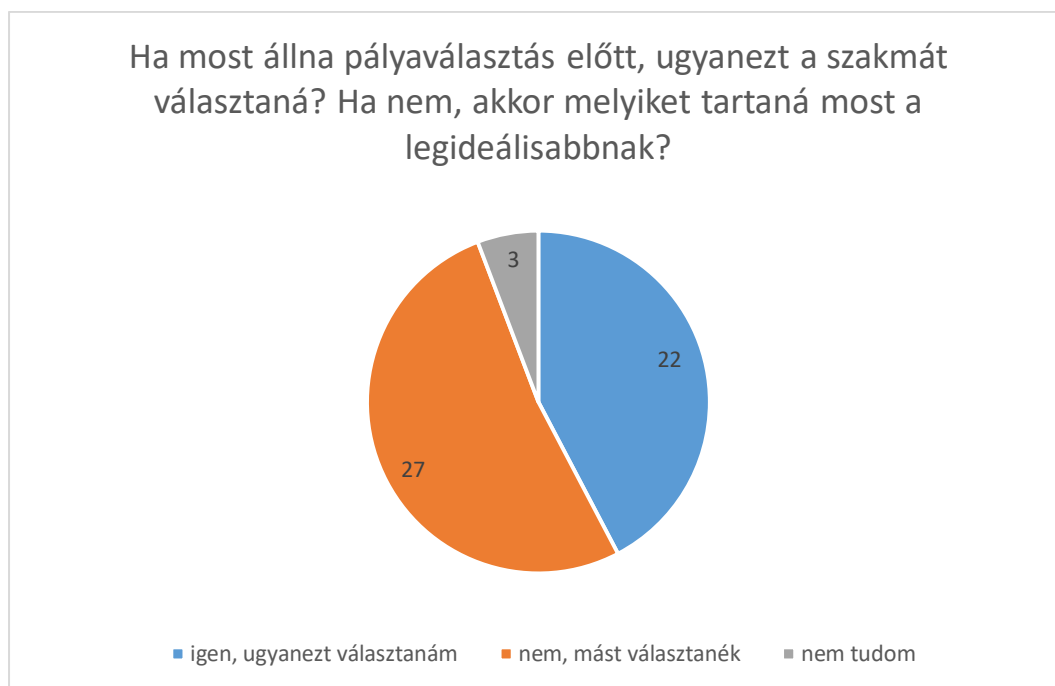
Ugyanakkor 27 szülő határozottan úgy nyilatkozott, hogy ha újra választhatnának, biztosan más szakmát választanának. Ezen szülők közül 17 konkrétan meg is nevezte azt a szakmát, amelyet most ideálisnak tartana magának.

Ketten vállalkozást nyitnának, ami azt jelzi, hogy szívesebben dolgoznának saját vállalkozásukban és önállóan építenének karriert. Ketten ügyvédként dolgoznának, míg

szintén ketten pedagógusként képzelnék el magukat. Ugyancsak ketten fogorvosi pályát választanának.

Emellett egy-egy válaszadó titkárnőként, pszichológusként, könyvelőként, kereskedőként, kémikusként, fodrázsként, építőiparban, biológiai területen vagy állatorvosként dolgozna, ha most dönthetne.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy bár sokan elégedettek a szakmai döntésükkel, jelentős azoknak a száma, akik úgy érzik, hogy ha újra választhatnának, más pályát választanának (19. ábra).

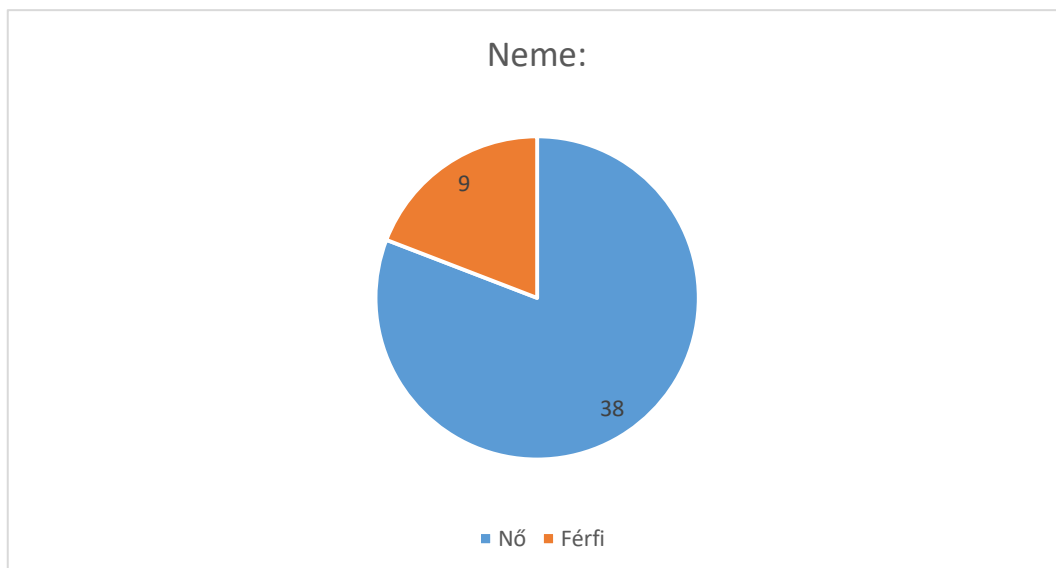
19. ábra

Forrás: Saját kutatás

3.4.Főiskolások körébe végzett kérdőíves kutatás

A főiskolai hallgatók számára készített kérdőívet összesen 47 fő töltötte ki, amely lehetőséget adott arra, hogy megismerjem az főiskolások véleményét és tapasztalatait a pályaválasztással kapcsolatban. Az első kérdés arra irányult, hogy milyen a válaszadók nemi eloszlása, ami fontos szempont lehet az eredmények elemzésében.

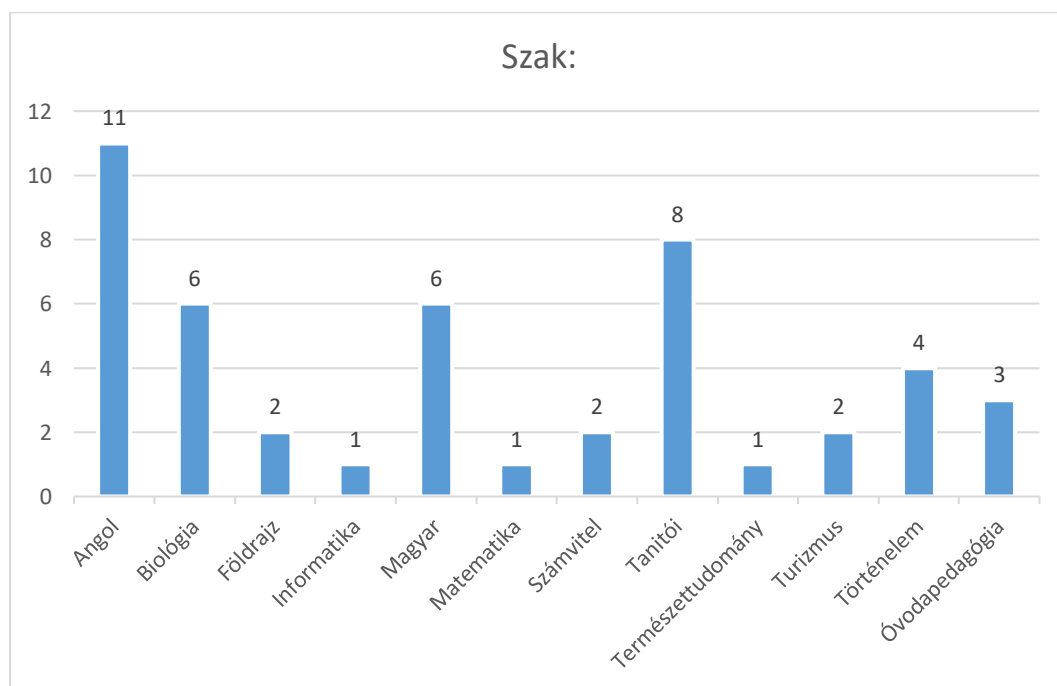
Az összegyűjtött adatok alapján a válaszadók többsége, összesen 38 fő, nő, míg 9 válaszadó férfi volt. Ez azt jelenti, hogy a kérdőívet kitöltő hallgatók között nagyobb arányban szerepeltek nők, mint a férfiak (20. ábra).

20. ábra

Forrás: Saját kutatás

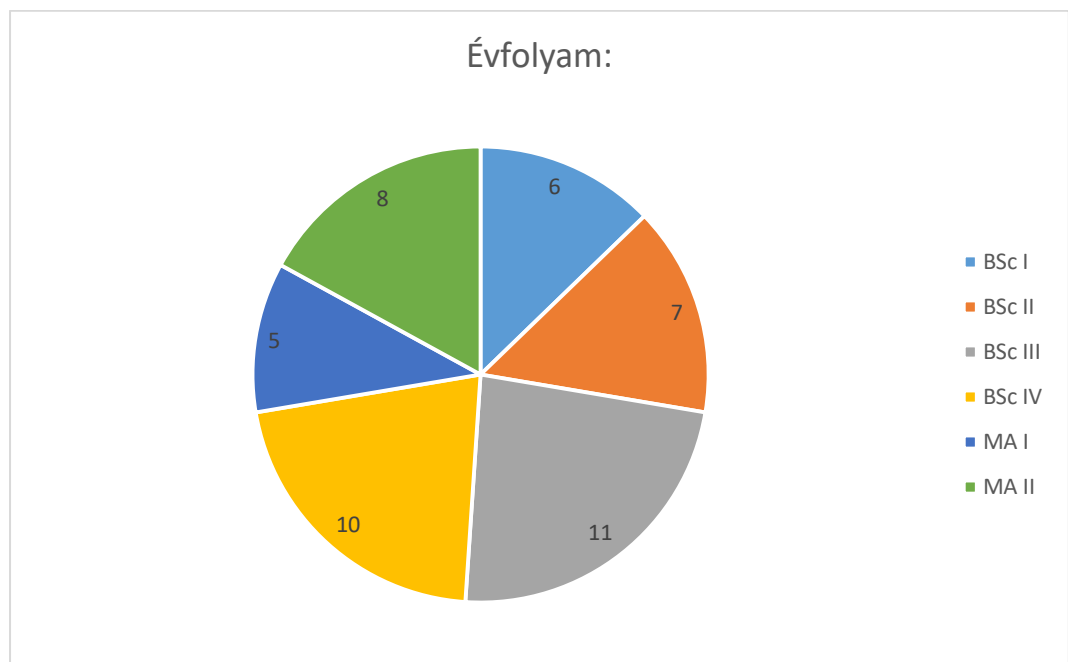
A kérdőív második kérdése arra irányult, hogy a válaszadó főiskolai hallgatók milyen szakon tanulnak jelenleg. Az összesen 47 kitöltő válasza alapján jól látszik, hogy többféle szak hallgatójához jutott el a kérdőívem. A legtöbb válaszadó, összesen tizenegy, angol szakon tanul, hat biológián, kettő földrajzon, egy informatikán, hat magyar szakon, egy matematikán, kettő számvitelen, nyolc tanítóin, egy természettudományokon, kettő turizmuson, négy történelem, illetve három óvodapedagógia szakon tanul (21. ábra).

21. ábra

Forrás: Saját kutatás

A harmadik kérdésben arról érdeklődtem, hogy hányadik évfolyamon tanulják ezt a szakot. A válaszadókból 11-en BSc III., 10-en BSc IV., 8-an MA II., 7-en BSc II., 6-an BSc I., és 5-en MA I. (22. ábra).

22. ábra

Forrás: Saját kutatás

A következő kérdésben a kitöltőket arról kérdeztem, hogy részt vesznek-e levelezői képzésben, amire 32-en nemmel, 15-en pedig igennel válaszoltak (23. ábra).

23. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőív ötödik kérdése arra vonatkozott, hogy azok a hallgatók, akik részt vesznek levelezői képzésben, milyen második szakot tanulnak. Az eredményekből jól látszik, hogy a válaszadók különböző területeken bővítik tudásukat, és a második szakot választva igyekeznek szélesebb körű végzettséget szerezni.

Az összesen 15 válaszadó közül hárman angol szakot tanulnak második szakként. Egy hallgató történelem szakot, két válaszadó magyar szakon, ketten pedig számvitel szakon bővítik tanulmányaikat.

Szintén két hallgató tanítói szakot választott második szakként, egy válaszadó természettudományi szakon tanul, míg egy másik földrajzon. Végül négy hallgató óvodapedagógia szakot tanul második szakként (24. ábra).

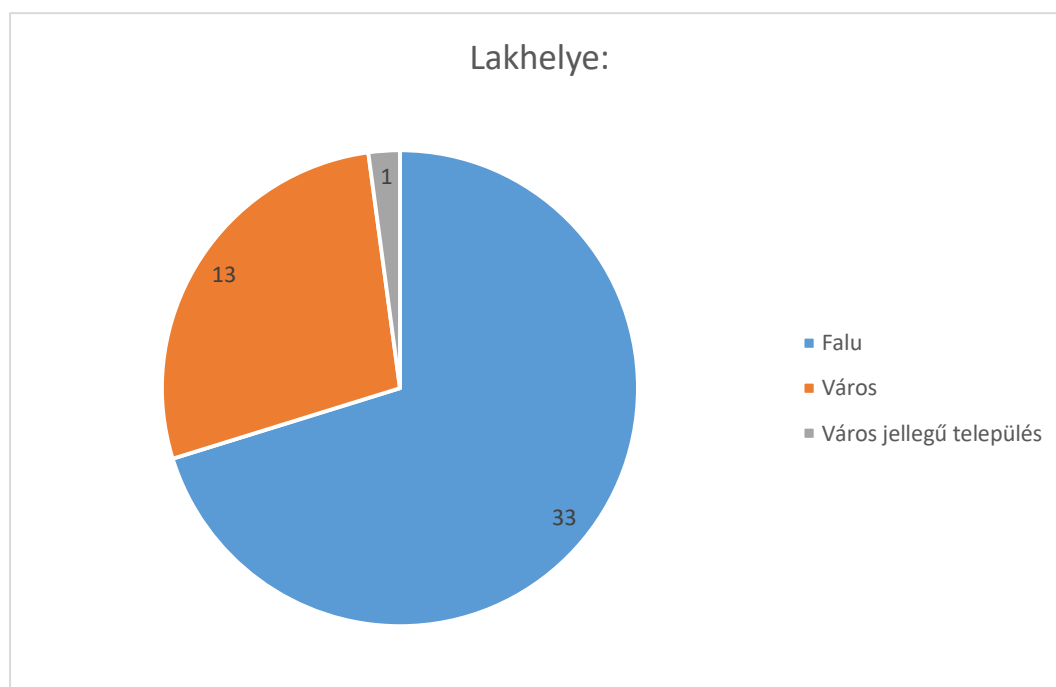

24. ábra

Forrás: Saját kutatás

A kérdőívem következő kérdése arra vonatkozott, hogy a főiskolai hallgatók milyen településtípuson élnek.

Az összesen 47 válaszadó közül 33-an azt jelölték meg, hogy faluban élnek. Tizenhárom válaszadó jelezte, hogy városban lakik. Egy válaszadó pedig azt jelölte, hogy város jellegű településen él (25. ábra).

25. ábra

Forrás: Saját kutatás

A hetedik kérdésben arról kérdeztem a hallgatókat, hogy mi az édes apjuk, vagy nevelő apjuk (akivel együtt élnek) legmagasabb iskolai végzettsége.

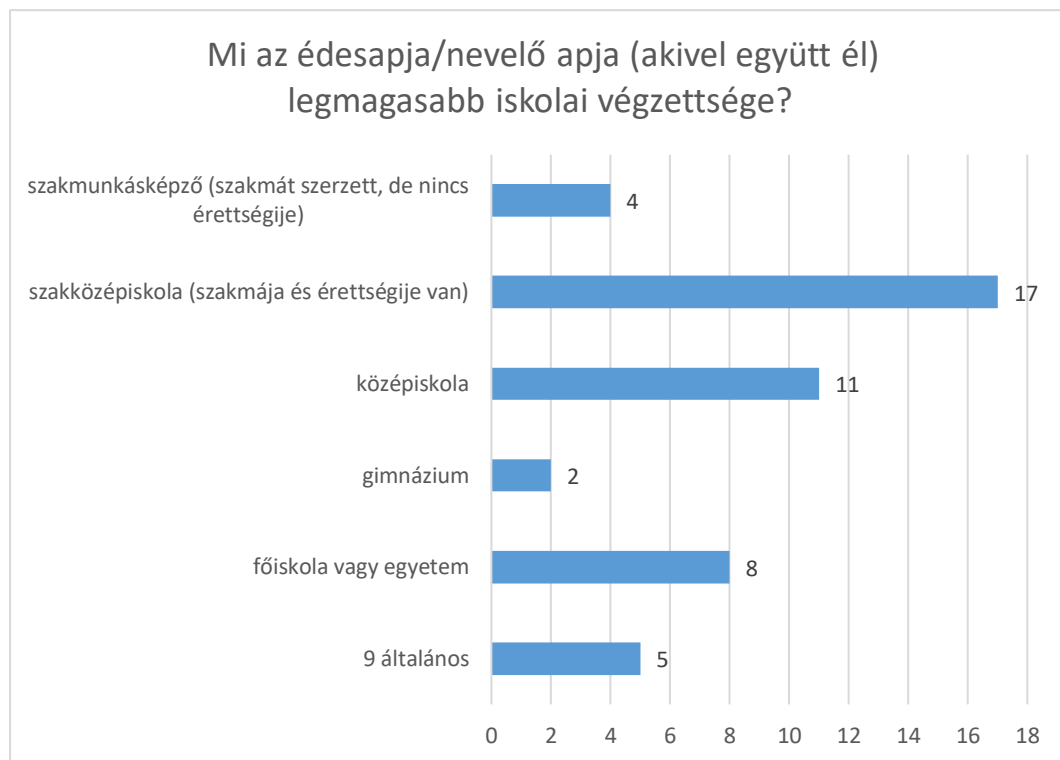
Az eredmények azt mutatják, hogy a legnagyobb csoportot, összesen 17 válaszadót, azok az apák alkotják, akik szakközépiskolai végzettséggel rendelkeznek, tehát szakmával és érettségivel is rendelkeznek.

Tizenegy válaszadó édesapja középiskolát végzett, ami azt mutatja, hogy ők érettségivel rendelkeznek, de nem folytatták tanulmányaikat felsőoktatásban. Négy válaszadó apja szakmunkásképzőt végzett, vagyis szakmai képzettséget szerzett, de nem rendelkezik érettségivel.

Nyolc szülő főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkezik, ami azt jelenti, hogy ők hosszabb távú tanulmányokat folytattak, és diplomát szereztek.

Két válaszadó apja gimnáziumban tanult, ami azt jelenti, hogy érettségit szerzett, de nem folytatta tanulmányait szakmai vagy felsőoktatási szinten. Végül öt válaszadó jelezte, hogy az édesapja vagy nevelő apja csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezik, ami azt jelenti, hogy nem tanult tovább középiskolában.

Az eredmények jól mutatják, hogy a válaszadó hallgatók családi háttere nagyon eltérő, és az apák végzettsége változatos (26. ábra).

26. ábra

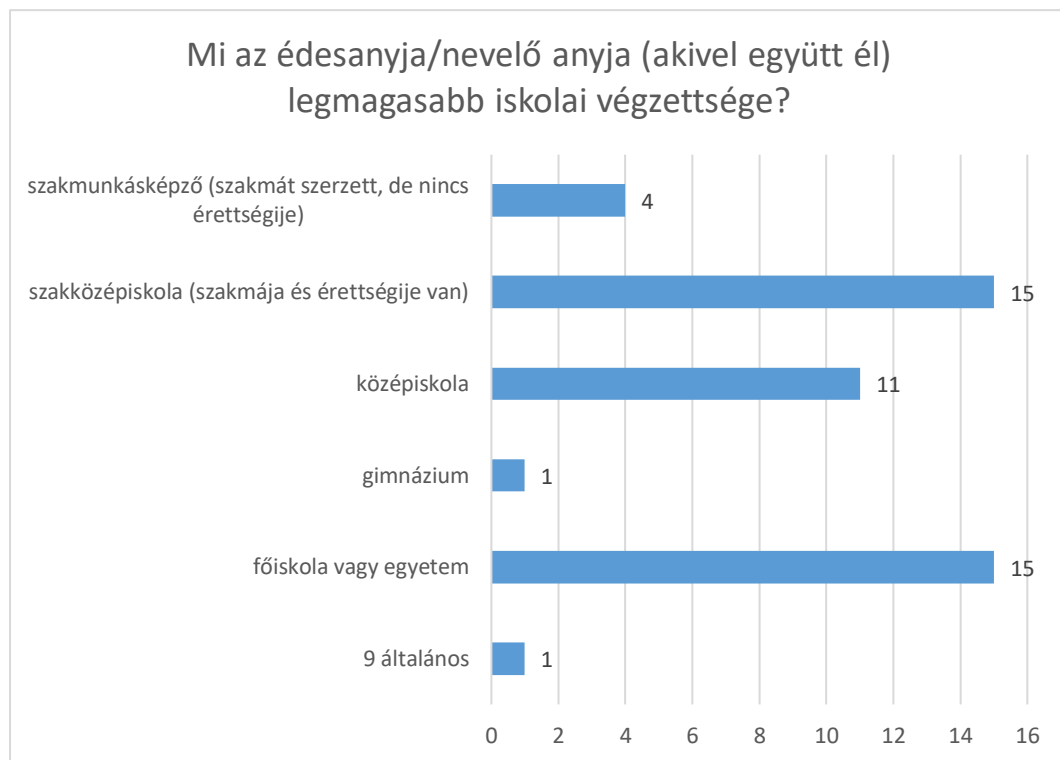
Forrás: Saját kutatás

A következő kérdésem hasonló volt az előzőhöz, mivel azt kérdeztem, hogy mi a válaszadók édesanyja, vagy nevelő anyja (akivel együtt élnek) legmagasabb iskolai végzettsége. Az eredményekből jól látszik, hogy az anyák iskolai végzettsége változatos, és különböző oktatási szinteket képviselnek.

A legtöbben, összesen tizenöt hallgató édesanyja, szakközépiskolát végzett, ami azt jelenti, hogy szakmával és érettségivel is rendelkeznek. Szintén 15 válaszadó édesanyja főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkezik, ami azt jelzi, hogy sokan hosszabb tanulmányokat folytattak, és diplomát szereztek.

Tizenegy válaszadó édesanyja középiskolát végzett, ami azt mutatja, hogy ők érettségivel rendelkeznek, de nem folytatták tanulmányaikat szakmai vagy felsőoktatási szinten. Négyen szakmunkásképzőt végeztek, vagyis szakmai képesítést szereztek, de nem rendelkeznek érettségivel.

Egy válaszadó édesanyja gimnáziumban tanult, ami azt jelenti, hogy érettségit szerzett, de nem folytatta tanulmányait felsőfokon. Végül egy válaszadó édesanyja általános iskolai végzettséggel rendelkezik, vagyis nem tanult tovább középiskolában (27. ábra).

27. ábra

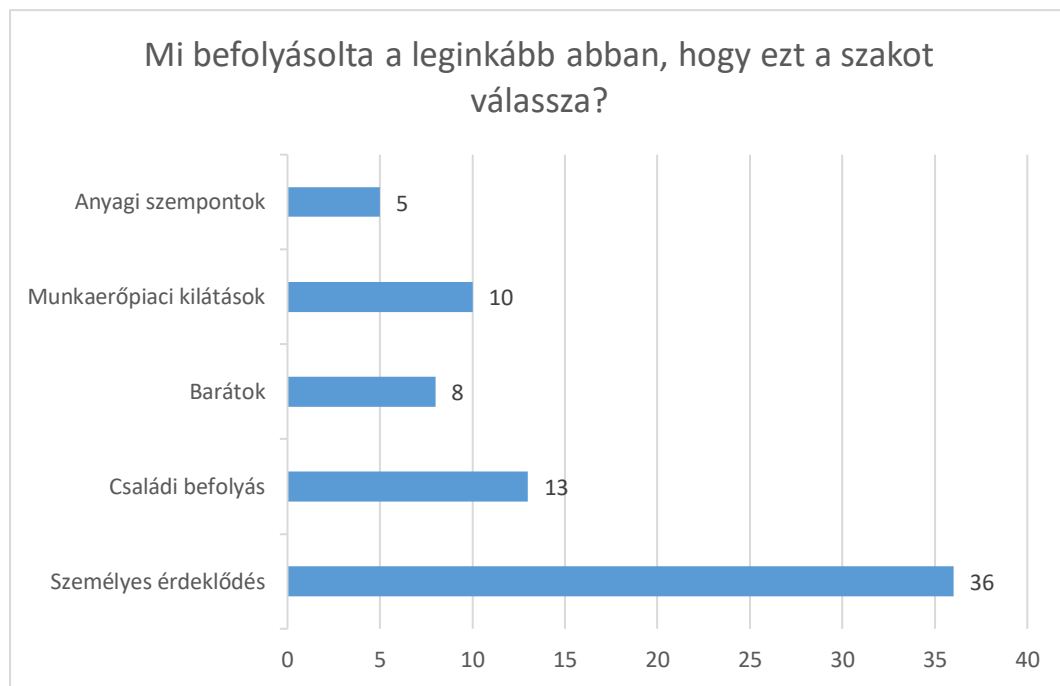
Forrás: Saját kutatás

A kilencedik kérdésem arra irányult, hogy a főiskolai hallgatók milyen tényezők alapján döntöttek a szakválasztásukról. A válaszadók közül 36-an a személyes érdeklődést jelölték meg legfontosabb tényezőként, vagyis elsősorban az vezette őket a szakválasztásban, hogy mely terület vonzotta leginkább őket, és mi iránt éreznek lelkesedést.

Tizenhárom válaszadó a családi befolyást nevezte meg döntő tényezőként. Ez azt sugallja, hogy a szülők, rokonok vagy más családtagok hatása nagy szerepet játszott a szakválasztásban.

Tíz válaszadó a munkaerőpiaci kilátásokat tartotta a legfontosabb szempontnak, vagyis döntésüket az álláslehetőségek és a szakmai stabilitás befolyásolta. Nyolc válaszadó a barátok hatását jelölte meg, ami arra utal, hogy a közvetlen környezetük, ismerőseik és barátaik nagy hatással voltak a választásukra.

Öt válaszadó pedig az anyagi szempontokat jelölte meg legfontosabb tényezőként. Összességében az eredmények azt mutatják, hogy bár a legtöbb diák a személyes érdeklődésére alapozta a döntését, sokak számára a családi hatás, a munkaerőpiaci lehetőségek, a baráti kör vagy az anyagi szempontok is fontos szerepet játszottak (28. ábra).

28. ábra

Forrás: Saját kutatás

A tizedik kérdésem arra vonatkozott, hogy a válaszadó főiskolai hallgatók milyen szakmát képzeltek el maguknak gyermekkorukban. A legtöbben, összesen 11-en, már gyerekkorukban is a pedagógiai pálya iránt érdeklődtek, vagyis tanárként, óvodapedagógusként szerették volna kipróbálni magukat. Ez azt jelzi, hogy sokak számára már fiatalon fontos volt a tudásátadás és a gyermekekkel való foglalkozás.

Nyolc válaszadó a művészeti területet jelölte meg, ami azt mutatja, hogy táncosként, énekesként, festőként vagy akár színészként szerették volna elképzelni jövőjüket. Ugyancsak nyolc válaszadó az egészségügyet jelölte meg, ami azt mutatja, hogy orvosként, ápolóként vagy más egészségügyi szakemberként szerettek volna segíteni másokon.

Két-két válaszadó a szépségipart, a rendőri pályát és a meteorológusi szakmát jelölte meg. Emellett egy-egy válaszadó olyan szakmákat jelölt meg, mint vendéglátás, sport, pilóta, tűzoltó, paleontológus, média, könyvelő és ruhatervező.

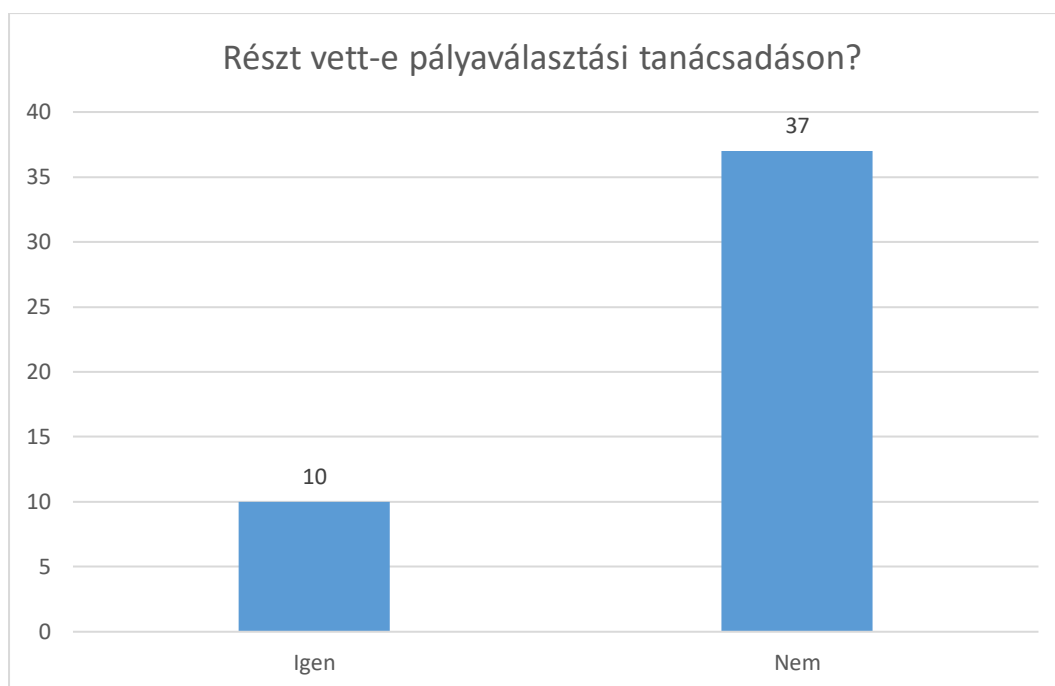
Az eredmények azt mutatják, hogy a főiskolai hallgatók gyermekkorukban nagyon különböző területek iránt érdeklődtek. Míg sokan pedagógiai vagy egészségügyi pályán képelték el magukat, mások művészi vagy különlegesebb szakmák felé vonzódtak.

A következő kérdésemben arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók részt vettek-e pályaválasztási tanácsadáson, mielőtt eldöntötték, hogy milyen szakmát tanulnak. Az ilyen tanácsadás célja általában az, hogy a fiatalok jobban megismerjék a lehetőségeiket,

tudatosabb döntést hozzanak, és segítséget kapjanak abban, hogy megtalálják a számukra legmegfelelőbb szakmát.

Az eredmények alapján a 47 válaszadó közül tízen vettek részt pályaválasztási tanácsadáson, ami azt jelzi, hogy ez a csoport tudatosan igyekezett információt szerezni a szakmai lehetőségekről, és külső segítséget kért a döntés meghozatalában.

Ugyanakkor a többség, összesen 37 válaszadó, azt jelezte, hogy nem vett részt pályaválasztási tanácsadáson. Ez azt mutatja, hogy sokan inkább saját elgondolásaik, érdeklődési körük vagy családi és baráti visszajelzések alapján döntöttek a szakmaválasztásról, anélkül hogy külső szakértői segítséget kértek volna (29. ábra).

29. ábra

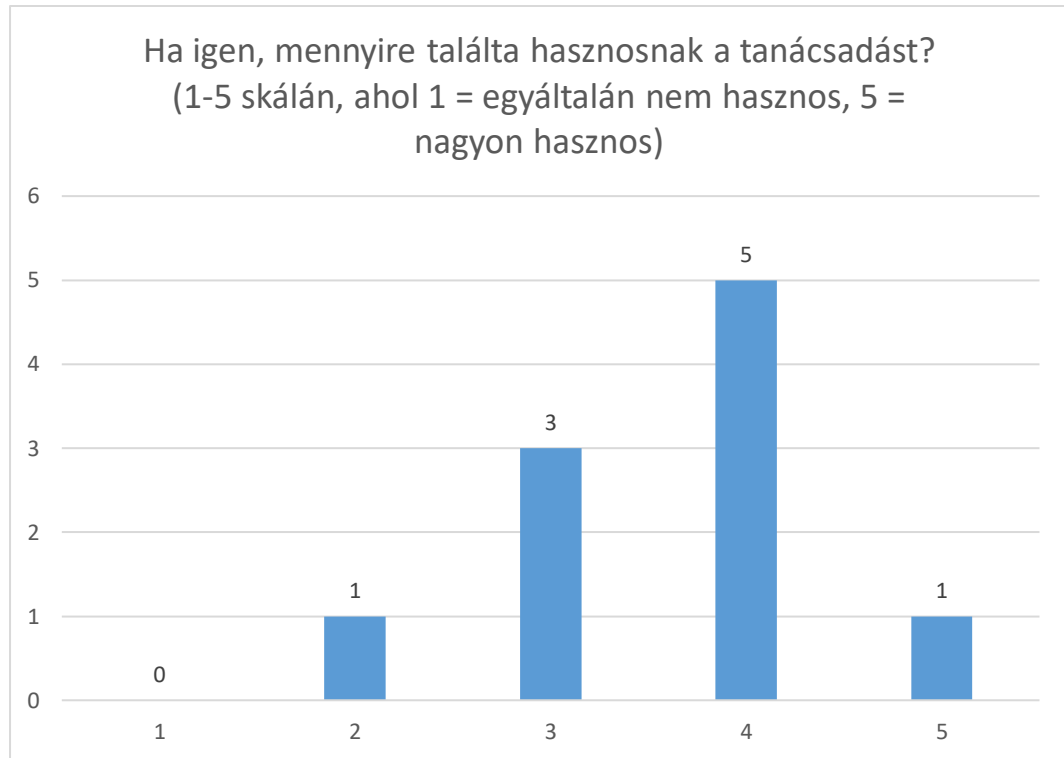
Forrás: Saját kutatás

A kérdőív tizenkettedik kérdése arra irányult, hogy azok a hallgatók, akik részt vettek pályaválasztási tanácsadáson, mennyire találták hasznosnak azt egy 1-től 5-ig terjedő skálán. Az eredményekből jól látszik, hogy a tanácsadás értékelése változó volt, és különböző módon hatott a válaszadókra.

A tíz válaszadó közül egy hallgató a kettest jelölte meg, ami azt jelenti, hogy csak minimális mértékben találta hasznosnak a tanácsadást, valószínűleg nem kapott olyan útmutatást, amely valóban segítette volna a döntését.

Három válaszadó a hármast választotta, vagyis semleges élményként tekintett a tanácsadásra. Az öt válaszadó, akik a négyes értéket jelölték, úgy nyilatkoztak, hogy hasznosnak találták a tanácsadást.

Egy hallgató pedig az ötöst jelölte meg, ami azt mutatja, hogy nagyon hasznosnak találta a tanácsadást. Összességében az eredmények azt mutatják, hogy bár a tanácsadást igénybe vevő hallgatók többsége pozitívan értékelte annak hatékonyságát, nem mindenki találta egyformán hasznosnak (30. ábra).

30. ábra

Forrás: Saját kutatás

A következő kérdésem az volt, hogy a hallgatókat mennyire befolyásolták a munkaerőpiaci kilátások a pályaválasztás során egy 1-5-ig terjedő skálán. A 47 válaszadó közül heten az egyes értéket jelölték meg, ami azt jelenti, hogy egyáltalán nem vették figyelembe a munkaerőpiaci kilátásokat a döntésük során.

Tíz válaszadó kettést választott, vagyis csak minimálisan hatott rájuk a munkaerőpiaci helyzet. Ez azt mutatja, hogy bár esetleg gondoltak arra, milyen álláslehetőségeik lesznek a választott szakmában, mégsem ez volt a legmeghatározóbb tényező számukra.

A legtöbben, összesen tizenheten, a hármas értéket jelölték meg, ami semleges hatást jelent. Ők valószínűleg kiegyensúlyozottan vették figyelembe mind az álláslehetőségeket, mind saját érdeklődési körüket, de egyik sem volt domináns szempont a döntésük során.

Nyolcan a négyes értéket választották, ami arra utal, hogy számukra már jelentős szerepet játszott a munkaerőpiaci helyzet a szakválasztásban. Végül öten az ötös értéket

jelölték meg, vagyis a pályaválasztásukat nagyon erősen befolyásolta a munkaerőpiaci kilátások.

A válaszokat megfigyelve a hallgatók többsége nem kizárólag a munkaerőpiaci kilátások alapján döntött, hanem személyes érdeklődésüket és más szempontokat is figyelembe vettek. Ugyanakkor voltak olyanok, akik számára ez meghatározó tényező volt, és tudatosan olyan szakmát választottak, amely nagyobb eséllyel biztosít stabil munkalehetőséget a jövőben (31. ábra).

31. ábra

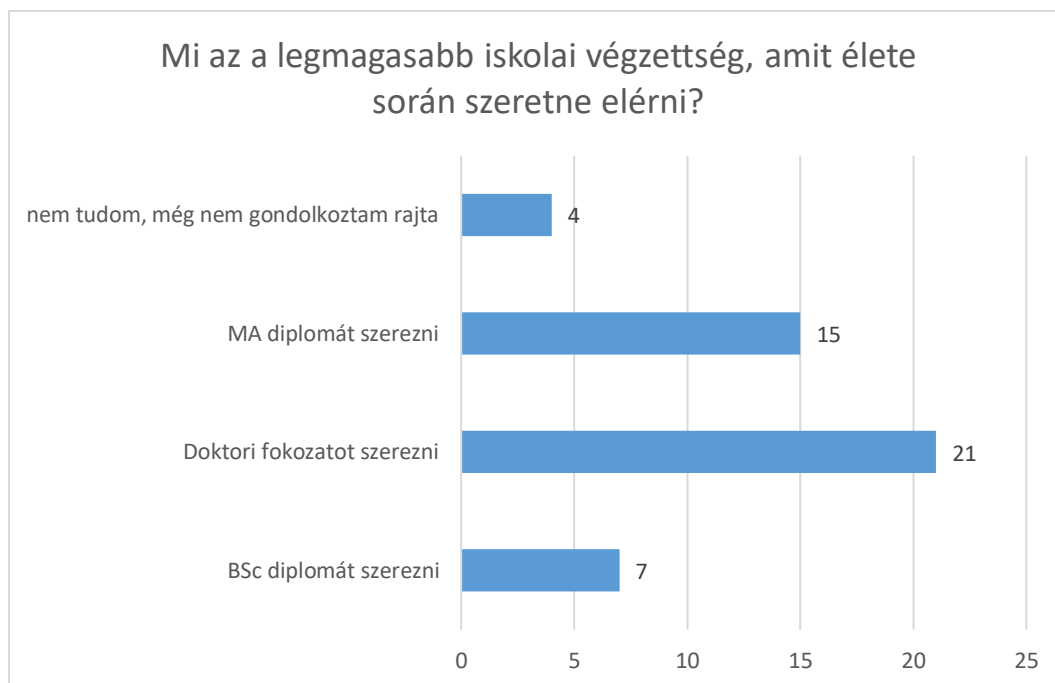
Forrás: Saját kutatás

A tizennegyedik kérdésben azt kérdeztem a válaszadóktól, hogy mi az a legnagyobb iskolai végzettség, amit életük során szeretnének, majd elérni.

A hallgatók válaszai azt mutatják, hogy a legtöbben, összesen 21-en, doktori fokozat megszerzését tűzték ki célul. Tizenötön MA diplomát szeretnének szerezni, ami azt jelenti, hogy mesterképzés elvégzése a céljuk, amely magasabb szintű tudást biztosít, és nagyobb szakmai előrelépési lehetőséget kínál számukra.

Heten BA diplomát tartják a legmagasabb végzettségüknek, amit el szeretnének érni. Négy válaszadó pedig viszont azt jelezte, hogy még nem tudja, milyen végzettséget szeretne elérni, vagy nem gondolkodott ezen.

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadó hallgatók többsége ambiciózus tervekkel rendelkezik az oktatás területén, hiszen sokan mesterképzés vagy akár doktori fokozat megszerzését tervezik. Ugyanakkor vannak olyanok is, akik még nem döntöttek ebben a kérdésben, és nyitottan állnak a jövőbeli lehetőségekhez (32. ábra).

32. ábra

Forrás: Saját kutatás

A tizenötödik kérdésemben azt kértem a válaszadóktól, hogy a felsorolásból jelöljenek meg hármat, amit a legfontosabbnak tartanak a jövőbeli munkájukkal kapcsolatban. A legtöbben, összesen 28-an, azt válaszolták, hogy számukra a legfontosabb az, hogy úgy érezzék, hasznos munkát végeznek.

A második legnépszerűbb válasz az volt, hogy sok pénzt keressenek, amit 27-en jelöltek meg. Huszonkét válaszadó számára az volt a legfontosabb szempont, hogy megvalósíthassák ötleteiket és elképzeléseiket, ami arra utal, hogy sokan olyan munkát keresnek, amely kreativitást és önálló gondolkodást igényel.

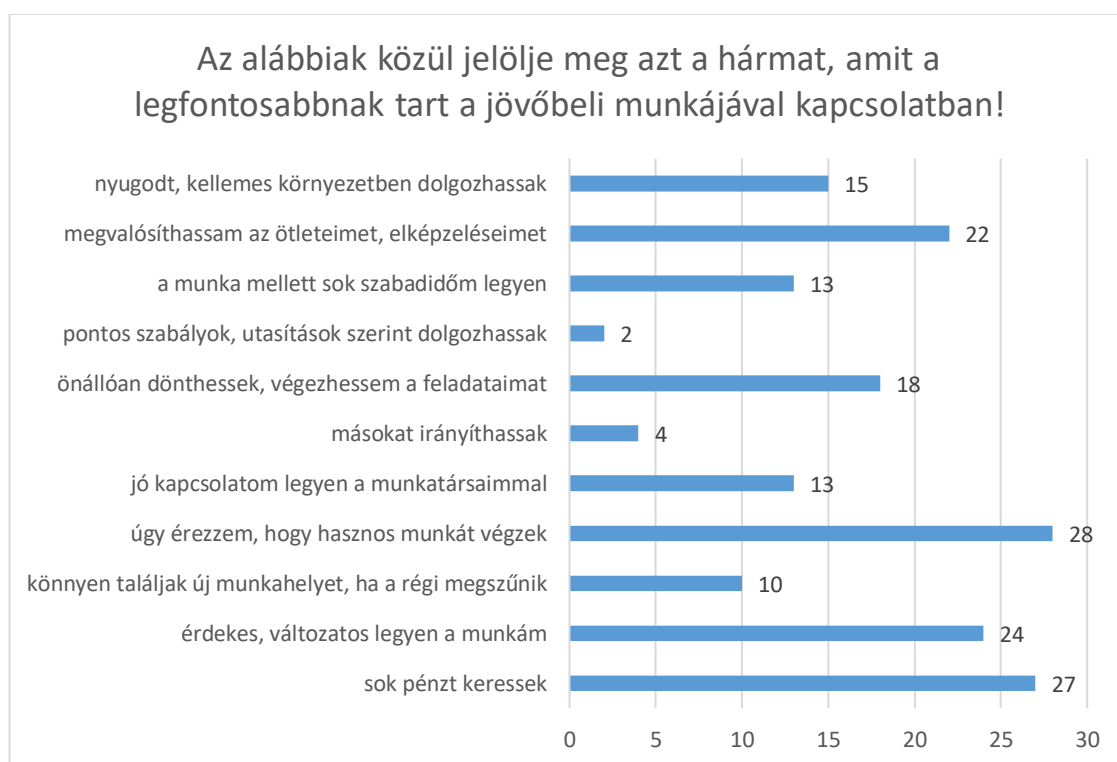
Huszonnégy válaszadó számára az érdekes és változatos munka volt a legfontosabb szempont, ami azt jelzi, hogy sokan elkerülnék a monoton feladatokat, és olyan munkát szeretnének, amely kihívást és fejlődési lehetőséget biztosít számukra.

Tizenhárom válaszadó számára kiemelten fontos volt a jó kapcsolat a munkatársakkal, míg ugyanennyien azt jelölték meg, hogy szeretnének elegendő szabadidőt a munka mellett.

Tizenöt válaszadó számára a nyugodt, kellemes környezet volt az egyik legfontosabb szempont, vagyis sokan olyan munkahelyet keresnek, ahol stresszmentesen dolgozhatnak. Tíz válaszadó számára fontos, hogy könnyen találjanak új munkahelyet, ha a régi megszűnik, ami arra utal, hogy a biztonságérzet és a kiszámíthatóság is meghatározó tényező lehet.

Tizennyolc válaszadó az önálló munkavégzést tartotta fontosnak, vagyis olyan környezetben szeretnének dolgozni, ahol önálló döntéseket hozhatnak. Négy válaszadó számára az volt kiemelt, hogy másokat irányítsanak, míg kettő azt jelölte, hogy pontos szabályok és utasítások szerint dolgozhasson.

Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadó főiskolai hallgatók számára leginkább az önmegvalósítás, a hasznos munkavégzés, az anyagi biztonság és az izgalmas, változatos karrier a legfontosabb tényezők. Ugyanakkor a munkahelyi környezet, a szabadidő és a munkatársakkal való jó kapcsolat szintén meghatározó szerepet játszik a jövőbeli munkájuk kiválasztásában (33. ábra).

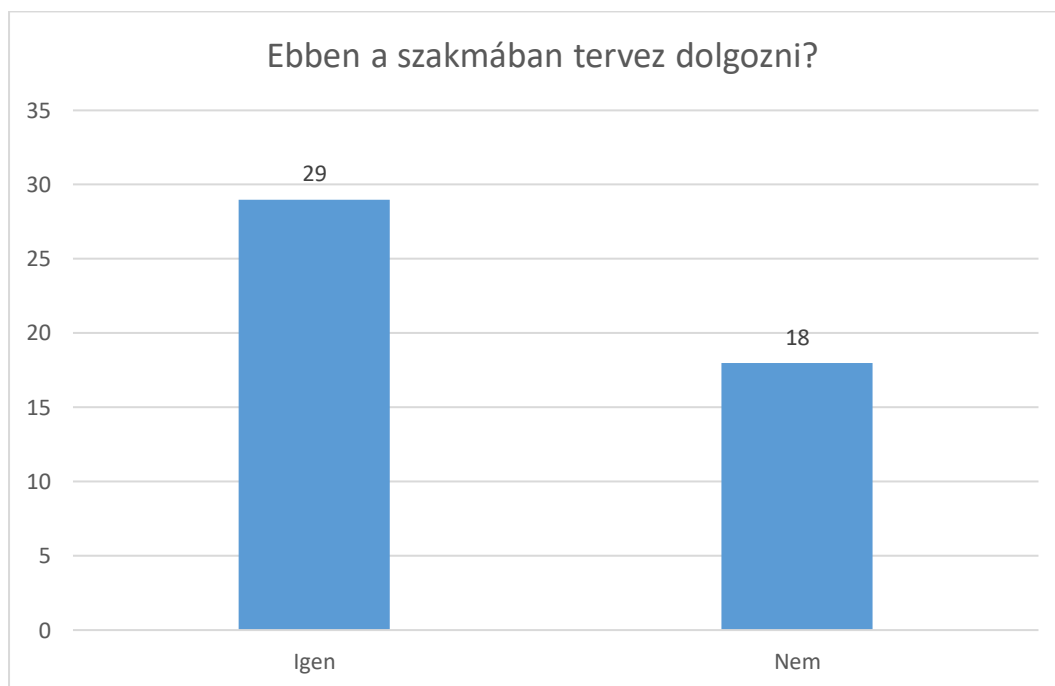
33. ábra

Forrás: Saját kutatás

Az utolsó előtti kérdésben azt kérdeztem a hallgatóktól, hogy a hallgatók a jelenlegi szakmájukban terveznek-e dolgozni a tanulmányaik befejezése után. Ez fontos szempont annak megértésében, hogy mennyire tudatosan választották meg a tanulmányaikat, illetve hogy mennyire érzik úgy, hogy valóban a számukra megfelelő területen tanulnak.

Az eredmények szerint a válaszadók többsége, összesen 29 fő, úgy nyilatkozott, hogy a jelenlegi szakmájában tervez dolgozni a jövőben. Ugyanakkor 18 válaszadó azt jelölte meg, hogy nem ebben a szakmában látják a jövőjüket.

Összességében az eredmények jól tükrözik, hogy bár sok hallgató tudatosan választotta meg tanulmányi területét, egy jelentős részük úgy érzi, hogy más szakmában lenne számukra jobb lehetőség a jövőben (34. ábra).

34. ábra

Forrás: Saját kutatás

Az utolsó kérdésben azt kértem a hallgatóktól, hogy indokolják meg, hogy miért szeretnének, vagy éppen miért nem szeretnének ebben a szakmában dolgozni, amire 25-en válaszoltak. A következő válaszok érkeztek:

„Nem szeretnék tanítani”

„Igen, nem tudom. A fordítók már nem népszerűek, így nem is tudom, hogy a szakterületemen fogok-e dolgozni, ha igen, akkor könyvek, vagy szinkronszínész.”

„Jelenleg dolgozok, és nem érzem úgy, hogy nekem való szakma lenne.”

„Szerettem a gyerekeket.”

„Igen, szeretnék a tanári pályán maradni, vagyis legalábbis gyerekekkel foglalkozni. Emellett mindenképp érdekel a szervezkedés és a tervezés, mert úgy érzem, hogy ezek a területek lehetőséget adnak arra, hogy új kihívásokkal találkozzak, miközben továbbra is hozzájárulok a fiatalok fejlődéséhez. A tanári tapasztalataimat szeretném kamatoztatni a

programok tervezésében, és olyan események, projektek létrehozásában, amelyek elősegítik a diákok személyes és közösségi fejlődését.”

„Mindig is érdekelt a természet és a földrajz, különösen a hegyek, a táji különlegességek és hogy mindegyik olyan egyedi. Szeretném felfedezni ezt a területet, rendszeresen túrázni, és akár túrákat vezetni is.”

„Mindenképpen szeretnék elhelyezkedni ebben a szakmában, elsősorban a szakma iránti tisztelem és szeretetem miatt. Ugyanakkor hosszú távon még kérdéses számomra, hogyan biztosítja majd ez a terület azt az anyagi jólétet, amit el szeretnék érni. Ezzel nem arra gondolok, hogy nincs lehetőség ebben a szakmában, mert az nem igaz. Azonban örülnék, ha ez a szakma anyagilag is a kifizetődő területek közé tartozna, és nem olyan lenne, amelyet lesajnálunk és ahol azt hallom, hogy "ha jól akarsz keresni, akkor rossz szakmát választottál".”

„Tanárként tudom magam a legjobban elképzelni, az a szakma, amelyben én igazán ki tudok teljesedni, külső vélemény is igazolja.”

„Itt most főként a földrajz szakot értem. Abban nem vagyok teljesen biztos, hogy tanárként, de magában a szakirányban biztos vagyok. Szeretek ezzel foglalkozni, érdekes terület és folyamatosan van mit tanulni ezzel kapcsolatban.”

„A választásom még nem feltétlen 100%-os, de mivel tanulok másik szakon és az közelebb áll hozzám, így valószínűleg azzal tervezek foglalkozni. De nem tartom kizártnak, hogy ehhez kapcsolódó munkát válasszak, mivel ugyan olyan szinten érdekel.”

„Igen, szeretnék az informatika területén dolgozni, mivel ez a tantárgy mindig is vonzott, és úgy érzem, hogy erős érdeklődésem és készségeim vannak a problémamegoldás és az analitikus gondolkodás iránt. Az informatika lehetőséget ad a kreatív problémák megoldására, programozásra és új technológiák alkalmazására. Emellett a gyorsan fejlődő technológiai világban számos izgalmas és kihívásokkal teli karrierlehetőség kínálkozik ezen a területen, így biztos vagyok benne, hogy ezen a szakterületen szeretném kamatoztatni a tudásomat.”

„Most is épp tanítok egy iskolában, szeretem csinálni, szóval mindenképp egy ideig fogom is, de egy életen keresztül nem biztos, hogy ezt szeretném csinálni, illetve a külföld is tervbe van, ezért majd az is fontos hogy ott milyen munkát tudok szerezni, lehet, ott már nem tanárként fogok elhelyezkedni.”

„A saját szakmámba szeretnék dolgozni, mert szeretem a gyerekeket.”

„Hasznosnak találom a nyelvet, mert a nyelv, mint például Angol, mint világnyelv, az szükséges, főleg külföldön és nem itthon Ukrajnában meg Kárpátalján.”

„Egyik gyerekkori álmom válna valóra. Szeretek a gyerekek körében lenni.”

„Szeretem a gyerekeket. Kárpátalján egyre nagyobb a tanárhiány. Az angol nyelv világnyelv, így fontos lehet bárki számára annak megtanulása. Még ha nem is az állami szférában, rendes iskolában dolgozom majd, különórákat bármikor vállalhatok.”

„Jelenleg még nem tudom, pontosan a szakmámon belül mivel szeretnék pontosan foglalkozni. Számos elképzelést tartok fejben, amiket nem szeretnék elengedni, mert nem tudni mit hoz a jövő és szeretnék felkészülni minden eshetőségre.”

„Egyelőre még nehezen tudom magamat tanárként elképzelni.”

„Mert nem akarok”

„Hasonló területen, de semmiféleképpen sem tanárként, inkább a kutatás, labor felé húz a szívem.”

„1. Mások befolyása miatt jelentkeztem felsőoktatási intézménybe, és egy ideje már nem élvezem azt, ahogy tanítanak, és amit tanítanak. 2. Egyáltalán érzem úgy, hogy a diplomámmal előrébb lennék, és előnyt jelentene. 3. Sokkal jobb lehetőségek adóttak már manapság, bármit el lehet sajátítani egyedül is, ha igazán akarjuk.”

„Nem tudom magam tanárként elképzelni, ez idővel talán még változik, de egyelőre nem.”

„Úgy gondolom, ez a legmegfelelőbb a számomra.”

„Egyszer úgy gondolom, hogy nem, de lehet, hogy fogom választani. Szeretem másoknak magyarázni történelmi eseményeket.”

„Gyerekkori álmom, hogy tanár legyek. A jövő generáció olyan lesz, amilyenné tesszük.”

3.5.Következtetések a kapott adatok alapján:

A kutatásom elvégzése jelentős mértékben segített abban, hogy ne csak elméleti síkon, hanem gyakorlati szinten is még jobban elmélyüljek a pályaválasztás, és a pályaaorientáció világában. Diplomamunkám megírásának kezdetén nagyon fontos szempont volt számomra, hogy a szakirodalmi elemzés mellett, valós, konkrét válaszok alapján tárjam fel, hogy milyen tényezők hatnak az emberek pályaválasztási döntéseire, mik befolyásolják egyes szakmák iránti érdeklődést, valamint, hogy milyen szerepet játszik ebben a folyamatban az iskola, a család és az önismeret.

A kutatásom megírásnak kezdetén említettem, hogy kérdőíves felmérést alkalmaztam, amely remek lehetőségek nyújtott számomra a szélesebb körű adatok

gyűjtésére, és különböző korosztályok válaszainak összehasonlítására. A felmérésben 58 alsó tagozatos, 3-4 osztályos tanuló, 58 szülő, valamint 47 főiskolai hallgató vett részt, akik önkéntesen és teljesen anoniman töltötték ki a kérdőívjeimet. Az anonimitás azért volt számomra kiemelkedően fontos, mivel ez által biztosíthattam, hogy a kérdőívben résztvevők teljesen őszintén megosszák véleményeiket, és tapasztalataikat, bármiféle külső befolyás nélkül.

Azok a célok, amelyeket kitűztünk a kutatás kezdetén mind megvalósultak, hiszen sikerült felmérnem az alsós gyerekek elképzeléseit a jövőbeli pályaválasztásról, és illetve sikerült megvizsgálnom azt is, hogy ezeket hogyan tudják befolyásolni a szülői példák. Sikerült feltárni, hogy milyen elvárásokkal, és értékekkel rendelkeznek a szülők gyermekeik pályaválasztását illetően. Sikerült megtudni, hogyan látják a főiskola hallgatók a saját pályaválasztási folyamataikat, és milyen tényezők játszanak fontos szerepet ebben a folyamatban. Sikerült feltárni, hogy a szülők mennyire támogatják gyermekeik elképzeléseit a pályaválasztás során. Sikerült feltárni, hogy a főiskolai hallgatók pályaválasztásában ilyen szerepet játszottak a szülők, és a munkaerőpiaci kilátások.

A felmérésem célja nem csupán az volt, hogy statisztikai adatokat gyűjtsék, hanem hogy az eredményeket a kutatásom elején felállított hipotézisek beigazolásának, vagy megcáfolásának érdekében felhasználhassam. A kutatásom kezdetén négy hipotézist állítottam fel:

H1: A magasabb végzettségű szülők nagyobb valószínűséggel ösztönzik gyermekeiket felsőfokú tanulmányokra.

H2: A szülők szakmai ágazata és gyermekeik elképzelt szakmája között szoros kapcsolat figyelhető meg.

H3: A főiskolások pályaválasztási döntéseire nagyobb hatást gyakorolnak a személyes érdeklődés, mint a munkaerőpiaci kilátások vagy a szülői elvárások

H4: A szülők támogatják a gyermekeik pályaválasztási elképzeléseit.

A kérdőíves kutatás elvégzése után elmondható, hogy az első hipotézis részben teljesült, mivel a magasabb végzettségű szülők egy része valóban azt szeretné, hogy a gyereküknek is magas végzettsége legyen, a másik részük pedig azt szeretné, ha a gyermekük olyan szakmát szerezne, és olyan szintű végzettsége legyen, amelyet szeretne, és amiben ki tud bontakozni. Ezt alátámasztja a tanulói kérdőív negyedik kérdése, amiben azt kérdeztem a tanulóktól, hogy mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amelyet a szüleid vagy a nevelőszüleid szeretnék, hogy elérj, amire az 58 válaszból 24-en azt válaszolták, hogy azt szeretnék, hogy diplomás emberek legyenek. De a tanulók maguktól is felsőfokú

végzettséget szeretnének szerezni, mivel a tanulói kérdőív harmadik kérdésében azt kérdeztem, hogy mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amit életed során szeretnél elérni, és erre 35-en válaszolták azt, hogy felsőfokú végzettséget, diplomát szeretnének szerezni.

A következő hipotézis szerint: a szülők szakmai ágazata és gyermekeik elképzelt szakmája között szoros kapcsolat figyelhető meg szintén teljesült, mivel a válaszadók tanulók nagy része szeretne olyan szakmában dolgozni, amiben a szüleik dolgoznak. Erre pedig a tanulók kérdőívében lévő hetedik kérdés ad bizonyítékot, ahol azt kérdeztem a tanulóktól, hogy mi szeretne lenni felnőtt korában és a válaszuk hasonló, vagy teljesen megegyező volt azzal, amit a szülők írtak saját szakmaént.

A főiskolások pályaválasztási döntéseire nagyobb hatást gyakorolnak a személyes érdeklődés, mint a munkaerőpiaci kilátások vagy a szülői elvárások volt a harmadik hipotézisem, ami szintén teljesült, mivel a főiskolai hallgatók kérdőívének kilencedik kérdése (Mi befolyásolta a leginkább abban, hogy ezt a szakot válassza?) adott válaszok alapján a 47 adatközlőből 36-an a személyest érdeklődést választották legbefolyásolóbb tényezőként.

Az utolsó hipotézisem szerint a szülők támogatják a gyermekeik pályaválasztási elképzeléseit szintén teljesült, mivel a szülői kérdőív tizenharmadik kérdésére, amiben azt kérdeztem, hogy milyen szakmát szeretnének leginkább a gyermekük számára, az 56 válaszból a legtöbben, ami 39 válaszadót takar azt válaszolták, hogy ami a gyermekük szeretne lenni, és amiben kitudnak teljesedni. Ezt a hipotézist alátámasztja még a szülői kérdőív tizenötödik kérdése is, ahol azt kérdeztem, hogy ha a gyermekük a kitöltők által megszabott ideális szakmától eltérőt szeretne választani, azt is támogatnák-e, amire 57 válasz érkezett, amiből 54-en írták, hogy igen, teljes mértékben támogatnák a gyermeküket akármilyen szakmát is választanak.

A pályaválasztás egy összetett folyamat, amelyet számos tényező befolyásolhat. Az egyik ilyen tényező a szülői háttér és elvárások, amelyek jelentős szerepet játszanak a fiatalok döntéseiben, hiszen a család értékrendje, tapasztalatai és élethelyzete nagyban meghatározhatja, milyen irányba terelik gyermekeiket a pályaválasztás folyamata során. Éppen ezért különösen érdekesnek tartottam megvizsgálni, hogy a szülők milyen szakmákat tartanak ideálisnak gyermekeik számára, illetve hogy a diákok hogyan képzelik el a jövőbeli hivatásukat. Illetve fontos kérdés az is, hogy a szülők mennyire támogatják vagy fogadják el gyermekeik pályaválasztási döntéseit, és milyen mértékben befolyásolják azokat.

A kutatás során a szülői, és tanulói kérdőívekből 15 kérdőívet tudtam felhasználni, amiben minden adat jelen volt ennek a kérdésnek a vizsgálatához. A kérdésekre adott

válaszok alapján csupán hat olyan eset volt, amikor teljesen mértékben meg egyezett a szülők és a gyerekek elképzelései a jövőbeli szakmájukat illetően. Ezekben az esetekben olyan szakmákat jelöltek meg, mint a vállalkozó, rendőr, fogorvos divattervező és az ügyvéd.

A maradék kilenc esetben a szülők és a gyermekek elképzelései teljes mértékben eltértek egymástól. Például, míg a szülő azt szeretné, hogy a gyermeke légiutaskísérő legyen, a gyermek művész szeretne lenni. Hasonló különbség mutatkozott, amikor a szülő orvosnak szánja gyermekének, aki viszont focista szeretne lenni. Volt példa arra is, hogy a szülő számítástechnikai szakmát tartotta ideálisnak, míg a gyermek autószerelőként képzelte el a jövőbeli énjét. Egy másik esetben az orvosi pálya volt a szülői elképzelés, miközben a gyermek szintén autószerelő szeretne lenni.

További eltérések figyelhetők meg, például amikor a gyermek tornatanári hivatást választana, ám a szülő építészként látja őt, vagy amikor a szülő tűzoltói pályát javasol, de a gyermek inkább rendőr szeretne lenni. Olyan eset is előfordult, hogy a gyermek felfedezői karrierről álmodik, míg a szülő inkább a kereskedelmi területet tartaná megfelelőnek. Hasonlóképpen, egy gyermek műkörmösként képzelte el magát, míg szülei közgazdászként látnák szívesen a jövőben. Végül volt olyan is, amikor a szülő ügyvédként képzelte el gyermekét, aki viszont sofőrként szeretne majd dolgozni.

A szülők többsége támogatja gyermekeik döntéseit, vagyis a megkérdezettek közül 14 elfogadná, ha gyermekük más pályát választana, mint amit ők ideálisnak gondolnak. Mindössze egy esetben fejezték ki bizonytalanságukat, jelezve, hogy a szakmától függően változhat a hozzáállásuk. Ez megerősíti azt is, hogy a család támogató szerepe kulcsfontosságú a fiatalok pályaválasztásában, és nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a diákok magabiztosan haladhassanak a saját érdeklődésük szerinti karrier felé.

Jól látható, hogy a szülők és gyermekek pályaválasztási elképzelései gyakran eltérnek, bár vannak esetek, amikor teljes az egyezés. Több diáknál megfigyelhető, hogy eltérő szakmai irányt képzelnek el maguknak, mint amit a szüleik ideálisnak tartanak, ugyanakkor a legtöbb szülő elfogadja gyermekük döntését. Azokban az esetekben, ahol a gyermek és a szülő elképzelése megegyezik (pl. ügyvéd vagy fogorvos), valószínűsíthető, hogy a családi háttér és minta jelentős szerepet játszik a pályaválasztásban.

Érdekes megfigyelni, hogy a szülők hagyományos, stabil és presztízsértékű szakmákat tartanak ideálisnak, például orvos, ügyvéd vagy építész, míg a gyermekek esetében a választás sokkal változatosabb, beleértve a kreatív és egyedi szakmákat, mint a

művész vagy felfedező. Ez arra utalhat, hogy a fiatalok egy része saját érdeklődése és nem feltétlenül családi hagyományok alapján hozza meg pályaválasztási döntéseit.

ÖSSZEGZÉS

A pályaválasztás iránti érdeklődés változásai az elmúlt negyven évben című magiszteri munkám megírásának célja az volt, hogy átfogó képet alkossak a pályaorientáció fejlődéséről, az elméleti megközelítésekről, a család, és az iskola szerepéről a pályaválasztás során, illetve, hogy kutatással is szemléltessem a pályaorientáció változásait.

A munkám első felében elméleti szinten közelítettem meg a téma feldolgozását. Az első fejezetem a pályaorientáció, és pályaválasztás alapjai, és elméleti megközelítései nevet kapta, mivel a pályaválasztás egy meghatározó döntés az ember életében, amely az egyén életminőségét, és szakmai sikerességét is jelentősen befolyásolja. Ebben a fejezetben részletesen bemutattam a pályaorientáció fogalmát, jelentőségét, és azokat az elméleteket, amelyek különböző megközelítések révén segítenek értelmezni a döntéshozatali folyamatot, és annak változásait az idő előrehaladtával.

A második fejezetem címe a család, és az iskola szerepe volt a pályaválasztás során. Fontosnak tartottam, hogy a pályaválasztás e részét is megvizsgáljam, mivel erre a folyamatra számos külső tényező gyakorol hatást, főként a család, és az iskola. A pedagógusok és az oktatási intézmények különféle módszerekkel segíthetik a tanulók pályaorientációját, de a család is befolyásoló tényező a választás során. A fejezetben kitérek arra is, hogy milyen szerepet játszik az önismeret a tudatos és megalapozott pályaválasztásban.

A munkám harmadik fejezete egy átfogó kutatást tartalmaz, amely a pályaorientációs kutatás három generáció szemszögéből nevet kapta. A kutatásban a generációk tapasztalatait és attitűdjét vizsgáltam a pályaválasztás kapcsán. A felmérésben 58 alsó tagozatos, 3-4 osztályos tanuló, 58 szülő, valamint 47 főiskolai hallgató vett részt, akik önkéntesen és teljesen anonimán töltötték ki a kérdőívjeimet.

Az alsó tagozatosok kérdőíve hat kérdést tartalmazott, a szülőké tizenhetet, a főiskolás hallgatókéban pedig szintén tizenhét kérdésre kellett válaszolni. Az általános iskolás korosztály esetében kérdőíves felmérés segítségével elemeztem a pályaválasztási érdeklődés kialakulását és változásait. A szülők körében végzett vizsgálatnál arra kerestem a választ, hogy milyen mértékben befolyásolja a családi háttér, és a társadalmi környezet a pályaorientációs döntéseket. A főiskolásokkal folytatott felmérés pedig azt vizsgálta, hogy hogyan változtak az elvárások és a szempontok az idő előrehaladtával.

Kutatásomban öt célt és négy hipotézist fogalmaztam meg, amelyek igaznak bizonyultak. A kérdőíves eredmények alapján a magasabb végzettségű szülők egy része

ösztönzi gyermekét a tanulásra, míg mások a saját döntésüket támogatják, amivel beigazolódott az első hipotézisem, de az is elmondható, hogy a diákok többsége önállóan is diplomát szeretne szerezni. A szülők szakmája hatással van gyermekeik pályaválasztására, amit a válaszok is alátámasztanak, így a második hipotézisem is teljesült. A főiskolások döntéseit elsősorban személyes érdeklődésük befolyásolja, ami a harmadik hipotézisemet igazolja, és a szülők többsége támogatja gyermekeik szakmai elképzeléseit, még ha az eltér is az ő elvárásaiktól, a beigazolja az utolsó, vagyis negyedik hipotézisemet is.

A munkám elméleti, illetve kutatási részének eredményei rámutattak arra, hogy a pályaválasztás iránti érdeklődés jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedek során. Az iskola, a család és a társadalmi-gazdasági tényezők változásai nagyban befolyásolják az egyének pályaválasztási döntéseit, miközben az önismeret és az egyéni preferenciák szerepe egyre nagyobb hangsúlyt kap a folyamat során.

РЕЗЮМЕ

Метою кваліфікаційної роботи на «Професійна самовизначеність та її зміни за останні 40 років» є формування цілісного уявлення про розвиток профорієнтації, аналіз її основних теоретичних підходів, а також визначення ролі сім'ї та закладів освіти у процесі професійного самовизначення молоді. Окрему увагу приділено емпіричному дослідженню, спрямованому на виявлення змін у профорієнтації впродовж зазначеного періоду.

У першому розділі роботи здійснено теоретичний аналіз проблематики вибору професії, що розглядається як ключовий життєвий крок, який істотно впливає на якість життя та подальший професійний розвиток особистості. Охарактеризовано поняття «профорієнтація», її значення в контексті сучасної освіти, а також висвітлено провідні теоретичні концепції, які дозволяють глибше зрозуміти механізми вибору професії та динаміку її змін з часом.

Другий розділ присвячено аналізу впливу родини та школи на процес вибору професії. Обґрунтовано значущість цих чинників, адже саме вони здатні суттєво впливати на формування професійних орієнтирів. Педагогічні колективи за допомогою різноманітних методик можуть ефективно підтримувати учнів у виборі майбутньої професії, водночас сім'я відіграє роль першочергового соціального інституту, що формує уявлення дитини про майбутню професію. У цьому контексті розглядається також важливість розвитку самопізнання як необхідної умови для усвідомленого й виваженого професійного вибору.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи представлено комплексне емпіричне дослідження, метою якого є вивчення досвіду та ставлення до вибору професії представників різних вікових груп. У межах дослідження було опитано 58 учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, 58 батьків і 47 студентів ЗВО, які добровільно та анонімно надали відповіді на розроблені анкети.

Анкета для учнів початкової школи містила шість запитань і була спрямована на вивчення початкових уявлень про професії та інтересів щодо майбутньої кар'єри. Опитування для батьків, яке включало сімнадцять запитань, дозволило оцінити вплив сімейного досвіду та соціального оточення на професійне самовизначення дітей. Аналогічна за структурою анкета для студентів ЗВО була спрямована на аналіз змін у професійних орієнтирах і очікуваннях, які відбулися внаслідок соціально-економічних перетворень.

На початку дослідження було сформульовано п'ять завдань і чотири гіпотези, які в результаті опрацювання емпіричних даних отримали підтвердження. Результати анкетування засвідчили, що деякі батьки з вищою освітою активно мотивують своїх дітей до навчання, тоді як інші надають їм свободу у виборі освітньої траєкторії, що підтверджує першу гіпотезу. Водночас переважна більшість учнів демонструє самостійне прагнення здобути вищу освіту, незалежно від позиції батьків. Отримані відповіді засвідчили вплив професії батьків на професійний вибір дітей, що дало підстави вважати обґрунтованою і другу гіпотезу. Вибір спеціальності студентами переважно зумовлений їхніми особистими інтересами, що підтвердило третю гіпотезу. Крім того, більшість батьків підтримують професійні прагнення своїх дітей, навіть якщо вони не збігаються з їхніми власними очікуваннями, що дозволяє вважати четверту гіпотезу підтвердженою.

Узагальнені результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження засвідчили значну трансформацію інтересу щодо вибору професії впродовж останніх десятиліть. Встановлено, що зміни в системі освіти, особливості сімейного виховання та вплив соціального середовища суттєво впливають на процес професійного самовизначення, при цьому зростає значущість самопізнання та індивідуальних нахилів як чинників усвідомленого вибору професійної траєкторії.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAGDY Emőke (1999) (Szerk): Mentálhigiéné Budapest: Animula Kiadó.
- BORBÉLY-PECZE Tibor Bors (2010). Beköszöntő. In Borbély-Pecze Tibor Bors (szerk.), Az életút-támogató pályorientáció rendszerének bevezetése Magyarországon. Budapest: FSZH Digitális Nyomda.
- BORBÉLY-PECZE Tibor Bors, GYÖNGYÖSI Katalin, és JUHÁSZ Ágnes (2013): Az életút-támogató pályorientáció a köznevelésben (1. rész), A pályorientáció új szemlélete és a hazai helyzet, Új Pedagógiai Szemle, 2013 (5-6), 32-49.
- BUDAVÁRI-TAKÁCS Ildikó, és KASIK László (2013): Önértékelő és egyéb eljárások fejlesztése az egész életen át tartó pályorientációs tevékenység támogatására (általános iskolások, középiskolások és álláskeresők számára). TÁMOP-2.2.2-12/1-2012-0001 „A pályorientációrendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése” kiemelt projekt.
- COLEMAN, James S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 94(Supplement): S95-S120.
- CSÁSTYU, L., VÁMOSI, T., VÁMOSINÉ ROVÓ, Gy., (2023): A munkaerőpiaci elvárások, a pályorientáció és a kreativitás összefüggései. ÚJ MUNKAÜGYI SZEMLE, 4 (3). p. 67-74. ISSN 2677-1306.
- CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály (1997): Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- CSIRSZKA János (1966): Pályalélektan. Gondolat Kiadó, Budapest.
- FARKAS Zoltán (2013): A társadalmi tőke fogalma és típusai Szerzői kézirat, megjelent: Szellem és Tudomány 4. évf., 2: 106-133.
- HEGYI-HALMOS Nóra (2015): A pályorientáció elmélete és gyakorlata a hazai köznevelési intézményekben, a pedagógusok szerepe a pályorientációs tevékenységben. In: Torgyik Judit (szerk.): *Százarcú pedagógia*. Komárno: International Research Institute.
- HOLLAND J. L. (1997): Szakmai döntések: A szakmai személyiségek és munkakörnyezetek elmélete. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- JACKSON, Charles (2013). Az európai pályorientációs szakpolitika hálózat szakszótára. Budapest. Enterprise Hungary Nonprofit Kft.
- KEMÉNYNÉ Pálffy Katalin (1989): Bevezetés a pszichológiába. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KENDERFI Miklós (2011): Pályorientáció. Digitális tankönyv. Szent István Egyetem, Gödöllő.

- KINCSES László (1975): A pályaismerettel kapcsolatos motívumok vizsgálatának Békés megyei tapasztalatai. A gyorsuló időben. Közlemények a Békés megyei pedagógusok oktató-nevelő tevékenységéből, 8. sz.95-115.
- KISPÁLNÉ HORVÁTH Mária (2014): A felnőttkori tanulás hatása a komfortérzésre. PhD értekezés, kézirat. ELTE PPK, Budapest.
- KISS István-BALOGH László (2004): Kellemes problémák. In: N. Kollár Katalin-Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak. Osiris, Budapest. 496-539.
- KISSNÉ Viszket Mónika (2015): A pályaválasztási döntés családi háttere. In: Életpálya-tanácsadás folyóirat- 5 szám.
- LANNERT Judit (1998): Pályaorientációk, Educatio, 1998. /3., 436-446.
- OLTEANU Lucián Líviusz (2019): A család szerepe a pályaválasztásban. OxIPO-interdiszciplináris tudományos folyóirat, 2019/4, 23-25. doi: 10.35405/OXIPO.2019.4.23.
- RAKACZKINÉ TÓTH Katalin (2009): Neveléstan. SZIE-GTK Tanárképző Intézet, Gödöllő.
- RITOÓK Pálné (1986): Személyiségfejlesztés és pályaválasztás. Tankönyvkiadó, Budapest.
- ROE Anne (1957): Early Determinants of Vocational Choice. Journal of Counseling Psychology 4(3). 212–217.
- SPOKANE, Arnold – CRUZ-GUET, Maria Cristina (2005): Holland's Theory of Vocational Personalities in Work Environments. In: Brown, Steven D. – Lent, Robert W. (eds): Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work. John Wiley & Sons Inc., New Jersey.
- SUHAJDA Csilla Judit (2017): A pályaorientációs tevékenység változása és megvalósulása a köznevelésben a rendszerváltástól napjainkig különös tekintettel az információs folyamatokra. Doktori (Phd) értekezés. Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola.
- SULTANA, Ronald (2011): Learning Career Management Skills in Europe: a Critical Review. Journal of Education and Work 25(2). 1–24.
- SUPER Donald E. (1953): A Theory of Vocational Development. American Psychologist 8 (5). 185–190.
- SUPER Donald E. (1980): Életpálya-fejlesztési megközelítés az élet-időtáv és az élettér dimenziójában. Journal of Vocational Behavior.
- SZILÁGYI Klára – VÖLGYESY Pál (1996): Pályaorientáció. Egyetemi jegyzet. GATE Tanárképző Intézet, Gödöllő.
- SZILÁGYI Klára (1993): A tanácsadási elméletek. GATE Tanárképző Intézet, Gödöllő.
- SZILÁGYI Klára (2002): Pályaorientáció – Módszertani kézikönyv csoportvezetők számára. Kollégium Tanácsadó, Szolgáltató Kft, Budapest.

- SZILÁGYI Klára (2003): A munka-pályatanácsadás, mint professzió. Budapest: Kollégium Kft.
- SZILÁGYI Klára (2012): A pályorientáció szerepe a társadalmi integrációban: Az elektronikus kiadvány a TÁMOP 5.4.4.-09/1-C. 2009-0001 „Képzésfejlesztés az összetartozásért” projektje keretében készült. pp. 12-18.
- SZILÁGYI Klára. és munkatársai (2004): Pályorientáció. Nemzeti Szakképzési Intézet. Budapest.
- TAJTINÉ LESÓ Györgyi (2021): Pályaismeret ötlethár. Iskolai pályaismereti munka az offline és online térben. NSZFH.
- TÓKOS Katalin (2005): A serdülőkorú önismeret az elméleti és empirikus kutatások tükrében – pedagógiai megközelítésben, Új Pedagógiai Szemle, 2005/10.
- V. KOMLÓSI Annamária, NAGY János (szerk.) (2003): Énelméletek. Szemelvények az én lélektani kutatásának irodalmából, ELTE Eötvös Kiadó.
- VÖLGYESY Pál (1976): A pályaválasztási döntés előkészítése. Tankönyvkiadó, Budapest.
- VÖLGYESY Pál (2009): A tanácsadás aktuális kérdései. Életpálya-tanácsadás 1 (1-2), 20-25.
- VÖLGYESY Pál (2012): A pályaismeret jelentősége a pályaismereti folyamatában. In: Szilágyi Klára (szerk.): A pályaismereti szerepe a társadalmi integrációban. ELTE. TáTK, Budapest. 18-27.
- ZAKAR András (1988): Pályaválasztási elméletek. Tankönyvkiadó, Budapest.

Internetes forrás:

- BORBÉLY-PECZE Tibor Bors (2020): Pályainformáció és pályaválasztás. Új munkaügyi szemle, I. évfolyam 2020 / 4. sz. Letöltve: 2024.11.23
<https://real.mtak.hu/154577/1/BorbelyPecze.pdf>
- BUDAVÁRI-TAKÁCS Ildikó, és BÁRDOS Kinga (2024): A pályaismereti jelentősége, gyakorlata, lehetőségei a köznevelési intézményekben. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó. pp. 73-89., Eger. Letöltve: 2024.06.09
https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/8329/1/73_Budav%C3%A1ri.pdf
- HAJAGOS Kiss Margit (2002): Pályaismereti. Módszertani kézikönyv csoportvezetők számára. Budapest, Kollégium Tanácsadó, Szolgáltató. Kft. Letöltve: 2024.11.03
https://www.pgzs.si/img/News/Foto/source/RIGHT%20PROFESSION%20II/pgzs_m_odszeretani_kiadvany_az_altalanos_iskolai_pedagogusok_szamara.pdf
- HEGYI-HALMOS Nóra (2018): Mi a pálya? Az iskolai pályaismereti szerepe és gyakorlata a hazai gimnáziumokban. ELTE Eötvös kiadó, Budapest. Letöltve: 2024.10.18
https://www.eltereader.hu/media/2018/05/Hegy_i_Halmos_Mi_a_palya_READER.pdf

- KENDERFI Miklós (2019): A pályorientáció elmélete és gyakorlata hazánkban. Munkaügyi Szemle, 62. 4. sz. 52-61. Letöltve: 2024.05.11 <https://drive.google.com/file/d/1911qtm7LuMgdC2NLRNu-EhXCtIaii47O/view>
- LISKÓ Ilona (1998): A pályaválasztás folyamata. Iskolakultúra 10. 22-41. Letöltve: 2025.03.23 https://real.mtak.hu/61827/1/EPA00011_iskolakultura_1998_10_022-041.pdf
- MANGNÉ KARDOS Zita –KOVÁCS Éva (2020): A pályaválasztás és a pályorientáció kihívásai-Az önismeret és motiváció fontossága. Tudásmenedzsment 21. évf. 1-2. szám 241-258. Letöltve: 2025.02.03 <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/3689/3426>
- MEZŐ Katalin (2015): Pályorientáció, pályatanácsadás tehetségeseknek. Magiszter (Csíkszereda). 13, 57-69. Letöltve: 2025.02.11 http://epa.niif.hu/03900/03976/00015/pdf/EPA03976_magiszter_2015_02_057-069.pdf
- OLTEANU Lucián Líviusz (2015): A pályaválasztás rendszerelméleti nézőpontból. Iskolakultúra, 25. évfolyam, 2015/9. szám Letöltve: 2024.05.22 <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21697/21487>
- OLTEANU Lucián Líviusz (2021): A pályaválasztás neveléstudományi aspektusai. Doktori értekezés, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem. Letöltve: 2024.09.14 https://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/93/2/Olteanu_t%C3%A9zisek.pdf
- SZILÁGYI Klára (2005): A fiatalok és felnőttek pályorientációs és karrierépítési készségeinek szintjei, fejlesztésének lehetőségei. Kutatási zárótanulmány. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest. Letöltve: 2024.04.20 <https://konyvtar.nive.hu/files/12szilagyi.pdf>
- TAJTINÉ LESÓ Györgyi (2021): Pályais ötlettár. Iskolai pályaisorientációs munka az offline és online térben. NSZFH. Letöltve: 2025.02.16 <https://palyavalasztas.hmpedszakszolgalat.hu/wp-content/uploads/2021/04/Palyais-otlettár.pdf>

MELLÉKLET

Ábrák jegyzéke:

Tanulói kérdőív ábrái:

1. ábra: Neme?.....	42
2. ábra: Melyik városban vagy faluban laksz?	43
3. ábra: Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amit életed során szeretnél elérni?	44
4. ábra: Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amelyet a szüleid (nevelőszüleid) szeretnének, hogy elérj?	45
5. ábra: Mit tanácsolnak a szüleid, hogyan válassz szakmát?	46

Szülői kérdőív ábrái:

6. ábra: Kora?	47
7. ábra: Neme?.....	48
8. ábra: Lakóhely (város, vagy falu).....	48
9. ábra: Milyen iskolai végzettséggel rendelkezik?.....	49
10. ábra: Milyen szakirányú végzettsége van?.....	50
11. ábra: Milyen ágazatban dolgozik jelenleg?	51
12. ábra: Szokott-e beszélgetni a gyerekeivel a pályaválasztásról?	52
13. ábra: Mi volt a legfontosabb tényező a döntésében?	53
14. ábra: Mennyire befolyásolta pályaválasztását a munkaerő piaci kilátások? (1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem, 5= nagyon)	54
15. ábra: Családjuk egyetértett önnel a szakága választásánál? (1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem, 5= nagyon)	55
16. ábra: Tudja-e, hogy a gyermeke jelenleg milyen szakma iránt érdeklődik a leginkább?	56
17. ábra: Ha gyermekük ettől eltérő szakmát szeretne választani, ön azt is támogatná?.....	57

18. ábra: Hogyan változott az Ön pályaválasztási érdeklődése az évek során?	58
19. ábra: Ha most állna pályaválasztás előtt, ugyanezt a szakmát választaná? Ha nem, akkor melyiket tartaná most a legideálisabbnak?	59

Hallgatói kérdőív ábrái:

20. ábra: Neme?	60
21. ábra: Szak?	60
22. ábra: Évfolyam?	61
23. ábra: Részt vesz levelezői képzésben?	61
24. ábra: Ha igen, akkor milyen szakon tanul levelezői képzésben?	62
25. ábra: Lakhelye?	63
26. ábra: Mi az édesapja/nevelő apja (akivel együtt él) legmagasabb iskolai végzettsége?	64
27. ábra: Mi az édesanyja/nevelő anyja (akivel együtt él) legmagasabb iskolai végzettsége?	65
28. ábra: Mi befolyásolta a leginkább abban, hogy ezt a szakmát válassza?	66
29. ábra: Részt vett-e pályaválasztási tanácsadáson?	67
30. ábra: Ha igen, mennyire találta hasznosnak a tanácsadást? (1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem, 5= nagyon)	68
31. ábra: Mennyire befolyásolta pályaválasztását a munkaerőpiaci kilátások? (1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem, 5= nagyon)	69
32. ábra: Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amit élete során szeretne elérni?	70
33. ábra: Az alábbiak közül jelölje meg azt a hármat, amit a legfontosabbnak tart a jövőbeli munkájával kapcsolatban!	71
34. ábra: Ebben a szakmában tervez dolgozni?	72

Beleegyző nyilatkozat

Tisztelt Intézményvezető!

Pocsai Gréta, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola MA 2. évfolyamának tanítói szakos végzős hallgatója vagyok. Magiszteri munkámba a pályaválasztás iránti érdeklődés változásait vizsgálom az elmúlt negyven évben.

Kutatásomat 3-4. osztályban is végzem, amelyhez egy kérdőív kitöltése szükséges. A kérdőívet szigorúan a kutatás céljából készítem, és használom fel, illetve teljes mértékben anonim.

Kérem szíves hozzájárulását a kutatásom elvégzéséhez!

Beregszász, 2025.04.02

Pocsai Gréta

kutatást végző személy aláírása

Alulírott: Iselovay-Vesdel Anese (intézményvezető neve)
beleegyezem, hogy a Beregszászi Komutli Lajos Akadémia
(intézmény neve) 3-4 osztályos tanulói részt vegyenek a fent említett kutatás készítésében.

Beregszász, 2025. április 2.

Tanulói kérdőív:

1. Nemed:

fiú..... ☐

lány ☐

2. Melyik városban vagy faluban laksz?

.....

3. Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amit életed során szeretnél elérni?

elvégezni a 9 általánost ☐

szakmát szeretnék szerezni..... ☐

felsőfokú végzettséget, diplomát szeretnék szerezni ☐

4. Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amelyet a szüleid (nevelőszüleid) szeretnének, hogy elérj

azt szeretnék, hogy elvégezzem a 9 általánost ☐

azt szeretnék, hogy szakmát tanuljak..... ☐

azt szeretnék, hogy diplomás ember legyek..... ☐

rám bízzák a választást..... ☐

5. Mit tanácsolnak szüleid, hogyan válasz szakmát?

azt szeretnék, ha az anyukám foglalkozását követném ☐

azt szeretnék, ha az apukám foglalkozását követném ☐

azt szeretnék, hogy családom vállalkozásában dolgozzam ☐

azt szeretnék, hogy olyan szakmát szerezzek, amivel szívesen foglalkoznék ☐

azt szeretnék, hogy olyan szakmát szerezzek, amivel jól tudok majd keresni ☐

rám bízzák a döntést ☐

6. Mi szeretnél lenni, ha nagy leszel? Hol dolgoznál szívesen?

.....

.....

Szülői kérdőív:

Kor: _____

Nem: _____

Lakóhely (város, vagy falu): _____

Milyen iskolai végzettséggel rendelkezik?

- ☐ Általános iskola
- ☐ Szakiskola
- ☐ Gimnázium/Középiskola
- ☐ Főiskola/egyetem
- ☐ Egyéb (kérem, részletezze): _____

Milyen szakirányú végzettsége van?

Melyik ágazatban dolgozik jelenleg?

- ☐ Oktatás
- ☐ Egészségügy
- ☐ Informatika
- ☐ Gyártás
- ☐ Szolgáltatások
- ☐ mező
- ☐ Egyéb (kérem, részletezze): _____

Gyerekkorában milyen szakmában tudta magát a leginkább elképzelni:

Szokott e beszélgetni a gyerekeivel a pályaválasztásról?

IGEN

NEM

Mi volt a legfontosabb tényező a döntésében? (jelölje be a megfelelő választ)

- ☐ Személyes érdeklődés
- ☐ Családi befolyás
- ☐ Munkaerőpiaci kilátások
- ☐ Anyagi szempontok
- ☐ Egyéb: _____

Mennyire befolyásolta pályaválasztását a munkaerőpiaci kilátások? (1-5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem, 5 = nagyon)

Családjuk egyetértett önnel a szakága választásánál? (1-5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem, 5 = nagyon)

Családjuk leginkább milyen szakmában szerették volna látni önt?

Milyen szakmát szeretnének leginkább gyermekük számára?

Tudja e, hogy a gyermeke jelenleg milyen szakma iránt érdeklődik leginkább?

Ha gyermekük ettől eltérő szakmát szeretne választani, ön azt is támogatná?

Hogyan változott az Ön pályaválasztási érdeklődése az évek során?

Ha most állna pályaválasztás ugyanezt a szakmát választaná? Ha nem, akkor melyiket tartaná most a legideálisabbnak?

Hallgatói kérdőív:

Neme: _____

Szak: _____

Évfolyam:

- ☐ BSc I
- ☐ BSc II
- ☐ BSc III
- ☐ BSc IV
- ☐ MA I
- ☐ MA II

Részt vesz e levelezői képzésben?

IGEN

NEM

Ha igen, akkor milyen szakon tanul levelezői képzésben?

Lakóhely:

- ☐ Város
- ☐ Város jellegű település
- ☐ Falu

Mi az édesapja/nevelő apja (akivel együtt él) legmagasabb iskolai végzettsége?

- ☐ 9 általánosnál kevesebb
- ☐ 9 általános
- ☐ szakmunkásképző (szakmát szerzett, de nincs érettségije)
- ☐ szakközépiskola (szakmája és érettségije van)
- ☐ gimnázium
- ☐ főiskola vagy egyetem

Mi az édesanyja/nevelő anyja (akivel együtt él) legmagasabb iskolai végzettsége?

- ☐ 9 általánosnál kevesebb
- ☐ 9 általános
- ☐ szakmunkásképző (szakmát szerzett, de nincs érettségije)
- ☐ szakközépiskola (szakmája és érettségije van)
- ☐ gimnázium
- ☐ főiskola vagy egyetem

Mi befolyásolta a leginkább abban, hogy ezt a szakot válasza? (jelölje be a megfelelő választ)

- ☐ Személyes érdeklődés
- ☐ Családi befolyás
- ☐ Barátok
- ☐ Munkaerőpiaci kilátások
- ☐ Anyagi szempontok
- ☐ Egyéb: _____

Gyermekkorában milyen szakmában tudta magát elképzelni?

Részt vett-e pályaválasztási tanácsadáson?

IGEN

NEM

Ha igen, mennyire találta hasznosnak a tanácsadást? (1-5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem hasznos, 5 = nagyon hasznos)

Mennyire befolyásolta pályaválasztását a munkaerőpiaci kilátások? (1-5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem, 5 = nagyon)

Mi az a legmagasabb iskolai végzettség, amit életed során szeretnél elérni?

- ☐ BSC diplomát szerezni
- ☐ MA diplomát szerezni
- ☐ Doktori fokozatot szerezni
- ☐ nem tudom, még nem gondolkoztam rajta

Az alábbiak közül jelöljön meg azt a HÁRMAT, amit a legfontosabbnak tart a jövőbeli munkájával kapcsolatban!

- ☐ sok pénzt keressek
- ☐ érdekes, változatos legyen a munkám
- ☐ könnyen találjak új munkahelyet, ha a régi megszűnik
- ☐ úgy érezzem, hogy hasznos munkát végzek
- ☐ jó kapcsolatom legyen a munkatársaimmal
- ☐ másokat irányíthassak
- ☐ önállóan dönthessek, végezhessem a feladataimat
- ☐ pontos szabályok, utasítások szerint dolgozhassak
- ☐ a munka mellett sok szabadidőm legyen

- megvalósíthassam az ötleteimet, elképzeléseimet
- nyugodt, kellemes környezetben dolgozhassak

Ebben a szakmában tervez dolgozni?

IGEN

NEM

Indokolja meg a választ!

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Я, Почай Грета Тіборівна, підтверджую, що користувалась Chat GPT (<https://chat.openai.com/>) і DeepL (<https://www.deepl.com/uk/translator>) для редагування, стилізації тексту та перевірки помилок у власній роботі. Я завантажила свою роботу в повному обсязі і ввела наступні дані 05.05.2025:

1. Покращення академічного стилю та правильності мови, включаючи граматичні структури, пунктуацію та лексику.
2. Переклад іншомовних текстів та стилістичне редагування розділів роботи.

Отримані таким чином дані були використані для доопрацювання та перероблення тексту з метою отримання кінцевого варіанту роботи.

ПІБ Студента: Почай Грета Тіборівна

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Pocsai_Gréta

Науковий керівник / Експерт

Автор Ілдіко Гребі

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

1.16%

1.16%

КП 1

4.73%

4.73%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

19416

Кількість слів

151745

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	0
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	13

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://tagozatok.vmgssuli.hu/wp-content/uploads/2021/01/KSZM_szakdolgozat.pdf	36 0.19 %
2	https://www.citatum.hu/dezet/8882	29 0.15 %
3	https://www.ikea.com/us/en/assembly_instructions/flekk-daybed-frame-with-2-drawers-black-brown_AA-1866851-18-100.pdf	16 0.08 %
4	http://www.kmf.uz.ua/hun114/letoltes/acta/acta2009_1.pdf	15 0.08 %